

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СОЦІОЛОГІЯ: ПРАКТИКУМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Харків 2020

УДК 316.1-5/316.35

Авторський колектив:

1. **Бобро Н. В.** – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціальних та економічних дисциплін.
2. **Головко О. В.** – кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальних та економічних дисциплін.

Рецензенти:

1. **Погребна В. Л.** – проф., д. соціологічних наук, проф. каф. соціології і політології Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого;
2. **Сердюк О. О.** – доцент, к. соціологічних наук, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 9 від 23.09.2020)

Соціологія: практикум для самостійної роботи
НЗ2 здобувачів вищої освіти. Навчальний посібник /
[Н. В. Бобро, О. В. Головко]; МВС України, Харків.
нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2020. – с.

Навчальний посібник містить тестові й індивідуальні завдання для самоперевірки знань, методичні рекомендації щодо написання рефератів і комп'ютерних презентацій, зміст навчальної дисципліни, перелік рекомендованої літератури.

Розраховано на здобувачів вищої освіти вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, викладачів та всіх, хто цікавиться проблемами суспільного життя, взаємодією людей і прагне опанувати на сучасному рівні основами соціологічних знань.

УДК 316.1-5/316.35

© Бобро Н. В., Головко О. В., 2020
© Харківський національний
університет внутрішніх справ, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ СОЦІОЛОГІЯ	6
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО СТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ СОЦІОЛОГІЯ	9
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	12
ТЕМА № 1. Соціологія – наука про суспільство	15
ТЕМА № 2. Суспільство як соціальна система	26
ТЕМА № 3. Соціальна структура суспільства та соціальна стратифікація	38
ТЕМА № 4. Особистість у системі соціальних зв'язків	51
ТЕМА № 5. Соціальний контроль і девіація	62
ТЕМА № 6. Соціологічні дослідження та їх використання в діяльності правоохоронних органів	73
ТЕМА № 7. Гендер як соціальний конструкт	90
ТЕМА № 8. Гендерна політика як об'єкт соціально-правового аналізу	103
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	113

*«...Сьогодні соціологія необхідна більше, ніж будь-коли раніше»
Зигмунт Бауман*

ПЕРЕДМОВА

Шановний здобувачу вищої освіти!

Соціологія є інструментом ефективної діяльності та поведінки в сучасному житті; вона допомагає аналізувати та розуміти, як працює соціальний світ, щоб діяти в ньому максимально ефективно. Згідно з освітньо-професійною програмою першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчальний курс «Соціологія» є обов'язковим її компонентом.

Метою навчальної дисципліни «Соціологія» – сформулювати у здобувачів вищої освіти цілісне теоретичне уявлення про суспільство, соціальне життя, соціальні інституції, соціальні явища та процеси, які відбуваються в ньому.

Основні завдання курсу:

1. ознайомити здобувачів вищої освіти з об'єктом, предметом, структурою, функціями, методами соціології;

2. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними структурними елементами суспільства, його статикою та динамікою; проаналізувати основні теорії суспільства та його розвитку; описати й охарактеризувати відмінності між суспільствами різних типів, особливості еволюційного, революційного та циклічного шляхів розвитку суспільства;

3. ознайомити здобувачів вищої освіти зі структурою соціальних зв'язків і соціокультурними регуляторами в межах теорії соціальної дії;

4. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними елементами соціальної структури суспільства;

5. ознайомити здобувачів вищої освіти зі структурними елементами особистості; описати процес соціалізації;

6. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними теоріями, які пояснюють девіантну поведінку особистості;

7. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними поняттями «рівність», «гендер», «гендерна рівність», «гендерна політика», «рівні права», «стереотипи», «гендерна чутливість»;

8. ознайомити здобувачів вищої освіти з основними напрямками гендерної політики українського суспільства;

9. ознайомити здобувачів вищої освіти з міжнародними та вітчизняними нормативно-правовими документами з прав жінок та гендерної рівності.

Після вивчення курсу здобувачі будуть вміти: (1) інтерпретувати та використовувати в професійній діяльності та в повсякденному житті соціологічні знання; (2) оперувати теоретичним та емпіричним матеріалом; (3) описувати своє місце у просторі соціальних статусів, розуміти відмінності між поняттями «соціальний статус» і «соціальна роль»; (4) об'єктивно оцінювати значущість і досвід конкретних соціальних дій як окремих особистостей, так і соціальних груп, спільнот; (5) аналізувати підсистеми суспільства та здійснювати порівняльний аналіз закономірностей

функціонування різних типів суспільств, ідентифікувати інституційні проблеми й володіти системним соціологічним баченням їх врегулювання; (6) конструювати стратифікаційний профіль суспільства, розуміти механізми соціального розшарування, визначати ліфти соціального просування у суспільствах з різними стратифікаційними системами; (7) використовувати універсальні та регіональні стандарти забезпечення гендерної рівності; (8) аналізувати проблемні сфери суспільних відносин, у яких ризик дискримінації за ознакою статі є найбільш високим; (9) розв'язувати практичні справи в сфері забезпечення гендерної рівності, застосовувати універсальні та регіональні механізми захисту рівних прав і можливостей жінок і чоловіків задля врахування гендерного компонента в здійсненні своєї діяльності у сфері юриспруденції, із врахуванням особливостей і національного механізму забезпечення та захисту прав людини.

Навчальні заняття з навчальної дисципліни «Соціологія» проводяться у формі лекцій, семінарських занять, а також самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Лекції навчальної дисципліни проводяться із застосуванням мультимедійних навчальних презентацій, а також інтерактивних (діалогічних) методів навчання – проблемно-діалогічних методів повідомлення навчального матеріалу (лекції-бесіди) та (лекції-візуалізації).

Семінарські заняття відбуваються із застосуванням діалогічних методів навчання (робота в парах; фронтальна відповідь у формі діалогу; опитування у вигляді інтерв'ю; діалог за допомогою записок; відгадай слово; діалог у колі; діалог «запитання-відповідь»; круглий стіл; рольові діалоги); виступу з рефератом за обраною темою, написанням письмових контрольних робіт.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється на основі поточних оцінок (аудиторна, самостійна роботи) та підсумкового контролю.

1. Оцінку під час аудиторного поточного контролю здобувач вищої освіти може отримати, якщо виконає такі умови:

1.1. Усна відповідь (запитання-відповідь),

1.2. Письмова робота (написання письмових тестових завдань і контрольної роботи).

1.2. Виконання самостійних завдань:

1.2.1. Обрання теми та підготовка реферату, доповіді, презентації.

Додатково на семінарському заняття оцінюється активність здобувачів вищої освіти при формулюванні запитань, участь у дискусії.

2. Підсумковий контроль (залік) може проходити у двох формах:

2.1. Здобувачу вищої освіти необхідно відповісти на три теоретичних запитання.

2.2. Здобувачу вищої освіти необхідно відповісти на 50 тестових завдань. За кожен правильну відповідь нараховується 1 бал. Максимальна кількість балів, отриманих за тестування, – 50 балів.

Отримані оцінки поточного та підсумкового контролю заносяться викладачем до журналу обліку роботи академічної групи за шкалою ЄКТС.

Оцінювання результатів навчання здійснюється шляхом складання суми

балів, отриманих під час поточного та підсумкового контролю.

Оцінювання здійснюється за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та за шкалою ЄКТС, де:

1. «А» – 90 – 100 балів – відмінно (відмінна відповідь із незначними неточностями);
2. «В» – 82 – 89 балів – дуже добре (відповідь краща за середній рівень із кількома неточностями);
3. «С» – 75 – 81 бали – добре (загалом правильне виконання з певною кількістю помилок);
4. «D» – 67 – 74 балів – задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків);
5. «E» – 60 – 66 – задовільно (відповідь відповідає мінімальним критеріям);
6. «FX» – менше 59 балів – незадовільно.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

Реферат – одна з форм навчальної та науково-дослідної роботи.

Мета написання реферату полягає в тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти пов'язати теорію з практикою, користуватися науковою і навчальною літературою, привчатися до вміння висловлювати свої думки та робити самостійні висновки щодо проблеми, яка розглядається у роботі.

Написання рефератів переслідує такі **цілі**: поглиблене вивчення навчальної дисципліни, розвиток навичок роботи з різноманітними джерелами.

Окрім того, написання рефератів потребує правильного застосування наукового апарату при оформленні посилань, бібліографічного списку використаної літератури, розробленні плану роботи тощо.

Реферат повинен мати таку структуру:

- план
- вступ
- викладення основного змісту теми
- висновок
- список використаної літератури

Титульний аркуш реферату містить:

- відомчу підпорядкованість закладу вищої освіти, де виконаний реферат;
- найменування закладу вищої освіти, де виконаний реферат;
- найменування кафедри, де виконаний реферат;
- тему реферату;
- дані про здобувача вищої освіти, який (а) підготував (ла) реферат (вказується курс, факультет, шифр академічної групи, прізвище, ім'я, по батькові);

- дані про викладача, який консулював, перевіряв реферат (вказується науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові);
- місто і рік виконання реферату.

План подають на початку реферату. Він містить найменування вступу, усіх розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У **вступі** автор повинен розкрити актуальність обраної проблеми, ступінь її розробленості та сформулювати завдання, які ставляться та розглядаються у рефераті.

В **основній частині** розкривається сутність теми та викладаються основні теоретичні і методологічні положення, проблемні питання, дискусійні аспекти теми тощо.

У **висновках**, які випливають із матеріалів реферату, містяться обґрунтовані пропозиції щодо вирішення поставленого завдання.

Далі подається **список використаних джерел та літератури**, складений у певній послідовності.

Робота над рефератом складається із таких етапів:

- вибір теми на основі тематики, розробленої кафедрою;
- збір інформаційного матеріалу;
- підготовка й написання реферату;
- захист реферату на семінарі або конференції.

План – це логічна основа реферату. Від правильного його складання залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин. Доцільно попередньо намічений план реферату узгодити на консультації з викладачем. План не слід дуже деталізувати, у ньому перераховуються загальні питання теми в логічній послідовності. Глави можна не розбивати на параграфи.

Після складання плану, здобувач вищої освіти починає роботу з бібліографією. Значно допомогти при ознайомленні з бібліографією можуть бібліотечні каталоги (алфавітний, систематичний, предметний); довідкова література (енциклопедії, словники); бібліографічні посібники з окремих галузей знань.

Коли здобувач вищої освіти накопичив та вивчив матеріал з відповідної теми, він приступає до роботи над вступом.

У загальній частині роботи необхідно більше уваги приділити теоретичному висвітленню як теми загалом, так і окремих її питань у відповідності до складеного плану.

Реферат повинен бути написаний доступною мовою, без повторів, скорочень, протиріч між окремими положеннями.

Велике значення має правильне оформлення реферату.

Реферат друкують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4, виконуючи такі вимоги:

- текстовий редактор – MS Word 97;
- шрифт основного тексту – Times New Roman;
- розмір шрифту (кегель) – 14;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- розташування – книжне;

- поля тексту: зверху – 2,5; знизу – 2,5; ліворуч – 3,5; праворуч – 1,5 (см);
- обсяг тексту – 20 – 25 сторінок.

Чорновий варіант роботи слід ретельно відредагувати і лише після цього надрукувати без скорочення слів, вставок, перекреслювань. Граматичні чи стилістичні помилки не допускаються. Друкарські помилки, описки, виявлені після роздрукування роботи, можна виправити підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту машинописним способом. Допускається не більше двох виправлень на одній сторінці.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ПЛАН», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком і текстом повинна дорівнювати 3 – 4 інтервалам.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який вносять до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номера сторінок *не ставлять*, на наступних сторінках *номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці*.

Для підтвердження власних аргументів слід наводити **цитати**. Науковий етикет вимагає точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення може спотворити зміст, закладений автором. Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, із збереженням авторських особливостей написання. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело.

У кінці реферату наводиться список використаної літератури.

Список використаних джерел – це елемент бібліографічного апарата, який містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Джерела у списку розміщують або в алфавітному порядку, або за порядком цитування.

Основні вимоги до оформлення списку використаних джерел можна подати в такому вигляді:

1. Прізвище та ініціали авторів;
2. Назва;
3. Різновид видання: монографія, підручник, навчальний посібник;
4. Місце видання;
5. Назва видавництва;
6. Рік видання;
7. Кількість сторінок;
8. Для електронного ресурсу – режим доступу.

Наприклад:

– монографія: Іонин Л. Г. Георг Зиммель – соціолог (критический очерк). – М.: Наука, 1981. – 129 с.;

– підручник: Соціологічна думка України: Навч. посібник / М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін. – К. : Заповіт, 1996. – 424 с.;

– колективна монографія: Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). /За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Логос, 1999. – 500 с;

– стаття у газеті: Матяш І. Український соціологічний інститут М. С. Грушевського: основні напрями та етапи діяльності // Історія України. – 2000. – 2 січня;

– стаття у журналі: Василенко Н. П. Академик Богдан Александрович Кистяковский // Социс. – 1994. – № 5. – С. 135 – 140.

Перед виступом із рефератом на семінарському занятті корисно прочитати весь його текст «для себе». Це закріпить матеріал у пам'яті та дозволить під час виступу або зовсім не заглядати в конспект (план, текст), або звести користування ним до мінімуму.

При *захисті реферату* здобувач вищої освіти повинен показати поглиблене розуміння теоретичних аспектів конкретної теми, сучасного стану дослідження проблеми чи питання, що розглядалося.

Реферат оцінюється викладачем. Якщо реферат не відповідає наведеним вище вимогам, то з урахуванням зауважень його необхідно переробити.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

Презентація – це представлення індивідуальної роботи за допомогою комп'ютерної техніки.

Створення презентацій PowerPoint – це зручна і доступна форма індивідуальної роботи, яка надає можливість оцінити ступень оволодіння матеріалом з обраної теми. Поєднання звуку, зображення і тексту обумовлює дидактичні можливості мультимедійних технологій і підвищує ефективність сприйняття інформації.

Значення презентацій для навчального процесу:

– **інформативність**: можливість в одній мультимедійній презентації розмістити великий обсяг графічної, текстової та звукової інформації;

– **компактність**: в якості носіїв для мультимедійної презентації можуть бути використані різні типи дисків, USB-карти, електронні візитні картки, які відрізняються компактністю і зручністю зберігання;

– **емоційна привабливість**: мультимедійні презентації дають можливість надати інформацію не лише в зручній для сприйняття послідовності, але й ефектно поєднувати звукові та візуальні образи, які створюють у глядачів позитивне ставлення до інформації, що надається;

– **наочність** – це ключовий аргумент використання мультимедійних презентацій, який виражається розхожою фразою: «краще один раз побачити,

ніж сто разів почути» або навіть прочитати. Обрану тему можна реалістично продемонструвати за допомогою сучасних графічних і відеотехнологій;

– **мобільність:** усе, що потрібно для демонстрації, – це носій і комп'ютер, телевізор, ноутбук, мобільний телефон;

– **інтерактивність:** можливість безпосередньо впливати на хід презентації;

– **економічна перевага:** тиражування мультимедійних презентацій коштує набагато менше, ніж друк середнього за обсягом і якістю поліграфії реферату. При цьому слід урахувати і можливість багаторазового використання однієї мультимедійної презентації, її доповнення новими текстовими та графічними матеріалами, модифікації інтерфейсу та звукового ряду.

При створенні презентації слід дотримуватися таких правил.

1. Перш ніж приступити до створення презентації, слід чітко представляти, що саме потрібно донести до аудиторії. Тому слід проглянути якомога більше літератури за цією темою, скласти список матеріалів та ілюстрацій, які необхідні. Визначити, які матеріали та ілюстрації належить відсканувати, знайти в Інтернеті або намалювати самим.

2. У презентації не повинно бути нічого зайвого. Кожен слайд має являти собою ланку, логічно пов'язану з обраною темою, і працювати на загальну мету презентації.

3. Не слід перевантажувати слайди зайвими деталями та захоплюватися анімацією. Анімацію слід використовувати тільки з метою залучення уваги до основних, ключових моментів слайда. Звукові та візуальні ефекти не повинні відволікати увагу від основної інформації.

4. На першому слайді необхідно зазначити тему презентації, назву закладу вищої освіти, прізвище, ім'я, номер академічної групи виконавця, прізвище, ім'я, по батькові викладача, учене звання викладача, який перевіряє презентацію, назву кафедри.

5. На другому слайді розміщується план презентації.

6. На останньому слайді розміщується список використаних джерел.

Робота над презентацією.

Етап 1. Вибір теми, постановка мети і завдань презентації.

Етап 2. Визначення змісту та дизайну презентації.

1. Складання плану. Моделювання структури презентації, схематичного зображення слайдів, визначення форми тексту, малюнків, фотографій чи інших матеріалів, що будуть внесені до того або іншого слайду.

2. З'ясування умов демонстрації. Від цього залежить обсяг текстової інформації, розмір шрифту, вид навігації.

3. Визначення кількості слайдів у презентації.

4. Визначення зразкового дизайну слайдів. Колірна гама фонів слайдів, формат заголовків. Бажано, щоб в усіх слайдах був витриманий єдиний формат і стиль.

Етап 3. Порядок створення презентації.

1. Уведення та редагування тексту. Створюється текстова інформація на кожному слайді. Після введення тексту необхідно визначитися з його розташуванням, продумати його форматування (розмір, колір шрифту, заголовків і основного тексту). При доборі кольору тексту слід пам'ятати, що текст повинен «читатися», тобто фон слайдів не повинен «глушити» текст. Не використовувати рідкісні види шрифтів, їх може не бути на інших комп'ютерах, за допомогою яких презентація буде демонструватися.

2. Графіки, діаграми, таблиці. Якщо планується розміщення в презентації графіків і діаграм, необхідно продумати їх розташування, «зрозумілість». Важливо не переобтяжувати один слайд декількома графіками або діаграмами – інформація буде гірше сприйматися. Те ж саме стосується і таблиць. Текст у таблицях повинен бути добре видимим. Для наочності в таблицях можна застосовувати слабку за кольором заливку.

3. Зображення, малюнки, фон. Дуже важливим є фон слайдів. Він створює певний настрій у аудиторії і повинен відповідати темі презентації. Серйозні презентації не мають бути строкатими, містити яскраві, «отруйні» кольори і змінювати колірну гаму від слайда до слайда. Не рекомендується робити фон занадто строкатим, це відволікає аудиторію і ускладнює читання тексту. Розміщені у презентації графічні об'єкти повинні бути передусім чіткими. Графічні об'єкти не розташовують у середині тексту, це погано виглядає.

4. Вставка анімації. За допомогою анімаційних ефектів можна істотно поліпшити сприйняття презентації і звернути увагу аудиторії на найбільш важливі моменти. Перш ніж застосовувати ефекти анімації, необхідно уважно вивчити можливості внутрішньослайдової, міжслайдової анімації і продумати, як і де її застосовувати. Доцільність і тип анімації повинні бути логічно пов'язаними зі структурою доповіді. Глядач має побачити розташування об'єктів на слайді у певному місці, а не бігати очима по слайду.

5. Звуковий супровід. Якщо вирішено у презентації використовувати звуковий супровід, то це потрібно робити акуратно. Музика не повинна заглушати доповідача, дратувати слух, мати різкі переходи, а також присипляти слухачів. Звуковий супровід має органічно вписуватися в тему презентації. Якщо немає впевненості в необхідності звукового супроводу презентації, то краще взагалі від нього відмовитися.

6. Доведення презентації. Доведення презентації полягає в неодноразовому перегляді всієї презентації, визначенні часових інтервалів, необхідних аудиторії для перегляду кожного слайда, і часу їх зміни. Слайд повинен бути на екрані стільки часу, скільки потрібно аудиторії, щоб його роздивитися, запам'ятати, усвідомити його зміст. Водночас великий інтервал між змінами слайдів знижує глядацький інтерес. Можливо, при остаточному перегляді доведеться поміняти місцями деякі слайди для створення більш логічної структури презентації або внести до неї інші корективи.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА № 1. Соціологія наука про суспільство

Загальна характеристика соціології як наукової дисципліни. Об'єкт соціології. Передумови виникнення соціології. Предмет соціології та наукові дискусії навколо предмету соціології. Поняття соціального. Рівні соціального. Структура соціологічного знання. Завдання теоретичної соціології. Спеціальні та галузеві теорії. Емпірична соціологія. Ключові категорії соціології. Функції соціології. Зв'язок соціології з іншими соціогуманітарними науками.

ТЕМА № 2. Суспільство як соціальна система

Суспільство як надскладна органічна система. Поняття суспільства як нації-держави та системи соціальних відносин.

Історичні типи суспільств: традиційне, індустріальне та постіндустріальне суспільства. Ранні суспільні форми: суспільство збирачів та мисливців, прості аграрні й скотарські суспільства, перші цивілізації та імперії (складні суспільства).

Фактори соціальних змін: об'єктивні та суб'єктивні, зовнішні та внутрішні фактори соціальних змін.

Інноваційно-еволюційний розвиток, об'єктивні соціальні процеси. Сучасність і динаміка українського суспільства.

Поняття революції та її відмінність від еволюційного процесу. Типи та види революцій. Класові та національно-визвольні революції. Сучасні демократичні революції. Революційний цикл. Теоретичні пояснення революцій.

ТЕМА № 3. Соціальна структура суспільства та соціальна стратифікація

Поняття соціальної структури суспільства. Базові елементи соціальної структури.

Класи та соціально-економічна нерівність. Економічні теорії класового розшарування. Марксистська класова парадигма. М. Вебер про багатомірність класового розшарування. Рівність і нерівність як проблема теоретичної соціології.

Поняття етносу. Етнічні ознаки: об'єктивно-біологічні (расово-антропологічні) риси, об'єктивно-культурні ознаки, суб'єктивний критерій (самоідентифікація). Рівні етнічності та генезис етнічної структури: суперетноси, етнічна структура суспільства (нації-держави), субетноси. Етнічна структура України: склад, динаміка (за даними переписів населення), характеристика міжетнічних відносин.

Загальні уявлення про демографічну структуру: вікові та гендерні групи. Специфіка гендерної та вікової ідентичності. Гендерні та вікові відносини та їх трансформація у сучасному суспільстві.

Загальні уявлення про професійно-посадову структуру: розподіл праці

й утворення професійної структури. Трансформація професійної структури в індустріальних суспільствах, престиж професії. Загальні уявлення про соціально-територіальну структуру: сільські та міські спільноти, регіональні групи та принципи регіоналізації. Соціально-територіальна структура українського суспільства.

Соціальна стратифікація: поняття природної та соціальної нерівності, критерії стратифікації, історичні системи стратифікації, коливання (флуктуація) профілів стратифікації.

Соціальна мобільність: поняття, види, канали. Теорія мобільності П. Сорокіна та її розвиток у сучасній теоретичній соціології. Соціальна мобільність і маргінальність.

ТЕМА № 4. Особистість у системі соціальних зв'язків

Поняття людини й особистості. Особистість як соціальна одиниця. Типове й індивідуальне в особистості. Функції та структура особистості. Соціалізація та виховання особистості. Пояснення механізму соціалізації. Детермінанти й інститути соціалізації. Виховання як процес цілеспрямованої соціалізації.

ТЕМА № 5. Соціальний контроль і девіація

Поняття «соціальний контроль». Структура, форми та функції соціального контролю

Основні положення біологічних підходів до пояснення девіантної поведінки.

Основні положення психологічного підходу до пояснення девіантної поведінки.

Соціологічні пояснення девіації. Види та функції девіації. Соціальні наслідки девіації. Соціальні патології. Теорії, що відносяться до соціологічних теорій девіантної поведінки. Внутрішня суперечність і евристичний потенціал моделей «аномія» Е. Дюркгейма та Р. Мертона. Основні положення концепції Р. Мертона про види адаптації у суспільстві. Зв'язок девіантності та соціальної нерівності. Концепція девіантної кар'єри (Г. Беккер). Основні положення теорії стигматизації.

ТЕМА № 6. Соціологічні дослідження та їх використання в діяльності правоохоронних органів

Особливості пізнавального процесу в соціології. КСД: призначення, етапи, програма. Методи збирання даних у КСД. Методи добору респондентів, типи запитань і шкали виміру. Кількісні та якісні методи дослідження. Відповідальність соціолога й етика професійної діяльності.

ТЕМА № 7. Гендер як соціальний конструкт

Гендер як соціальна категорія. Зміст поняття «гендер» у розумінні західних дослідників і науковців Східної Європи (Ш. Берн, Л. Ессіг, Кендес Уест, Д. Зиммерман, Т. Гурко, Н. Пушкарьова, Н. Лавриненко та ін.). Феміністська ідеологія в гендерних дослідженнях і критерії науковості.

Соціостативна стратифікація в історичній ретроспективі. Теоретичні та методологічні проблеми гендерних досліджень.

Поняття стереотипи. Гендерні стереотипи.

Поняття гендерної соціалізації, її етапи. Поняття стать, роль, ідентичність, маскуліність та фемініність як головні категорії соціалізації. Гендерна девіація.

ТЕМА № 8. Гендерна політика як об'єкт соціально-правового аналізу

Головні етапи розвитку жіночого руху в перехідний період. Типологія сучасних жіночих організацій. Вплив жіночих організацій на вдосконалення законодавства та механізмів щодо поліпшення становища жінок. Участь українок у Пекінському форумі (1995) та в міжнародному жіночому русі.

Проблема співвідношення державотворчих і жіночих питань. Кроки до консолідації жіночого руху: створення постійно чинної Наради громадських жіночих організацій України (1996), заснування Гендерного бюро (1997), формування Національної Жіночої Ради та ін. Всеукраїнський Конгрес жінок 1998 року.

Права жінок у контексті прав людини. Громадські та політичні права жінок. Міжнародні документи із прав жінок. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Механізм забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок. Основні досягнення та проблеми щодо сприяння гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок.

Резолюція Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки. Мир. Безпека».

Гендерно-правова експертиза законодавства. Особливості розвитку державної гендерної політики в Україні на сучасному етапі.

ТЕМА № 1. СОЦІОЛОГІЯ – НАУКА ПРО СУСПІЛЬСТВО

Семінарське заняття. Загальна характеристика соціології як навчальної дисципліни

Навчальна мета заняття: ознайомити здобувачів вищої освіти з об'єктом, предметом та методами соціології; проаналізувати міждисциплінарний зв'язок соціології з іншими соціально-гуманітарними науками; охарактеризувати основні функції соціології.

Навчальні питання:

1. Передумови виникнення соціології.
2. Об'єкт і предмет соціології.
3. Функції соціології. Зв'язок соціології з іншими науками
4. Структура соціологічного знання.
5. Категорії та методи соціології.
6. Зв'язок соціології із соціогуманітарними науками.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть прізвище вченого, який ввів до наукового обігу поняття «соціологія»?
2. Яку практичну значущість мають праці сучасних соціологів?
3. Назвіть основні категорії соціології?
4. Які методи використовують соціологи в дослідницькій діяльності?
6. Чому соціологія вважається однією із провідних соціально-гуманітарних дисциплін?
7. У чому полягає специфіка соціальних закономірностей?
8. Що означає поняття «соціальне».
9. Охарактеризуйте рівні структури соціологічного аналізу.

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Наукова дискусія навколо визначення об'єкту та предмету соціології.
2. Роль соціології та професії соціолога у сучасному світі.
3. Теоретична й емпірична соціологія: їх науковий статус і призначення.
4. Науковий метод як основа дослідницького процесу.

Тестові завдання

Варіант 1

1. Назвіть прізвище вченого, який запропонував термін «соціологія».

А. Г. Спенсер;

Б. К. Маркс;

В. Ш. де Монтеस्क'є;

Г. О. Конт;

Д. Е. Дюркгайм.

2. В який історичний період соціологія сформувалася як самостійна наукова дисципліна?

- А. IX – XII ст.;
- Б. XV ст.;
- В. Кінець XIX – початок XX ст.;
- Г. Середина XX ст.;
- Д. Кінець XX ст.

3. *Що є об'єктом соціології?*

- А. Суспільство як цілісна соціальна реальність;
- Б. Поведінка людини у суспільстві;
- В. Нормативний порядок у суспільствах;
- Г. Соціальні групи та соціальні явища;
- Д. Соціальні закони та соціальні закономірності.

4. *Що є предметом соціології?*

- А. Психічне;
- Б. Фізичне;
- В. Соціальне;
- Г. Закономірне;
- Д. Природне.

5. *Сучасне соціологічне знання складається з:*

- А. Двох основних рівнів (загальносоціологічна теорія та емпірична);
- Б. Трьох рівнів (загальносоціологічна теорія, спеціальні соціологічні теорії, конкретно-соціологічні дослідження);
- В. Чотирьох рівнів відповідно до основних сфер соціального життя;
- Г. П'яти рівнів;
- Д. Шести рівнів, що відповідає кількості основних функцій соціології як науки.

6. *Спеціальні соціологічні теорії означають:*

- А. Теорії, які дають уявлення про суспільство як цілісний організм;
- Б. Теорії, що накопичувалися від давніх часів до середини XIX століття та тематично торкалися суспільства або соціальних проблем;
- В. Теорії, які вивчають окремі соціальні спільноти, галузі соціології, соціальні процеси;
- Г. Теорії, в яких використано не загальнонаукові, а спеціальні методи;
- Д. Теорії, які вивчають соціальну структуру суспільства.

7. *Соціологія – наука, яка вивчає:*

- А. Систему зв'язків між окремими людьми та соціальними спільнотами, які беруть неоднакову участь в економічному, політичному та духовному житті суспільства;
- Б. Особистість із певним набором прав та обов'язків;
- В. Процеси розвитку суспільства та механізми його функціонування на рівні взаємодії між різними елементами соціальної системи: соціальними спільнотами, соціальними інститутами та особистостями;
- Г. Систему ринкових відносин;
- Д. Систему політичних відносин.

8. *Термін соціальне означає:*

- А. Сукупність тих чи інших властивостей і особливостей соціальних

відносин, що інтегрована індивідами або спільнотами в процесі спільної діяльності в конкретних умовах;

Б. Процес, на якому особистість проходить певні етапи свого становлення та розвитку, пошук свого місця у суспільстві, соціальній структурі суспільства та вирішення соціального, суспільно-політичного, загальноосвітнього, трудового, професійного, регіонального та сімейного самовизначення;

В. Систему цінностей та норм, що впливають на поведінку людини у різних сферах її життєдіяльності;

Г. Взаємини людей, що формуються у процесі безпосередньої взаємодії людей, мають неформальний характер і мають взаємну оцінку;

Д. Нормативну систему дій, яка очікується від індивіда, відповідно до соціальної позиції, місця в конкретній системі соціальних відносин.

9. Макросоціологія – це:

А. Галузь соціологічних знань, що вивчає взаємодії між особами, всередині груп та повсякденну поведінку людей;

Б. Галузь соціологічних знань, що вивчає генезис, сутність, функції, спільні закономірності розвитку етносів;

В. Галузь соціологічних знань, що вивчає великі елементи соціальних структур, їх стан і взаємодії;

Г. Галузь соціологічних знань, що містить теорії, які займаються вивченням конкретних проблем суспільного життя та мають тісний зв'язок з емпірикою;

Д. Галузь соціологічних знань, що вивчає великі елементи соціальних структур, їх стан і розвиток як складника цілісного соціологічного організму.

10. Теоретико-пізнавальна функція соціології означає:

А. Вивчення закономірностей соціального розвитку;

Б. Розроблення наукових прогнозів;

В. Формування у громадян наукового світогляду на соціальні явища та процеси, які виникають у суспільстві;

Г. Проведення конкретно-соціологічних досліджень;

Д. Вплив на соціальні процеси засобами управління як специфічного виду діяльності, спрямованого на реалізацію цілей організації.

Варіант 2

1. Шеститомну працю «Курс позитивної філософії» написав:

А. Дж. Міль;

Б. М. Вебер;

В. О. Конт;

Г. К. Маркс;

Д. Г. Спенсер.

2. Протосоціологія охоплює період:

А. Відродження і Просвітництва;

Б. Середини XVIII – початку XIX ст.

В. Першої половини XIX ст.

Г. Кінця XVIII – середини XIX ст.;

Д. Існувала завжди.

3. *Предметом соціології як науки виступають:*

- А. Взаємовідносини та зв'язки людей у сфері виробництва матеріальних благ, їх обміну та розподілу;
- Б. Взаємодія людей і соціальних груп;
- В. Суспільні події, які будь-коли мали місце, і участь у них конкретних людей;
- Г. Механізми мотивації і регуляції поведінки людей;
- Д. Суспільна взаємодія і суспільні зв'язки.

4. *Що не є функцією соціології як наукової дисципліни?*

- А. Пізнання соціальних явищ і процесів;
- Б. Розроблення методів збору, обробки, інтерпретації первинної соціальної інформації;
- В. Створення нових соціальних технологій згідно із суспільним потребам;
- Г. Надання експертних послуг і потрібної інформації для прийняття управлінських рішень;
- Д. Доведення переваг демократичного устрою та ринкових відносин.

5. *З якою науковою дисципліною соціологія має найменші зв'язки?*

- А. Історія;
- Б. Політологія;
- В. Право;
- Г. Математика;
- Д. Фізика.

6. *Яке співвідношення між об'єктом та предметом науки?*

- А. Предмет є більш широким поняттям і містить об'єкт;
- Б. Об'єкт та предмет є синонімами;
- В. Предмет є певною стороною або аспектом об'єкту;
- Г. Термін «об'єкт» вживається у природничих, а «предмет» – у соціальних науках;
- Д. Фахівець може вживати або перший, або другий термін в залежності від специфіки дисципліни.

7. *Яка фраза щодо соціології є істинна?*

- А. Соціологія як галузь знань існувала завжди;
- Б. Соціологія є результатом розвитку античної науки;
- В. Соціологія є ровесницею епохи Відродження;
- Г. Соціологія фактично відбулася після Другої світової війни;
- Д. Соціологія є проектом індустріальної доби.

8. *Інструментальна функція соціології означає:*

- А. Проведення конкретно-соціологічних досліджень, при цьому використовують різні методи;
- Б. Розроблення соціальних технологій;
- В. Вивчення закономірностей соціального розвитку тенденцій, зміни різних соціальних явищ і процесів;
- Г. Розроблення наукових прогнозів;
- Д. Формування у громадян наукового світогляду та наукового погляду на соціальні явища в суспільстві.

9. *Що не є специфічним завданням емпіричної соціології?*

- А. Узагальнення даних спостереження або експерименту як теорії;
- Б. Проведення соціологічних досліджень;
- В. Створення таблиць, діаграм, малюнків за результатами досліджень;
- Г. Проведення соціологічного дослідження за різними темами;
- Д. Використання даних офіційної (державної) статистики.

10. *Що не є предметом галузевої соціології?*

- А. Окремі соціальні спільноти;
- Б. Соціальні інститути;
- В. Соціальні процеси;
- Г. Загальна соціологічна теорія;
- Д. Соціальні явища.

Варіант 3

1. *Термін «соціологія» з'явився:*

- А. В античну добу.
- Б. У добу Просвітництва;
- В. Наприкінці XVIII ст.;
- Г. У першій половині XIX ст.;
- Д. У другій половині XIX ст.

2. *Фундатором соціології як науки є:*

- А. І. Кант;
- Б. Г. Гегель;
- В. О. Конт;
- Г. К. Маркс;
- Д. М. Вебер.

3. *Об'єктом соціологічної науки виступає :*

- А. Шлюб і сім'я;
- Б. Політична система;
- В. Суспільство та його складові елементи;
- Г. Суспільні групи й організації;
- Д. Система освіти.

4. *Яке співвідношення між об'єктом та предметом науки?*

- А. Предмет є більш широким поняттям і містить у собі об'єкт;
- Б. Об'єкт і предмет є синонімами, фактично ці поняття збігаються;
- В. Предмет є певною стороною або аспектом об'єкту;
- Г. Термін «об'єкт» вживається у природничих, а «предмет» – соціальних науках;
- Д. Науковець вільно і на свій розсуд може вживати або перший або другий термін, коли йдеться про специфіку дисципліни.

5. *Соціологія відрізняється від інших наук, які вивчають суспільство, тим, що:*

- А. Вивчає суспільство як цілісну систему;
- Б. Вивчає поведінку людини у суспільстві;
- В. Вивчає вплив соціальних аспектів на економічну, політичну й інші види поведінки індивідів і суспільних структур;

Г. Вивчає залежність поведінки людини від соціальних умов життя;

Д. Усі варіанти вірні.

6. До категорії яких наук належить соціологія?

А. Про людську поведінку;

Б. Про психічні якості людей;

В. Про політичну діяльність людей;

Г. Про соціально-історичний розвиток подій;

Д. Про економічну діяльність людей.

7. Протосоціологія – це:

А. Теорії середнього рівня;

Б. Сукупність знань, ідей, теорій, що накопичувалися від давніх часів до середини ХІХ ст.;

В. Позитивістський напрямок соціологічного знання;

Г. Загальносоціологічні теорії;

Д. Сукупність знань, ідей, теорій, що накопичувалися в індустріальну добу.

8. Певний рівень суспільного розвитку матеріальної і духовної культури суспільства; період розвитку суспільства, що прямує за варварством; конкретний культурно-історичний тип розвитку суспільства:

А. Еволюція;

Б. Акультурація;

В. Інституціоналізація;

Г. Цивілізація;

Д. Соціалізація.

9. Категорії «соціальний прогрес», «соціальна ідея», «соціальний рух», «соціальна інновація» розкривають сутність:

А. Характеру використання соціологічних знань у практиці суспільного життя;

Б. Соціальних процесів;

В. Соціального розвитку;

Г. Соціальних спільнот;

Д. Соціальних зв'язків.

10. Під структурою соціологічного знання розуміють:

А. Орієнтацію соціологічного дослідження;

Б. Рівні соціологічного пізнання;

В. Ступінь узагальнення соціологічного знання;

Г. Певним чином упорядковану систему знань про суспільство як соціальний організм що динамічно функціонує;

Д. Мотивацію соціологічного дослідження.

Варіант 4

1. Соціологія як наука виникла:

А. Після Другої світової війни;

Б. У 30 – 40 рр. ХІХ ст.;

В. Наприкінці ХІХ ст. на початку ХХ ст.;

Г. У 20 – 60 рр. ХХ ст.;

Д. Наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст.

2. *Обґрунтування доцільності використання еволюційного вчення у поясненні життєдіяльності суспільства та залучення до арсеналу соціології започаткував:*

- А. К. Маркс;
- Б. Е. Дюркгейм;
- В. Г. Спенсер;
- Г. В. Самнер;
- Д. Ч. Дарвін.

3. *Об'єктом соціологічної науки виступає :*

- А. Шлюб і сім'я;
- Б. Політична система;
- В. Суспільство та його складові елементи;
- Г. Суспільні групи та організації;
- Д. Система освіти.

4. *Яке з положень найбільш правильно визначає місце соціології в системі суспільних наук?*

- А. Соціологія є складовою частиною соціальної філософії;
- Б. Це самостійна наука, яка має свій науковий інструментарій;
- В. Соціологія не може існувати без висновків інших наук.
- Г. Соціологія – це розділ філософії;
- Д. Соціологія – це розділ статистики.

5. *Що не є функцією соціології як наукової дисципліни?*

- А. Пізнання соціальних явищ і процесів;
- Б. Розроблення методів збору, оброблення, інтерпретації первинної соціальної інформації;
- В. Створення нових соціальних технологій згідно із суспільними потребами;
- Г. Надання експертних послуг і потрібної інформації для прийняття управлінських рішень;
- Д. Доведення переваг демократичного устрою та ринкових відносин.

6. *З якими науками та науковими дисциплінами пов'язана соціологія (5 правильних відповідей):*

- А. Філософія;
- Б. Астрономія;
- В. Психологія;
- Г. Статистика;
- Д. Історія;
- Е. Хімія;
- Ж. Право.

7. *Що не є властивим теоретичній соціології?*

- А. Визначення нових понять або перевизначення термінів, які вже існують;
- Б. Пояснення емпіричної реальності, соціальних явищ і процесів;
- В. Відкриття соціальних законів;
- Г. Спостереження за соціальною реальністю та збір відповідної інформації;
- Д. Розуміння людської поведінки та пошук факторів, що її зумовлюють.

8. Яке із перерахованих нижче понять відноситься до сфери вивчення соціології:

- А. Симпатія;
- Б. Капітал;
- В. Статус;
- Г. Почуття;
- Д. Злочин.

9. Чим займається загальнотеоретична соціологія?

- А. Збиранням і первинним аналізом емпіричних даних;
- Б. Вивченням певних сфер суспільного життя, соціальних груп та інститутів;
- В. Вивченням сутнісних моментів розвитку суспільства загалом і місця в ньому людини;
- Г. Прогнозуванням соціологічних явищ і процесів;
- Д. Обґрунтовує доцільність наявності провладних інституцій.

10. Під функціями соціології розуміють:

- А. Зв'язок соціології з іншими науками;
- Б. Цілі та завдання соціології;
- В. Суспільне призначення, роль соціології, яку вона виконує в суспільстві.
- Г. Вивчення громадської думки.
- Д. Протидію злочинності.

Індивідуальні завдання з теми № 1.

Завдання 1.

Напишіть есе на тему: «Відмінність соціологічного дослідження від журналістського розслідування».

Для аналізу можна взяти такі соціальні проблеми:

- насилля в сім'ї;
- наркоманія молоді;
- булінг у шкільному середовищі;
- підліткова злочинність.

Вивчаючи проблемні теми, які питання Ви поставили б як соціолог, а які як журналіст? До яких джерел інформації ви б звернулися?

Поміркуйте над таким висловом: «Метою будь-якого журналістського розслідування є сенсація». Чи потрібна сенсаційність соціологам? Аргументуйте свою відповідь.

Завдання 2.

У залежності від наукових орієнтацій спеціалісти по-різному визначають предмет соціології. Які точки зору Вам відомі? Яку з них Ви вважаєте вірною? Чому?

Завдання 3.

Складіть порівняльну таблицю «Взаємозв'язок соціології з гуманітарними науками».

Завдання 4.

Закінчить фразу «Соціологія – це наука про ...»

Завдання 5.

Предмет соціології розглядається на двох рівнях: макро- та мікро-. До якого рівня належать нижченаведені явища та процеси?

Революція. Міжнаціональний конфлікт. Сварка друзів. Вибори президента держави. Самоврядування студентів. Вивчення соціально-психологічного клімату в групі. Інфляція. Страйк. Боротьба класів. Сімейний конфлікт.

Завдання 6.

У таблиці надані визначення понять. Оберіть правильну відповідь. (поставте потрібну цифру).

№	Поняття	№	Визначення
1	Предмет соціології		Наука про комплексний аналіз розвитку суспільства та механізми його функціонування на рівні взаємодії між різними елементами соціальної системи: соціальними спільнотами, соціальними інститутами й особистостями.
2	Соціологія		Сукупність тих чи інших ознак або особливостей суспільних відносин, що інтегрована індивідами чи іншими суб'єктами у процесі їх спільної діяльності (взаємодії) у конкретних умовах та проявляється в їх особливих відносинах.
3	Соціальне		Загальні та специфічні закони та закономірності розвитку та функціонування історично визначених соціетальних систем, механізми дії та форми вияву цих законів і закономірностей у діяльності особистостей, соціальних груп, класів, народів.
4	Соціальний закон		Об'єктивний та повторювальний причинний зв'язок між соціальними явищами та процесами, які виникають внаслідок масової діяльності людей або їх дій.
5	Функції соціології		Усталена система зв'язків між окремими людьми та соціальними спільнотами, які виникають у різних сферах життя суспільства (політика, право, економіка тощо).
7	Об'єкт соціології		Процес, унаслідок якого створюється спільне у розумінні соціальної ситуації між його суб'єктами та досягається певна ступінь солідарності.
8	Соціальна взаємодія		Послідовна зміна станів суспільства, його окремих систем.
9	Соціальні відносини		Сукупність ролей, які вона виконує в організації суспільства як соціальної системи, у здійсненні інтересів соціальних спільнот і груп.
10	Соціальний процес		Соціальна реальність, суспільство як цілісна соціальна система.

Завдання 7.

Оберіть правильну відповідь на поставлені у таблиці питання.

№	Питання	Відповідь	
		Так	Ні
1.	Засновником соціології є Е. Дюркгейм.		
2.	Соціологія як наукова дисципліна сформувалася раніше за філософію.		
3.	Соціологія молоді – це спеціальна соціологічна теорія?		
4.	Інформаційна функція – збирання та систематизація соціологічної інформації, отриманої у результаті проведення соціологічних досліджень.		
5.	Прогностична функція – концентрація, пояснення, поповнення та збагачення існуючого соціологічного знання, розроблення концепцій, теорій і категорій цієї науки на основі дослідження соціальної дійсності		

Завдання 8.

Наведені нижче судження можуть належати економісту, психологу або соціологу. Визначте, кому саме вони належать:

1. Вона не сприймає жодного критичного зауваження.
2. Ціни за енергоносії за рік зросли на 20%.
3. Привілейованим станом у Гетьманщині була козацька старшина.
4. Пандемія коронавірусу COVID – 19 сприяла банкрутству великої кількості закладів громадського харчування.
5. Свідома провокативна поведінка може викликати непередбачені наслідки від особи, яку провокують.
6. Молодіжні субкультури з'явилися у ХХ столітті.
7. Страждання з приводу невідповідної «стандартам краси» зовнішності більше притаманно підліткам.
8. Якщо тобі за роботу не платять, ти – раб.
9. Людина чудово керує великим підприємством, а в сім'ї потерпає від домашнього насильства.
10. Княгиня Ольга здійснила першу податкову реформу у Давньокіївській державі.

Завдання 9.

Сучасна людина на соціологічному мезорівні належить водночас до великої кількості різноманітних соціальних груп. Приналежність до певних груп надається людині вже з моменту її народження (вік, стать, громадянство, родина тощо). До інших соціальних груп людина долучається протягом життя (навчальний, трудовий колектив тощо). До яких соціальних груп входите Ви (10 – 20)? Поясніть, чому Ви так вважаєте? Погодьтесь або заперечте твердження:

– Чим до більшої кількості соціальних груп входить людина, тим

більше в неї соціальних зв'язків;

– Чим до більшої кількості соціальних груп входить людина, тим більше вона успішна у соціумі.

Відповідь обґрунтуйте конкретними прикладами.

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Батьки і діти» за планом:

1. Унікальність (типовість) ситуацій.

2. Які соціальні явища Ви бачите?

3. Які психологічні явища Ви бачите?

4. Які біологічні явища Ви бачите?

5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук (і як) займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

ТЕМА № 2. СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Семінарське заняття. Суспільство як макросоціальна форма соціального

Навчальна мета заняття: розглянути суспільство як соціальну систему; охарактеризувати трансформації процеси, які відбуваються у суспільстві; проаналізувати форми соціальних змін.

Навчальні питання:

1. Суспільство: поняття, основні ознаки та типи.
2. Підсистеми суспільства.
3. Соціальні зміни як різновид соціальної динаміки.
4. Соціальні інститути: структура, функції, види.
5. Соціальні організації: сутність, типи, моделі.

Питання для самоконтролю:

1. Надайте визначення поняттю суспільства, використовуючи різні теоретичні традиції.
2. Що вкладав Т. Парсонс у поняття соціетальної системи?
3. Визначте основні ознаки і риси соціетальної системи.
4. Назвіть основні теорії або пояснення щодо причин сумісного існування людей у суспільствах.
5. Чому «масове» суспільство розглядалося соціологами як прояв кризи цілісності?
6. Порівняйте поняття «етнос» та «нація», знайдіть принципові відмінності.
7. Визначте основні проблеми на шляху формування повноцінної політичної нації в Україні.
8. Розкрийте суть основних ознак суспільства.
9. Назвіть основні риси соціальних інститутів.
10. На прикладі будь-якого конкретного соціального інституту назвіть основні риси та структурні елементи.
11. Порівняйте структурні елементи інституту науки й інституту релігії.
12. Назвіть переваги та недоліки бюрократичної моделі організації?
13. Чому «організаційний ефект» ми можемо вважати провідною відзнакою соціальної організації?

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Т. Парсонс про соціетальні системи.
2. Натовп як модель масового суспільства.
3. Український народ та українська нація.
4. Суспільство з позицій соціального детермінізму.
5. Суспільство з позицій соціального функціоналізму.
6. Концепція суспільства в індивідуалізмі.
7. Концепція еволюційного та революційного розвитку суспільства.

8. Концепція культурно-історичних типів М. Данилевського та П. Сорокіна.
9. Глобалізація суспільства та її соціальні наслідки.
10. Модерне суспільство – що це таке?
11. Якість життя населення у сучасній Україні.

Тестові завдання

Варіант 1

1. *Оберіть ознаки, якими характеризуються індустріальні суспільства? (2 правильні відповіді):*
- А. Сезонна міграція;
 - Б. Наявність професії торговця, військового та урядовця;
 - В. Промислове виробництво домінує над сільським господарством;
 - Г. Воєнні дії ведуться з метою захоплення пасовищ;
 - Д. Основа матеріальної культури – сільське господарство;
2. *Що означає термін «міграція»?*
- А. Соціальні відносини, що регулюють взаємодію класових груп;
 - Б. Сукупність реакцій на зовнішні прояви дій;
 - В. Скупчення великої кількості людей без групової структури, які перебувають у безпосередньому контакті, спонтанно або однаково реагують на будь-які дії.
 - Г. Специфічна форма соціальної мобільності, пов'язана зі зміною місця проживання або роботи за межами соціально-територіальних спільнот;
 - Д. Переміщення індивідів між різними соціальними позиціями в соціальній ієрархії суспільства, перехід з однієї групи до іншої.
3. *Які фактори соціальних змін вплинули на появу радіо, телебачення, інтернету?:*
- А. Еволюційні;
 - Б. Людські дії;
 - В. Природні;
 - Г. Соціальні;
 - Д. Демографічні.
4. *«Розподіл суспільства на соціальні групи та визначення порядку їх взаємодії» отримало назву:*
- А. Соціальна структура;
 - Б. Соціальна група;
 - В. Соціальний розвиток;
 - Г. Соціальна дія;
 - Д. Соціальний статус.
5. *Що не є характерним для індустріального суспільства?*
- А. Республіканська форма політичного правління;
 - Б. Переважно ринкова економіка;
 - В. Поширення масових форм культури;
 - Г. Соціально-класові конфлікти;

Д. Домінування аграрного сектору над промисловим.

6. *Що не можна вважати закономірною фазою соціального руху?*

А. Спонтанне виникнення;

Б. Фазу мобілізації;

В. Внутрішнє структурування;

Г. Інституціоналізацію;

Д. Спад громадянської активності.

7. *Нації в контексті теорії суспільства можна розглядати як ...*

А. Соціальну основу сучасних суспільств;

Б. Етнографічні групи, що створюють символічну репрезентацію суспільств;

В. Архаїчні утворення, що не мають перспектив з огляду на глобальні інтегративні процеси;

Г. Елементи соціальної структури;

Д. Джерело напруги та потенційних конфліктів.

8. *Яка теза є центральною у функціональному поясненні нерівності?*

А. Нерівність виникає на зорі цивілізації, коли аграрні суспільства поділяються на соціальні класи;

Б. Держава виникає та функціонує для того, аби захистити панівні класи та підтримати соціальний порядок, заснований на нерівності;

В. Головним фактором нерівності є інститут приватної власності, що функціонально підтримує різні соціальні статуси;

Г. Важливою причиною нерівності є успадковані соціальні статуси, що закріплюють поділ людей на стани, класи, страти;

Д. Соціальна нерівність відіграє важливу роль в організації суспільства, оскільки мотивує індивідів до кар'єри та боротьби за престижні позиції, з якими пов'язані найбільш важливі соціальні ролі.

9. *Соціальні контакти – це зв'язки, що передбачають...*

А. Посередника, за допомогою якого відбувається спілкування;

Б. Безпосереднє спілкування «обличчям до обличчя»;

В. Рівні статуси суб'єктів зв'язку;

Г. Обізнаність суб'єктів із правилами спілкування та дотримання відповідних норм;

Д. Контроль соціального оточення за діями суб'єктів, що вступають у контакт.

10. *Який елемент внутрішньої структури соціальних зв'язків не є обов'язковим?*

А. Офіційна санкція або дозвіл на відповідні дії;

Б. Наявність суб'єктів зв'язку;

В. Соціальні дії, якими обмінюються суб'єкти;

Г. Предмет зв'язку;

Д. Регулятори зв'язку.

Варіант 2

1. *Оберіть ознаки, якими характеризуються традиційні суспільства? (2 правильні відповіді):*

- А. Більшість населення не задіяні на виробництві продуктів харчування;
- Б. Розвинуті наука та мистецтво;
- В. Існують професії торговця, військового та урядовця;
- Г. Основа матеріальної культури – сільське господарство;
- Д. Чіткий розподіл праці між чоловіками та жінками;

2. Що не впливає на інноваційно еволюційний розвиток суспільства?

- А. Наслідування «ноу-хау», новацій економічного та соціального життя;
- Б. Поступовий розвиток від нижчих до вищих соціальних форм;
- В. Наявність певних закономірностей розвитку;
- Г. Ланцюгові реакції з явними та прихованими наслідками;
- Д. Соціальні революції.

3. Система соціальних позицій і відповідних професійних ролей та статусів – це:

- А. Соціальні контакти;
- Б. Соціальна група;
- В. Соціальний простір;
- Г. Соціальний інститут;
- Д. Соціальна організація.

4. Організації, до яких на правах членства зараховують усіх охочих, називаються...:

- А. Закритого типу;
- Б. Відкритого типу;
- В. Трудовими колективами;
- Г. Напівзакритого типу;
- Д. Транснаціональними.

5. Університети можна віднести до організацій...

- А. Напівзакритого типу;
- Б. Закритого типу;
- В. Відкритого типу;
- Г. Наукового типу;
- Д. Економічного типу.

6. Соціальні організації – це...:

- А. Розвиток стосунків і сукупність дій людей із вирішенням суперечливих цілей, які зумовлені об'єктивними і суб'єктивними причинами та спрямовані на перешкоджання досягнення цілей іншої сторони;
- Б. Комплексна програма взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток соціальних процесів у трудових колективах, регіонах;
- В. Соціальні дії, якими обмінюються суб'єкти;
- Г. Сукупність усталених взаємодій, що залучають людей до суспільства як представників тих чи інших великих соціальних груп;
- Д. Система соціальних позицій і відповідних професійних ролей та статусів, що дозволяє створювати цілеспрямовані соціальні колективи.

7. Що не входить до нормативної бази функціонування організації?:

- А. Загальнодержавні конституційні норми;
- Б. Накази та розпорядження міністра, якщо організація має відповідне

підпорядкування;

В. Накази керівника організації;

Г. Рішення та правила поведінки окремих неформальних груп всередині організації;

Д. Статутні документи.

8. Хто із соціологів увів поняття «соціальний інститут»?

А. К. Маркс;

Б. О. Конт;

В. Г. Спенсер;

Г. Е. Дюркгайм;

Д. П. Сорокін.

9. Що не належить до загальних функцій соціальних інститутів?

А. Структурна;

Б. Регулятивна;

В. Інтегративна;

Г. Комунікативна;

Д. Прогностична.

10. Який тип соціальний інституції не відповідає загальному типологічному критерію:

А. Економічні інститути;

Б. Політичні інститути;

В. Соціальні інститути;

Г. Легітимні інститути;

Д. Інститути культури.

Варіант 3

1. *Оберіть ознаки, якими характеризуються суспільства мисливців? (2 правильні відповіді):*

А. Майнова та соціальна нерівність між людьми;

Б. Усвідомлення цінності речей завдяки можливості їхнього використання у роботі;

В. Соціальні відмінності, засновані на різниці у віці та статі;

Г. Чітко окреслені території міграції;

Д. Наявність обов'язку працювати разом.

2. *Ініціація – це:*

А. Процес звикання до соціального середовища, що оточує людину;

Б. Процес здобуття знань і навичок, внаслідок чого людина стає частиною суспільства;

В. Обряд, який знаменує собою присвоєння людині нового статусу у певній соціальній групі;

Г. Процес входження людини у певну соціальну групу;

Д. Період життя людини, під час якого у неї відбувається розвиток соціальних реакцій.

3. *Соціальний простір – це:*

А. Певна територія країни;

- Б. Соціально-територіальна група;
 - В. Система соціальних позицій і соціальних груп суспільства;
 - Г. Система фізичних координат;
 - Д. Система географічних координат.
4. *Поділ суспільств на які типи відбувся внаслідок наступу колоніалізму?*
- А. Мисливців і збирачів;
 - Б. Скотарів і землеробів;
 - В. I, II і III світів;
 - Г. Неіндустріальні й індустріальні;
 - Д. Глобалізовані та неглобалізовані.
5. *Групи, що самостійно визначають правила поведінки, не мають формальних статутів, мають назву:*
- А. Соціальна організація;
 - Б. Політична партія;
 - В. Соціальний інститут;
 - Г. Неформальна група;
 - Д. Маса.
6. *Які головні особливості еволюції сучасної соціальної структури українського суспільства за останні 20 років?*
- А. Поява соціальної групи безробітних;
 - Б. Зміна соціального статусу багатьох елементів соціальної структури суспільства (професійних, вікових, освітніх);
 - В. Зменшення кількості середнього класу;
 - Г. Збільшення кількості нижнього класу;
 - Д. Правильним є все вищезгадане.
7. *Які групи ми називаємо «уявними»?*
- А. Усі спільноти, що не можуть бути усвідомлені пересічною людиною;
 - Б. Групи, які спостерігач може виділити за будь-яким формальним критерієм, що не створюють стійких об'єднань людей;
 - В. Спільноти, що можуть бути виділеними вченими із загалу шляхом проведення соціологічних досліджень;
 - Г. Групи, члени яких не скріплені будь-якими письмовими або формальними зобов'язаннями;
 - Д. Співтовариства осіб, які вважають себе належними до певної групи, хоча в дійсності це може і не відбуватися.
8. *До малих соціальних груп належать об'єднання людей:*
- А. Чисельність яких менша за 100 осіб;
 - Б. Якщо їх члени мешкають сумісно у спільному домоволодінні (сім'я);
 - В. У невиробничій сфері за типом сусідських співтовариств або груп близьких друзів;
 - Г. Незначні за кількістю членів (від двох осіб і максимум до кількох десятків), що перебувають у безпосередньому контакті, персонально спілкуються і розв'язують спільні завдання;
 - Д. Групи, що визначаються саме такими соціологами в залежності від потреб дослідницької діяльності.

9. Соціальна структура суспільства відображає:

- А. Випадкові зв'язки елементів у суспільній системі;
- Б. Стійкі зв'язки елементів у суспільній системі;
- В. Ситуаційні системи, які виникають і зникають;
- Г. Статусні позиції індивідів;
- Д. Поділ суспільства залежно від потреб соціальної спільноти.

10. Це поняття позначає зміни, що відбуваються впродовж деякого часу у соціальних спільнотах, групах, інститутах, організаціях та суспільствах, у їх взаєминах одне з одним, а також з індивідами. Про яке поняття йдеться?

- А. Соціальний розвиток;
- Б. Соціальний прогрес;
- В. Соціальний процес;
- Г. Соціальна трансформація;
- Д. Соціальна еволюція.

Варіант 4

1. *Оберіть ознаки, якими характеризуються скотарські суспільства? (3 правильні відповіді):*

- А. Наявність обов'язку працювати разом;
- Б. Виникають унаслідок розвитку міст;
- В. Розвиваються завдяки завоюванням;
- Г. Значна частина населення проживає на землях, які не придатні для землеробства;
- Д. Здійснюють сезонну міграцію.

2. *Який елемент не структурує та не формує суспільство як цілісну систему:*

- А. Статусно-рольові позиції;
- Б. Соціальні інститути;
- В. Соціальні цінності та культурні елементи;
- Г. Універсальність;
- Д. Соціальні організації.

3. *Оберіть ознаки, якими характеризуються сучасні суспільства? (3 правильні відповіді):*

- А. Почали виникати у XVIII ст.;
- Б. Промислове виробництво домінує над сільським господарством;
- В. Розвивалися завдяки приєднанням нових територій;
- Г. Більшість населення проживає у містах і містечках;
- Д. Наявність національних держав.

4. *У залежності від швидкості протікання соціальні зміни поділяються на:*

- А. Еволюційні та революційні;
- Б. Прогресивні, регресивні, нейтральні;
- В. Економічні, політичні, культурні;
- Г. Зовнішні та внутрішні;
- Д. Суттєві та незначні.

5. *Наслідками якого процесу є розподіл праці, міграція в масштабах планети капіталу, людських і виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн?*

- А. Адаптація;
- Б. Асоціація;
- В. Ініціація;
- Г. Інтеграція;
- Д. Глобалізація.

6. *Залежно від характеру взаємодії індивідів у соціальних групах, групи поділяють на...*

- А. Цільові та нецільові;
- Б. Формальні та неформальні;
- В. Навчальні та сімейні;
- Г. Великі та малі;
- Д. Номінальні та реальні.

7. *Соціальний клас – це:*

- А. Мала соціальна група;
- Б. Велика соціальна група;
- В. Формальна соціальна група;
- Г. Професійна соціальна група;
- Д. Політична партія.

8. *Яка соціальна група є первинною?*

- А. Підприємці як соціальна страта;
- Б. Сім'я;
- В. Молодь як соціально-демографічна спільність;
- Г. Харків'яни як соціально-територіальна група;
- Д. Політична партія

9. *Яка з соціальних структур суспільства є найбільш рухливою в перехідний період?*

- А. Соціально-демографічна;
- Б. Соціально-територіальна;
- В. Соціально-класова;
- Г. Соціально-етнічна;
- Д. Усі типи структур однаково рухливі.

10. *Яке визначення соціальної групи є найбільш соціологічно вичерпним?:*

- А. Будь-яка кількість осіб, що мають спільні соціальні ознаки та спільну позицію в соціальному просторі, які виділяють їх із загалу і можуть бути підставою для подальшої ідентифікації індивідів як членів певної групи;
- Б. Дві та більше особи, що спілкуються між собою та утворюють замкнений соціальний простір;
- В. Окремі підсистеми суспільства, що своєю чергою складаються з осіб як неподільних елементів соціуму;
- Г. Загал, який вирізняється в суспільстві тим, що має певні спільні думки або уподобання;

Д. Людські маси, що можуть діяти сумісно, організовано і таким чином досягати певної мети (економічної, військової, політичної, культурної тощо).

Індивідуальні завдання з теми № 2.

Завдання 1.

Для виконання завдання використовуйте теорію соціального простору П. Сорокіна.

1. Опишіть вимір соціального простору Харківського національного університету внутрішніх справ.

2. Відокремте та опишіть основні соціальні позиції. Розташуйте позиції за основними статусами, визначте соціальні ролі працівників, що займають ту чи іншу соціальну позицію.

3. Назвіть основні напрямки соціальної, горизонтальної та вертикальної мобільності в межах соціального простору Університету.

Завдання 2.

Зробіть опис інтерсоцієтальної спільноти «Європейський Союз».

1. Зберіть фактичні дані щодо Європейського Союзу та країн, які до нього входять.

2. Стисло викладіть історію (основні етапи розвитку) ЄС.

3. Складіть таблицю, де мають бути розміщені основні відомості про країни, які входять до об'єднаної Європи: чисельність населення, площа, показник ВВП, час входження до ЄС.

4. Сформулюйте основні причини, які мотивують уряди та народи Європи до об'єднання.

5. Поміркуйте та надайте відповідь, чому Україна не входить до ЄС?

Завдання 3.

Проаналізуйте українське суспільство, до якого входять усі мешканці в межах державних або адміністративних кордонів на сучасному етапі розвитку. При аналізі використовуйте критерії – адаптованість, самоуправління, самодостатність, цілісність (Т. Парсонс).

За кожним критерієм зробіть висновок щодо відповідності спільноти ознакам суспільства.

Результати оформіть у вигляді порівняльної таблиці. Наприкінці виконання завдання зробіть загальний висновок щодо стану українського суспільства та тенденціям розвитку за останні два десятиліття.

Завдання 4.

Які з наведених категорій соціології пояснюють статику суспільства, а які характеризують динаміку суспільства?

«Соціальний розвиток», «Соціальна група», «Соціальний прогрес», «Соціальна мобільність», «Соціалізація», «Соціальна трансформація», «Соціальний клас», «Соціальна стратифікація», «Соціальна мобільність», «Соціальна поведінка», «Соціальний контроль», «Соціальна дія».

Завдання 5.

У таблиці надані визначення понять. Оберіть правильну відповідь (поставте потрібну цифру).

№	Поняття	№	Визначення
1.	Суспільство		Класифікація на підставі найважливіших типових ознак і рис, які відрізняють одне суспільство від іншого
2.	Країна		Тип руху соціальних явищ, процесів та соціальних структур у суспільстві, у результаті якого виникають і трансформуються якісні відмінності між ними, створюється багатоманітність соціальної реальності
3.	Держава		Суспільство, яке характеризується тенденціями до впровадження контролю в усіх галузях життя
4.	Типологія держави		Велике об'єднання людей з усталеними зв'язками між ними, різноманітною взаємодією, історією та культурою
5.	Суспільні зміни		Зміни у сфері соціальних взаємодій і взаємовідносин соціальних інститутів та організацій, індивідів
6.	Соціальний прогрес		Торкаються різноманітних соціальних утворень: сім'я – полігамна, моногамна, релігія – політеїзм, монотеїзм, реформація
7.	Структурні соціальні зміни		Політична організація такого суспільства з певним режимом влади й органами управління
8.	Закрите суспільство		Потреби, інтереси у поведінці та діяльності індивідів, різноманітних груп, унаслідок чого змінюється суспільство
9.	Процесуальні соціальні зміни		Покращення або погіршення соціальних, політичних та економічних структур. Може статися внаслідок соціальної активності людини або як природний аспект соціокультурної еволюції.
10.	Мотиваційні соціальні зміни		Відокремлена територія незалежного проживання конкретного суспільства зі своїми кордонами та суспільним устроєм

Завдання 6.

Наприкінці 60-х рр. ХХ ст. у США вийшла книга Д. Морріса «Гола мавпа», у якій автор пише: «За фасадами сучасного цивілізованого життя та ж стара гола мавпа. Змінилися тільки назви: замість «полювання» ми

говоримо «робота», замість «гнізда» – «будинок», замість «спарювання» – «одруження», замість «самки» – «дружина». Біологічна природа тварини формує соціальну структуру цивілізації, а не навпаки».

Чи згодні Ви із цією точкою зору? Що переважає в сучасній людині: біологічне або соціальне? Аргументуйте свою відповідь. Наведіть приклади, які б проілюстрували б Вашу відповідь.

Завдання 7.

Охарактеризуйте сучасне українське суспільство за такими критеріями:

– Чи можливе співіснування в межах однієї країни елементів традиційного, індустріального, постіндустріального суспільств?

– Які традиції українського народу збереглися до нашого часу?

– Чи гальмують традиції розвиток суспільства?

– Які традиції шкодять суспільному розвитку.

Наведіть конкретні приклади для обґрунтування Вашої відповіді.

Завдання 8.

У сформований кістяк колективу вливається молодий співробітник. Він добре себе зарекомендував і його підвищили до начальника відділу, який складається з людей набагато старших за нього.

У перший день він просить усіх підлеглих дати йому звіт про роботу за останній місяць. Це було йому необхідно для визначення ситуації і планування діяльності на майбутнє. Несподівано для нього одна з жінок відкрито висловлює свою непокору. Мовляв, «молоко на губах ще не обсохло, щоб звіти вимагати. Ось до тебе Іван Іванович без жодних звітів справлявся і людям більше довіряв. Так що ніяких тобі, Вовчику, звітів».

Виникла конфліктна ситуація, яка вимагала швидкого вирішення. Вступати в суперечку з гучної дамою на очах у інших співробітників було безглуздо – ще більше втратиш свій авторитет. Володимир спокійно попросив Валентину Іванівну зайти до нього на чашку чаю в кінці робочого дня і вийшов.

Увесь день Володимир витратив на те, щоб зрозуміти, де він припустився помилки, взяв олівець і став записувати всі варіанти вирішення конфлікту.

Почати він вирішив із гіршого – припустив, що Валентина Іванівна захотіла його підсидіти. Весь останній місяць вона більше пліткувала та поширювала невтішні чутки про майбутнє керівника, ніж виконувала свої посадові обов'язки.

При цьому він знав, що як працівник, який працює у відділі найдовше, вона має авторитет серед співробітників, який тільки зміцнювався за рахунок активного протистояння з новим керівником. Кінцевою її метою було відсторонення молодого керівника.

Для цього випадку він вирішив показати свою силу і владу, провести подальшу розмову в дусі «я тут головний, і вам доведеться або прийняти мої умови гри, або вас буде звільнено».

Проаналізуйте ситуацію, що склалася з точки зору посадово-професійної та демографічної структур соціології. Чи спостерігаються у цій ситуації

елементи, притаманні соціальним змінам, і якщо так, то яких? Якщо Ви вважаєте, що ситуацію можна було розв'язати в інший спосіб, обґрунтуйте його.

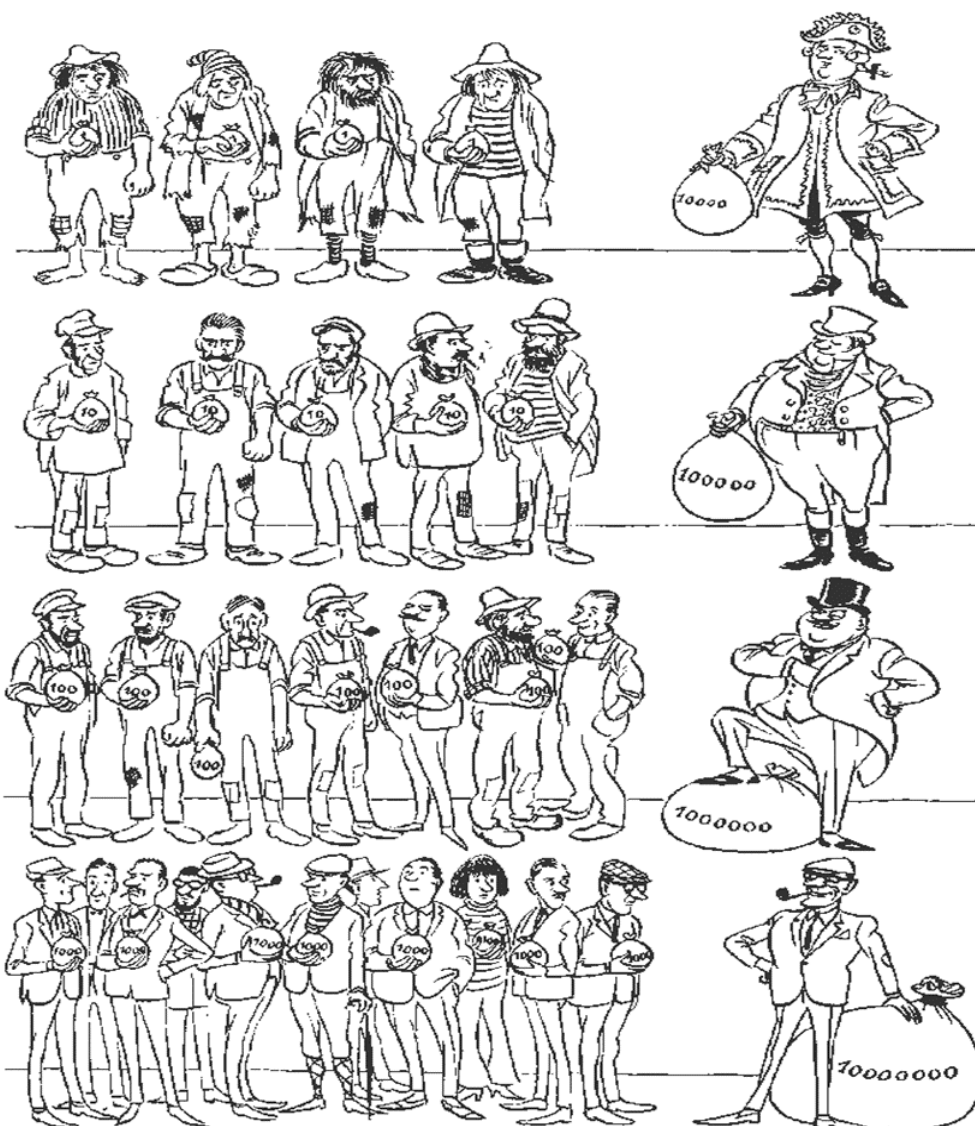
Завдання 9.

Опишіть відомі Вам типи суспільств. Опишіть відомі Вам типи держав. У чому полягає відмінності між суспільством і державою? Дайте визначення поняттям «типологія суспільства», «типологія державного правління». До якого типу держави і суспільства належить сучасна Україна?

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Суспільні зміни»

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?
4. Які біологічні явища Ви бачите?
5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

ТЕМА № 3. СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА ТА СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ

Семінарське заняття. Базові елементи соціальної структури суспільства

Навчальна мета заняття: проаналізувати основні елементи соціальної структури суспільства, що відображають різні форми мезорівня соціального і відіграють важливі ролі в організації суспільного життя.

Навчальні питання:

1. Поняття соціальної структури суспільства та її елементи.
2. Класова структура: соціальні та теоретичні витoki.
3. Етнічна структура. Соціальні характеристики національно-етнічної структури сучасної України.
4. Демографічна структура суспільства. Соціально-демографічна ситуація в Україні.
5. Професійно-посадова структура та її соціальні характеристики.
6. Соціально-поселенська структура. Процеси урбанізації та регіоналізації українського суспільства.
7. Соціальна стратифікація: поняття, сутність і функції соціальної стратифікації.
8. Соціальна мобільність: поняття, види, канали.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні види соціальних структур.
2. У чому полягала недосконалість класових теорій фізіократів, А. Сміта, К. Маркса?
4. Охарактеризуйте класову структуру сучасної України.
5. Які нові соціальні групи сформувалися в сучасному українському суспільстві?
6. У чому полягає основна різниця між етнічними та класовими групами?
7. Назвіть природні (біологічні) і культурні ознаки етнічної групи.
8. Що означає поняття «етнічна дискримінація», поясніть її причини.
9. Порівняйте поняття «гетто» та «діаспора».
10. Що таке «етнічна ідентичність»? Надайте характеристику особистій етнічній ідентичності.
11. Що складає предмет гендерних досліджень?
12. Як впливає тип цивілізації на відносини чоловіків і жінок, стосунки вікових груп?
13. Чи існують гендерні та вікові стереотипи у суспільстві? Поясніть їх користь та шкоду для особистості.
14. В яких сферах життя існує гендерна нерівність?
15. Що означає «гендерна дискримінація»?
16. Чому існує гендерна нерівність?

17. Наведіть приклади поведінки особистості, яка не відповідає віковому статусу (зверніть увагу на правові та моральні норми)?
18. Які демографічні проблеми існують в Україні. Окресліть шляхи їх вирішення.
19. Чим відрізняється професійна структура в аграрних, індустріальних і постіндустріальних суспільствах?
20. Які тенденції існують у сфері зайнятості в сучасній Україні?
21. Чим визначається престиж професій у суспільстві?
22. Що означає поняття «соціально-територіальна структура суспільства».
23. Окресліть тенденції розвитку соціально-територіальної структури України протягом ХХ – ХХІ ст.
24. Опишіть регіональну структуру сучасної України.
25. Які проблеми можуть виникати у площині соціально-територіальних відносин?
26. Що означає поняття соціальна стратифікація.
27. Що означають закриті та історичні форми соціальної стратифікації.
28. Що означає поняття «соціальна мобільність». Назвіть види соціальної мобільності.

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Роль комп'ютерних технологій у формуванні сучасної української сім'ї.
2. П. Сорокін – професійні групи та професії як чинник соціальної стратифікації.
3. Основні етнічні групи українського суспільства: структурна динаміка протягом ХХ ст.
4. Міграційні настрої молоді.
5. Етнічна толерантність у сучасному суспільстві.
6. Місто як об'єкт соціологічного аналізу.
7. Село як об'єкт соціологічного аналізу.
8. Урбанізаційні процеси у світі.
9. Гендерні відносини в сучасному суспільстві.
10. Криза маскулінності в постмодерному суспільстві.

Тестові завдання

Варіант 1

1. Термін «Соціальна стратифікація» позначає:

- А. Переміщення індивідів між функціонально й ієрархічно організованими елементами соціальної структури;
- Б. Певна позиція людини в соціальній структурі групи чи суспільства, пов'язана з приналежністю до певної соціальної групи чи спільноти;
- В. Поділ соціології на окремі галузі залежно від наявності структурних елементів у сучасних суспільствах;
- Г. Певна позиція особистості в соціальній структурі, пов'язана з іншими

позиціями через систему прав і обов'язків;

Д. Розподіл людей і сімей за соціальними стратами, розподіл соціального простору на нерівні соціальні групи.

2. *Що не є фактором природної нерівності?*

А. Фізична сила та витривалість особи;

Б. Спадщина, що залишилась від батьків;

В. Риси характеру, вольові якості;

Г. Інтелектуальні здібності та потенційні можливості розумової діяльності;

Д. Стать людини.

3. *Що не належить до критеріїв соціальної стратифікації?*

А. Мужність;

Б. Влада;

В. Багатство;

Г. Престиж позиції;

Д. Рівень освіти.

4. *Які суспільні наслідки можуть виникнути в результаті постійного збільшення профілю соціальної стратифікації?*

А. Незадоволення населення, бунти, революції, соціальні реформи;

Б. Економічний зріст;

В. Гальмування суспільного розвитку, стагнація в економіці, бо зменшується функція мотивації для пересічних громадян;

Г. Значних наслідків не відбудеться, оскільки соціальна система внутрішньо перебудовується у відповідності до нових умов існування;

Д. З'являються нові суспільні прошарки, що відображають актуальний розподіл соціальних ресурсів.

5. *Хто з учених до соціологічного обігу ввів поняття соціальна мобільність?*

А. П. Сорокін;

Б. Г. Спенсер;

В. О. Конт;

Г. Е. Дюркгайм;

Д. М. Вебер.

6. *В якому році до соціологічного обігу було введено поняття «соціальна мобільність»?*

А. 1920;

Б. 1926;

В. 1927;

Г. 1930;

Д. 1931.

7. *Який критерій є основним для визначення місця людини у соціальному просторі?*

А. Престиж професії;

Б. Приналежність до певної соціальної групи;

В. Особисті якості людини;

Г. Рівень освіченості;

Д. Стать.

8. Скільки типів соціальної мобільності виокремлюють?

- А. Чотири;
- Б. П'ять;
- В. Три;
- Г. Два;
- Д. Один.

9. Під соціальною структурою суспільства розуміють:

- А. Ступінь узагальнення соціологічного знання;
- Б. Рівні соціологічного пізнання;
- В. Орієнтацію соціологічного дослідження;
- Г. Сукупність усталених взаємодій, що залучають людей до суспільства як представників тих чи інших великих соціальних груп;
- Д. Напрями, форми, чинники розвитку соціального об'єкта.

10. Який елемент соціальної структури суспільства є найбільш рухливим у перехідний період суспільства?:

- А. Усі елементи соціальної структури мінливі;
- Б. Соціально-територіальний;
- В. Соціально-етнічний;
- Г. Соціально-демографічний;
- Д. Соціально-класовий.

Варіант 2

1. Соціальна спільнота, якій властиві такі ознаки: мова, традиції, фольклор, ментальні риси, самоідентифікація з членами спільноти – це:

- А. Етнос;
- Б. Професійна група;
- В. Сім'я;
- Г. Соціальна організація;
- Д. Неформальна група.

2. Яка соціальна група не входить до сучасних рівнів класової структури суспільства?:

- А. Андерклас;
- Б. Землевласники;
- В. Вищий клас;
- Г. Середній клас;
- Д. Нижчий клас.

3. Що не є специфічною ознакою етнічної групи?:

- А. Певна зовнішність (антропологічний тип);
- Б. Мова;
- В. Фольклорні традиції;
- Г. Самоназва етносу;
- Д. Спільна держава.

4. Суб'єктивний критерій етнічності – це:

- А. Міф стосовно походження етносу;
- Б. Самоідентифікація особи в якості члену етносу;
- В. Особливості психічного складу (ментальність) народу;

- Г. Легенди про видатних історичних діячів;
 Д. Релігія як форма колективної свідомості.
5. *Що не є елементом молодіжної субкультури?*
 А. Сленг, специфічна мова;
 Б. Татування, пірсинг;
 В. Певний одяг і стиль поведінки;
 Г. Специфічні музичні уподобання та напрямки;
 Д. Традиційний фольклор.
6. *Під демографічною структурою розуміють:*
 А. Розподіл населення за місцем проживання та відповідним типом відносин;
 Б. Розподіл на гендерні та вікові групи та систему відносин між демографічними спільнотами;
 В. Розподіл на міське та сільське населення;
 Г. Відносини між чоловіками та жінками;
 Д. Співвідношення зайнятого та незайнятого населенням у професійній діяльності.
7. *Професійно-посадова структура відображає:*
 А. Розподіл населення за демографічними ознаками;
 Б. Співвідношення зайнятого та незайнятого населенням у професійній діяльності;
 В. Розподіл населення за характером і змістом праці;
 Г. Престиж професій сучасного суспільства;
 Д. Співвідношення між керівною ланкою та виконавцями.
8. *Який розподіл населення не відповідає соціально-територіальному елементу соціальної структури суспільства?*
 А. Розподіл на представників сільського та міського населення;
 Б. Розподіл на населення великих, середніх і малих міст;
 В. Розподіл населення за адміністративними кордонами;
 Г. Розподіл населення за історичними місцевостями;
 Д. Розподіл на зайнятих у сільському господарстві та промисловості.
9. *Що не є ознакою національної ідентичності?*
 А. Володіння державною мовою;
 Б. Національний патріотизм;
 В. Вболівання за національну команду;
 Г. Участь у діяльності однієї з політичних партій;
 Д. Святкування державних свят.
10. *Академічна фаза етнічної мобілізації (на шляху до нації) містить...*
 А. Формування та розвиток політичних партій національного спрямування, основу яких складає прогресивне студентство;
 Б. Інтерес науковців, культурних діячів до етнічної історії, побуту, мови;
 В. Розвиток ідеологічного підґрунтя для національно-визвольної боротьби;
 Г. Початок національно-визвольного змагання;
 Д. Широке поширення народної мови, чому сприяє подвижницька діяльність.

Варіант 3

1. Певні дії, поведінки індивіда і групи відповідно до усталених у суспільстві норм і соціальних статусів виступають в якості:

- А. Соціальних інститутів;
- Б. Соціальних функцій;
- В. Соціальних ролей;
- Г. Соціальних статусів;
- Д. Соціальних приписів.

2. Міжгрупову або просторову рухливість населення, його здатність до соціальних переміщень ілюструє поняття:

- А. Соціальна аномія;
- Б. Соціальна мобільність;
- В. Соціальна девіація;
- Г. Соціальна стагнація;
- Д. Соціальна взаємодія.

3. Мова, освіта є складовими потреби в процесі інституалізації:

- А. Безпеки громадян, захисту їх життя та добробуту;
- Б. Підтримки системи нерівності;
- В. Комунікації;
- Г. Соціального контролю;
- Д. Соціального розвитку.

4. Функції соціального інституту, які офіційно не декларуються, але фактично здійснюються, констатують як:

- А. Комунікативні;
- Б. Інтегративні;
- В. Явні;
- Г. Репродуктивні;
- Д. Латентні.

5. Соціальна організація – це:

- А. Відносно стійка модель поведінки людей, що історично склалася в певній сфері життєдіяльності людей;
- Б. Соціальна група, орієнтована на досягнення взаємопов'язаних специфічних цілей і формування високо формалізованих структур;
- В. Засіб саморегуляції соціальної системи, що забезпечує упорядковану взаємодію її елементів шляхом нормативного регулювання.
- Г. Сумісна діяльність індивідів на виробництві;
- Д. Соціальна спільнота, яка виникає тимчасово на певних умовах.

6. Формальну організацію репрезентує:

- А. Фан-клуб;
- Б. Університет;
- В. Клуб шанувальників пива;
- Г. Пасажири громадського транспорту;
- Д. Зустріч друзів.

7. Що не є фактором висхідної соціальної мобільності:

- А. Освіта, закінчення закладу вищої освіти;

- Б. Прибутки, підвищення матеріальних статків;
- В. Професійна кар'єра, призначення на посаду з більш широким обсягом можливостей;
- Г. Соціальні зв'язки, які допомагають зробити кар'єру або збагатіти;
- Д. Призначення на аналогічну посаду, але у більший за розміром філіал компанії.

8. *Яка історична система стратифікації не належить до типології, що запропонував Ентоні Гідденс?*

- А. Рабство;
- Б. Кастова система;
- В. Соціально-класова система;
- Г. Станова система;
- Д. Система васальської залежності.

9. *Соціальна стратифікація – це:*

- А. Ієрархічно організована структура соціальної нерівності;
- Б. Система прав та обов'язків людини;
- В. Територіальний розподіл суспільства;
- Г. Сукупність етнічних спільнот;
- Д. Сімейний стан людини.

10. *Яка теза є центральною у функціональному поясненні нерівності?*

- А. Нерівність виникла на початку цивілізації, коли в аграрних суспільствах виникли соціальні класи;
- Б. Держава виникає і функціонує для того, аби захистити панівні класи та дотримувати соціальний порядок, який засновано на нерівності;
- В. Головним фактором нерівності є приватна власність, завдяки якій існують різні соціальні статуси;
- Г. Важливою причиною нерівності є успадковані соціальні статуси, що закріплюють поділ людей на стани, класи, страти;
- Д. Соціальна нерівність відіграє важливу роль в організації суспільства, оскільки мотивує індивідів до побудови кар'єри та боротьби за престижні позиції у суспільстві, з якими пов'язані найбільш важливі соціальні ролі.

Варіант 4

1. *Соціологія розглядає соціальну організацію як:*

- А. Елемент соціальної структури суспільства;
- Б. Діяльності якої-небудь групи;
- В. Сутність внутрішньої упорядкованості, узгодженості;
- Г. Функціонування елементів системи;
- Д. Тимчасову соціальну спільноту у певний проміжок часу.

2. *Функції соціального інституту, які офіційно не декларуються, але фактично здійснюються, – це:*

- А. Комунікативні;
- Б. Інтегративні;
- В. Явні;
- Г. Репродуктивні;

Д. Латентні.

3. *Соціальний інститут – це:*

А. Сталий механізм самоорганізації спільного соціального життя людей, орган, який керує ними;

Б. Форма організації та засіб здійснення спільної діяльності людей, що забезпечує стабільне функціонування суспільних відносин;

В. Механізм регуляції соціальних відносин індивідів;

Г. Об'єднання великої кількості соціальних груп;

Д. Орган державного управління.

4. *Соціальні інститути, що регулюють повсякденну поведінку людей та організують добровільні об'єднання, відносять до:*

А. Політичних;

Б. Соціальних;

В. Економічних;

Г. Виховних;

Д. Культурних.

5. *Специфічною рисою соціальних організацій вважається:*

А. Охоплення великих соціальних спільнот;

Б. Об'єднання локальних соціальних спільнот;

В. Певна сфера діяльності та суспільних відносин;

Г. Єднання з певною метою;

Д. Тимчасовість.

6. *У сучасній західній соціології панівними поглядами на структуру суспільства є:*

А. Теорії соціально-класової структури суспільства;

Б. Теорії соціальної стратифікації;

В. Теорії споріднених культур.

Г. Теорії міграційних переміщень;

Д. Теорії етнічної єдності.

7. *Який з історичних типів соціальної стратифікації відповідає індустріальному суспільству:*

А. Рабство;

Б. Стани;

В. Класи;

Г. Стадо;

Д. Цехова організація.

8. *Термін «соціальна стратифікація» означає:*

А. Нерівність людей та сімей у соціальному просторі, коли особи через об'єктивні причини належать до різних суспільних прошарків, одні з яких займають більш «високі», а інші – більш «низькі» соціальні позиції;

Б. Можливість послідовної мобільності суб'єктів від одної до іншої позиції соціального простору за умов, якщо поведінка та соціальні успіхи людини відповідають суспільним очікуванням;

В. Стійкий стереотип громадської думки стосовно поділу людей на класи залежно від особистих прибутків;

Г. Поділ соціології на окремі галузі в залежності від наявності структурних елементів у сучасних суспільствах;

Д. Поділ широких соціальних понять на більш конкретні наукові терміни.

9. *Що не є фактором природної нерівності?*

А. Фізичні сила та витривалість особи;

Б. Спадок, що дістався від батьків у вигляді нерухомості;

В. Риси характеру, вольові якості;

Г. Інтелектуальні здібності та потенційні можливості розумової діяльності;

Д. Стать.

10. *Між якими соціальними позиціями та особами соціальна дистанція є максимальною?*

А. Між двома колегами по роботі, які перебувають у тривалому гострому конфлікті;

Б. Між чоловіком та дружиною, якщо хтось із них перебуває у закордонному відрядженні;

В. Між працівником державного підприємства та керівником відомства, якому належить це підприємство;

Г. Між підлеглим та його безпосереднім начальником;

Д. Між двома капітанами, якщо їх кораблі виконують плавання в різних світових океанах.

Індивідуальні завдання з теми № 3.

Завдання 1.

Зробіть родовід Вашої сім'ї з урахуванням соціальної структури суспільства, соціальної стратифікації, соціальної мобільності. Проаналізуйте, яких соціальних змін зазнали члени Вашої родини протягом відомих Вам поколінь.

Завдання 2.

У світовій соціології вважається, що заможні люди виконують у суспільстві прогресивні функції, а саме:

- їхні капітали сприяють розвитку виробництва Батьківщини;
- їхні споживчі інтереси (витрати) сприяють розвитку торгівлі Батьківщини;
- рівень освіти і культури заможних верств суспільства набагато вищий за інші категорії населення країни;
- стандарти життя заможних людей виступають зразком для менш забезпечених верств населення.

Чому заможні верстви українського суспільства не відповідають цим вимогам? Поясніть, чому вищі верстви українського соціуму існують у межах одного покоління.

Завдання 3.

Поясніть, чому молодь швидше адаптується до змін соціальних змін.

Як Ви вважаєте, чи повинні бути у молоді як соціальної групи якісь особливі соціальні привілеї? Якщо так, то які і чому?

Порівняйте соціальну політику держави Україна щодо молоді і людей пенсійного віку.

Завдання 4.

Охарактеризуйте себе як представника певних верств соціальної структури суспільства. Наприклад, Вас можна віднести до прошарку учнівської молоді, до прошарку міських жителів, до прошарку любителів рок-музики і т. ін.

Виділіть п'ять найважливіших критеріїв соціальної стратифікації:

1. Родинні зв'язки.
2. Національність.
3. Релігія.
4. Стать.
5. Соціальне походження.
6. Спосіб життя.
7. Професія.
8. Сімейний стан.
9. Статки.
10. Вік.
11. Приналежність до бюрократії.
12. Темперамент.
13. Стан здоров'я.
14. Рівень культури.
15. Партійна приналежність.
16. Рівень освіти.
17. Національна приналежність.
18. Раса приналежність.
19. Наявність влади.
20. Престижність соціальної позиції.

Завдання 5.

Прочитайте наведений нижче текст, в якому пропущена низка слів.

Суспільство – динамічна структура. Окремі люди та соціальні групи постійно змінюють свій _____ (1). Це явище має назву соціальної _____ (2). Соціологи розрізняють декілька її типів. Переміщення, які не змінюють соціального статусу індивідів і груп, називають _____ (3) мобільністю. Прикладами цього соціального явища є

перехід з однієї вікової групи до іншої, зміна місця роботи, переселення людей з однієї місцевості до іншої, тобто _____ (4).

_____ (5) мобільність передбачає якісні зміни щодо статусної позиції людини у суспільстві. Наприклад, вдала професійна кар'єра або позбавлення волі високопосадовця після скоєння якогось злочину.

Каналами соціальної мобільності виступають соціальні _____ (6): освіта, армія, шлюб, політика і т. ін.

Виберіть із пропонуваного нижче списку слова, які необхідно вставити замість пропусків.

А) Міграція; Б) Мобільність; В) Горизонтальна мобільність; Г) Соціальний інститут; Д) Статус; Е) Вертикальна мобільність; Є) Соціальна група; Ж) Стратифікація; З) Соціальні ліфти.

Завдання 6.

Побудуйте висхідну шкалу престижу професій за принципом наявності статків, освіти, статусу, влади: *перукар, журналіст, сталевар, викладач університету, шахтар, банкір, актор, сантехнік, учений, доярка, менеджер банку, касир, учитель, водій, офіціант, лікар, парламентарій, юрист, токар, продавець, дільничний поліцейський, охоронник.*

Наведіть приклади, коли людина займає високу статусну позицію у суспільстві, не маючи або великих статків, або освіти, або влади, або престижу.

Завдання 7.

До яких соціальних структур суспільства входите саме Ви. Обґрунтуйте свою відповідь. Укажіть, які статусні позиції Ви займаєте у тій чи іншій соціальній структурі суспільства.

Завдання 8.

Томас Мальтус (1766 – 1834 рр. – англійський демограф і економіст, автор теорії, згідно з якою неконтрольоване зростання народонаселення може спричинити голод на Землі) уважав, що:

- бідність є наслідком надмірного зростання населення;
- у бідності винні самі бідні;
- допомагаючи бідним, держава заохочує зростання населення та саме тим підвищує рівень бідності;
- потрібно скасувати державні пільги бідним;
- турботу про бідних необхідно покласти на приватні благодійні фонди.

Чи згодні Ви з твердженнями Т. Мальтуса? Чи є слушними рецепти Т. Мальтуса України? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 9.

У таблиці надані визначення понять. Оберіть правильну відповідь. (поставте потрібну цифру).

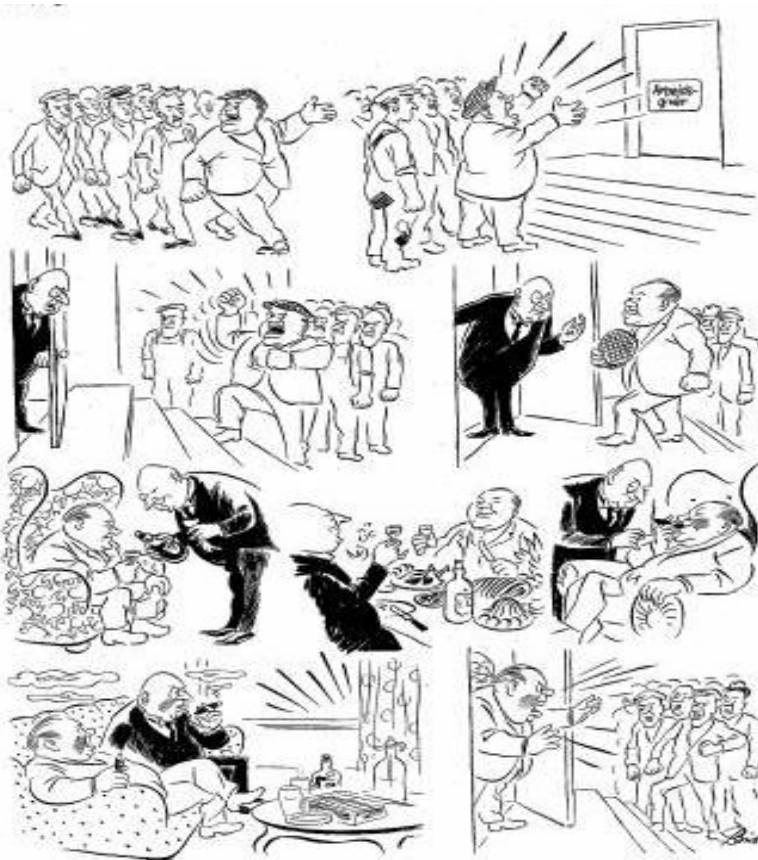
№	Поняття	№	Визначення
1	Соціальна група		Великі групи людей, які виділяються спільними, особливо економічними прикметами, і специфічним відчуттям колективної приналежності.
2	Соціальний інститут		Поведінка, очікувана від того, хто має певний соціальний статус. Обмежується сукупністю прав і обов'язків.
3	Соціальна організація		Соціальна спільнота з юридичним статусом, підпорядковується системі формалізованих правил та має чітку мету.
4	Формальна соціальна група		Сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею, що взаємодіють між собою певним чином.
5	Соціальна структура суспільства		Розташування індивідів і груп згори вниз горизонтальними пластами за ознакою нерівності в прибутках, власності, рівні освіти, обсягу влади, професійному престижі, стилі життя, віку, гендеру тощо.
6	Соціальний статус		Встановлений у суспільстві нормативний соціальний порядок, а також діяльність, спрямована на його підтримання або приведення до нього.
7	Соціальна роль		Великі спільноти людей, котрі умовно об'єднані своїм правовим та економічним становищем у соціальній ієрархії.
8	Соціальна стратифікація		Чітко визначене положення індивіда в соціальній ієрархії групи або групи у взаємостосунках з іншими групами.
9	Соціальний клас		Внутрішній устрій, що складається з певним чином розташованих, упорядкованих частин, які перебувають у зв'язку, взаємодіють між собою.
10	Соціальний стан		Регулярно повторювані протягом тривалого часу соціальні практики, що санкціоновані та підтримуються за допомогою соціальних норм і мають важливе значення в структурі суспільства

Завдання 10.

Проаналізуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Лідер» за планом:

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?

4. Які біологічні явища Ви бачите?
5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

ТЕМА № 4.

ОСОБИСТІТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Семінарське заняття. Особистість: поняття, структура та механізм формування

Навчальна мета заняття: проаналізувати структуру особистості; охарактеризувати основні соціальні типи особистості та їх характерні риси; розглянути етапи та види соціалізації.

Навчальні питання:

1. Людина та особистість: визначення понять.
2. Соціальне й індивідуальне в людині. Типи особистості.
3. Функції та структурні елементи особистості.
4. Соціалізація та виховання особистості.

Питання для самоконтролю:

1. Чому соціальність не заперечує індивідуальності?
2. Розкрийте функції соціалізації.
3. Опишіть механізм соціалізації особистості.
4. Які фактори впливають на процес і результати соціалізації?

5. Чи може фізична й інтелектуальна спадковість впливати на процес соціалізації? Обґрунтуйте свою відповідь.

6. Поясніть, чому в процесі соціалізації розвинута особистість, з яскраво окресленим «Я», менше залежить від зовнішніх обставин.

7. Яким чином засоби масової інформації можуть впливати на процес соціалізації особистості?

8. Наведіть приклади внутрішньорольових та міжрольових конфліктів.

9. Як Ви розумієте десоціалізацію і ресоціалізацію особистості?

10. Що таке виховання, як воно пов'язано з соціалізацією особистості?

Теми рефератів, докладів, презентацій:

1. Соціологічний вимір особистості.

2. Структура особистості та її компоненти (за З. Фрейдом та П. Сорокіним).

3. Рольові концепції особистості (за Ч. Кулі, Дж. Мідом, А. Халлером).

4. Концепція класичного біхевіоризму У. Скінера.

5. Сучасні поведінкові теорії особистості (Т. Адорно, К. Корні).

Тестові завдання

Варіант 1

1. *Соціалізація – це:*

А. Процес створення нових технологій;

Б. Процес формування соціальних груп;

В. Процес формування особистості та пристосування людини до соціального порядку із засвоєнням системи цінностей і норм;

Г. Процес розвитку людини;

Д. Процес усвідомлення людиною себе як частки суспільства.

2. *Хто є автором теорія самоактуалізації потреб людини?*

А. З. Фрейд;

Б. А. Маслоу;

В. Г. Мід;

Г. К. Юнг;

Д. А. Адлер.

3. *Що не можна відносити до факторів соціалізації?:*

А. Макросоціальні умови;

Б. Близьке оточення, мікросоціум;

В. Власне «Я», можливість вільного вибору;

Г. Генетичні фактори, інтелектуальні та фізичні здібності;

Д. Астрологічні прогнози.

4. *Референтна група – це...*

А. Коло обраних людей із виключними здібностями або якостями;

Б. Група осіб, що є об'єктом конкретно-соціологічного дослідження;

В. Певне коло людей, що є взірцем для цього суб'єкта;

Г. Особи, що обрані на посаду в процесі свobodного волевиявлення на виборах;

Д. Спільнота, яка займає маргінальну позицію у соціальному просторі.

5. *Характер поведінки, що очікується від власника того чи іншого соціального статусу:*

- А. Соціальний характер;
- Б. Конформність;
- В. Соціальна дія;
- Г. Соціальна роль;
- Д. Ініціація.

6. *Яке визначення особистості є найбільш правильним?*

- А. Особистість є найбільш широким поняттям, що містить поняття людини;
- Б. Особистістю прийнято називати видатних або особливих людей, що чимось відрізняються від «пересічної людини»;
- В. Особистість – це сума успадкованих людиною неповторних ментальних рис, які визначають особливості її поведінки протягом життя;
- Г. Особистість – це синонім поняття індивід, тобто найдрібнішої соціальної одиниці, з яких складається суспільство;
- Д. Особистість – це соціальна складова людини, сукупність рис і властивостей, що переважно не успадковуються генетично, а формуються у суспільстві.

7. *Що є специфічною характеристикою особистості, яку досліджують соціологи?*

- А. Здатність до прямоходіння;
- Б. Стан здоров'я, фізична сила;
- В. Сукупність наявних статусів;
- Г. Особливості темпераменту;
- Д. Об'єм пам'яті.

8. *Що є предметом соціології при розгляді особистості?*

- А. Місце людини у світі живих істот;
- Б. Психічні, ментальні структури процеси цієї людини;
- В. Структурні елементи особистості, механізми соціалізації;
- Г. Стан здоров'я;
- Д. Етапи еволюції людини.

9. *Що не входить до кола функцій особистості?*

- А. Індикація;
- Б. Кореляція;
- В. Саморефлексія;
- Г. Інтерація;
- Д. Інтерналізація.

10. *Яка підсистема не належить до структури особистості?*

- А. Мотиваційно-цільова;
- Б. Регуляторна;
- В. Когнітивно-накопичувальна;
- Г. Стратифікаційна;
- Д. Характерологічна.

Варіант 2

1. Що не належить до теорії самоактуалізації потреб людини (А. Маслоу)?

- А. Основні потреби;
- Б. Вітальні потреби;
- В. Потреби у безпеці;
- Г. Соціальні потреби;
- Д. Ідеальні (духовні) потреби.

2. Соціальна роль – це:

- А. Стандартні моделі поведінки, що відповідають соціальним очікуванням стосовно певних соціальних позицій;
- Б. Поведінки особи в ситуації, коли актуальним є контроль оточення;
- В. Манера поведінки людей у побуті, соціальній сфері;
- Г. Спосіб боротьби за володіння соціальним капіталом;
- Д. Система прав та обов'язків, які вказують на місце людини у соціальному просторі.

3. Соціальний статус – це:

- А. Повага до особистості від навколишнього оточення;
- Б. Професіоналізм;
- В. Рівень матеріального забезпечення;
- Г. Позиція особистості в суспільстві з конкретним набором прав та обов'язків;
- Д. Характер почуттів, що виникають по відношенню до друзів, рідних, колег.

4. Який період життя людини охоплює процес соціалізації?

- А. Від народження до повноліття;
- Б. Від повноліття до старості;
- В. Від народження до кінця життя;
- Г. Від народження до юності;
- Д. Від дитинства до юності.

5. Як називається група, що є для індивіда еталоном?

- А. Інгрупа;
- Б. Референтна група;
- В. Аутгрупа;
- Д. Неформальна група;
- Г. Формальна група.

6. Експектація – це:

- А. Очікування стосовно поведінки людини у суспільстві;
- Б. Зміни у поведінки в процесі соціалізації;
- В. Система цілей і настанов особистості;
- Г. Контроль з боку соціального оточення;
- Д. Контроль з боку державних органів.

7. Що означає процес засвоєння цінностей, норм, культурних чинників:

- А. Індикація;
- Б. Інтерналізація;
- В. Саморефлексія;
- Г. Інтерація;

Д. Адаптація.

8. *Внутрішньоособистісний конфлікт – це:*

А. Зіткнення мотивів, потреб, інтересів, поглядів на рівні індивідуальної свідомості;

Б. Незгода між двома або більшою кількістю людей;

В. Зовнішній тиск із боку адміністрації, економічних норм і приписів на індивіда чи групу;

Г. Боротьба за визнання особистих досягнень і творчих здібностей з боку особи, організації, суспільства;

Д. Зіткнення протилежних інтересів, цілей, позицій, думок і поглядів у системі суспільних відносин людей, соціальних груп, соціальних інститутів, суспільства загалом, що характеризується посиленням протилежних тенденцій та інтересів.

9. *Хто автор моделі особистості, згідно з якою особистість перебуває в антагонізмі до соціального, і, таким чином, сама природа людини програмує конфлікт індивіда із суспільством?*

А. Е. Фромм;

Б. Е. Дюркгейм;

В. З. Фрейд;

Г. Г. Мід;

Д. В. Парето.

10. *Налагодження зв'язків з іншими людьми – це:*

А. Індикація;

Б. Інтерналізація;

В. Саморефлексія;

Г. Інтерація;

Д. Адаптація.

Варіант 3

1. *Особистість людини у соціології інтерпретують як:*

А. Окремого представника роду людського;

Б. Особливі та специфічні якості певної людини;

В. Цілісну сукупність соціальних властивостей людини, яка носить динамічний характер;

Г. Уміння людини справити враження на оточуючих;

Д. Людину, яка досягла у суспільстві певного статусу.

2. *Потреба у самовираженні через творчість належить до однієї з груп потреб:*

А. Екзистенціальних;

Б. Духовних;

В. Престижних;

Г. Соціальних;

Д. Матеріальних.

3. *Соціалізація – це:*

- А. Обряд, який знаменує перехід людини на новий етап розвитку у певній соціальній групі;
- Б. Процес звикання до соціального середовища, що оточує людину;
- В. Процес здобуття знань і навичок, внаслідок якого людина стає частиною суспільства;
- Г. Процес входження людини до певної соціальної групи;
- Д. Період життя людини, в якому в неї відбувається розвиток соціальних реакцій.

4. Під соціальним типом особистості розуміють:

- А. Сукупність соціальних якостей людини, які повторюються;
- Б. Сукупність звичок, навичок, уподобань і переконань людини;
- В. Сукупність взаємопов'язаних елементів, зумовлених особливостями соціальної взаємодії особистості з іншими людьми;
- Г. Схильність людини до певного сприйняття умов діяльності та певної поведінки;
- Д. Наявність чи відсутність освіти, пристойного матеріального забезпечення.

5. Який статус не є успадкованим або приписаним?

- А. Чоловіка або жінки (гендерний статус);
- Б. Етнічний (українця, поляка, білоруса, кримського татарина тощо);
- В. Менеджера фірми;
- Г. Шляхтича у феодальному суспільстві;
- Д. Громадянство для новонародженого в сім'ї громадян певної країни.

6. Який різновид соціальних ролей має місце в побутовій сфері?

- А. Службові ролі;
- Б. Політичні ролі;
- В. Сімейні ролі;
- Г. Професійні ролі;
- Д. Ролі учасників дорожнього руху.

7. Піраміда цінностей, що керує її поведінкою:

- А. Мотиви;
- Б. Структура потреб;
- В. Ціннісні орієнтації;
- Г. Знання;
- Д. Сукупність навичок

8. Автором формули особистості $SELF = I + ME$ був...

- А. З. Фрейд;
- Б. А. Маслоу;
- В. Т. Парсонс;
- Г. Ч. Кулі;
- Д. Дж. Мід.

9. Що не можна віднести до детермінант соціалізації?

- А. Макросоціальні умови;
- Б. Близьке оточення, мікросоціум;
- В. Власне «Я», можливість вільного вибору;
- Г. Генетичні фактори, інтелектуальні та фізичні здібності;

Д. Астрологічні прогнози.

10. Визначте, чи є правильним таке судження: у однієї людини може бути тільки один статус:

А. Так;

Б. Ні.

Варіант 4

1. Цей термін використовують для характеристики соціального в людині. Ним позначається усталений комплекс якостей і властивостей людини, які формуються під впливом відповідної культури та конкретних соціальних груп та спільнот, до яких вона належить. Це:

А. Індивід;

Б. Людина;

В. Особистість;

Г. Індивідуальність;

Д. Унікум.

2. Яка з характеристик особистості не є правильною з точки зору соціології?

А. Особистості зустрічаються в сучасному суспільстві зрідка;

Б. Особистістю не народжуються, особистістю стають;

В. Особистість віддзеркалює соціально значущі риси суспільства та його культури;

Г. Єдність особистості та суспільства відбувається через участь людини в різних соціальних спільнотах;

Д. Індивід виступає вихідним пунктом розвитку особистості, особистість – результат розвитку індивіда.

3. Базовими потребами особистості є:

А. Духовні;

Б. Екзистенціальні;

В. Соціальні;

Г. Матеріальні;

Д. Охоронні.

4. Що не вивчають у структурі особистості соціологи?

А. Мотиви;

Б. Норми поведінки;

В. Феномен пам'яті;

Г. Ціннісні орієнтації;

Д. Потреби й інтереси.

5. Поняття «індивідуальність» використовується для того, щоб:

А. Підкреслити унікальність кожної особи;

Б. Підкреслити якісні відмінності людей від тварин;

В. Охарактеризувати соціальний статус людини;

Г. Підкреслити вік людини;

Д. Відзначити економічне положення особистості.

6. Процес, у ході якого індивід познає і сприймає обов'язкові соціальні цінності і норми, наповнюючи ними свій внутрішній світ:

- А. Конформність;
- Б. Інтерналізація;
- В. Ресоціалізація;
- Г. Інституціоналізація;
- Д. Соціалізація.

7. Автором теорії «дзеркального Я» був...

- А. З. Фрейд;
- Б. А. Маслоу;
- В. Т. Парсонс;
- Г. Ч. Кулі;
- Д. Дж. Мід.

8. Які фактори впливають на соціалізацію особистості?

- А. Генетичні (розумові здібності, фізична сила, стан здоров'я, стать);
- Б. Мікросоціумне оточення (сім'я, друзі, сусіди, шкільний клас);
- В. Стан довкілля (екологічна ситуація, клімат, географічне середовище);
- Г. Макросоціум (війна чи мир в країні, економічне становище, тип суспільства, соціальна та інституційна структура суспільства);
- Д. Усі вищезгадані фактори.

9. Соціальний статус – це позиція, яку займає індивід:

- А. У сім'ї;
- Б. У шкільному класі, студентській групі;
- В. У первинній малій групі;
- Г. У великій соціальній спільноті;
- Д. У робочому колективі.

10. Процес формування соціальних якостей, завдяки яким людина може успішно діяти у межах різних типів соціальних зв'язків, спільнот, груп та інститутів, виступає як:

- А. Соціальна адаптація;
- Б. Соціальна аномія;
- В. Соціалізація;

- Г. Соціальна комунікація;
Д. Соціальна диспозиція.

Індивідуальні завдання з теми № 4.

Завдання 1.

Розмістіть наведені нижче потреби за ієрархією теорії самоактуалізації (А. Маслоу): 1. Фізіологічні теорії; 2. Потреби у безпеці; 3. Потреби у приналежності та любові; 4. Потреби у визнанні та оцінці; 5. Самоактуалізації.

Потреба у розвитку особистості; Потреба у безпеці існування; Потреба у професійному рості; Потреба у диханні; Потреба у турботі; Потреба в житлі; Потреба у творчому самовираженні; Потреба у стабільності умов життя; Потреба в реалізації здібностей; Потреба в компетентності; Потреба у знаннях; Потреба у красі; Потреба у повазі; Потреба в одязі; Потреба у їжі; Потреба у спілкуванні.

Завдання 2.

Оберіть правильне визначення поняття, указавши номер.

Завдання 3.

№	Поняття	№	Визначення
1	Особистість		Внутрішній стимулятор діяльності особистості, для підтримання життєдіяльності та розвитку організму, людської особистості загалом.
2	Соціалізація		Соціальна складова людини, сукупність рис і властивостей, які набуваються індивідом у певному суспільстві під впливом відповідної культури, конкретних соціальних спільнот і груп, організацій та інститутів, до яких вона належить і до життєдіяльності яких вона залучається.
3	Соціальна адаптація		Процес засвоєння індивідом певної системи знань, цінностей, ролей, культурних норм і зразків поведінки, які притаманні конкретному суспільству та які необхідні індивіду для успішної життєдіяльності у суспільстві.
4	Інтеріоризація		Процес пристосування індивіда до умов життєдіяльності, до рольових функцій і норм поведінки, до форм соціальної взаємодії, що склалися у спільноті, до якої інтегрується індивід.
5	Потреби		Процес внесення соціальних норм і цінностей до внутрішнього світу людини, тобто заміни зовнішніх санкцій самоконтролем.

Письменник і філософ Л. Гумільов розробив концепцію «пасіонарності», в якій він класифікує людей залежно від «здатності поглинати біохімічну енергію живих організмів». Він поділяє людей на 3 типи:

– перший тип володіє достатньою енергією для задоволення потреб, що регламентуються інстинктом самозбереження. Така людина працює, щоб жити;

– другий тип володіє надлишком енергії, її набагато більше, ніж потрібно для нормального життя, і людина у такому випадку працює для більш високої, ідеальної мети. Це – пасіонарії (митці, бунтарі, революціонери, тощо);

– третій тип не прагне до активної життєдіяльності, живе за рахунок інших і володіє недостатньою енергією. Це – субпасіонарії.

Беручи за основу таку типологію особистостей, наведіть приклади особистостей, відомих Вам із літератури, історії, життя, які б належали до наведених типів. Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 4.

Дайте відповідь «так» або «ні» на поставлені питання

Питання	Так	Ні
Одна людина має багато статусів		
Один статус вміщує у себе тільки одну роль		
Соціальна роль – це модель поведінки, орієнтованої на певний статус		
Соціалізація властива не тільки людині, але й тварині		
Соціалізація припиняється у дорослому віці		
Леви існують із певною соціальною ієрархією		
Соціалізація містить освоєння соціальних ролей		
Дитина – це особистість		
Агенти первинної соціалізації – це установи й підприємства		

Завдання 5.

Як Ви вважаєте, чи кожна людина є особистістю в соціологічному розумінні? Обґрунтуйте свою відповідь.

Виберіть зі списку характеристик ті, які є властивостями особистості: *високий, сміливий, цілеспрямований, допитливий, смаглявий, товстий, відповідальний, охайний, консерватор, сильний, хоробрий, меланхолік, чесний, здоровий, роботязий.*

Завдання 6.

У 1920 р в Індії були знайдені дві дівчинки, яких виховали вовки. Єдиним звуком, який видавали діти, було гучне виття. Вони ніколи не сміялися, відчували страх перед вогнем і не любили сонячного світла. Водночас дівчинки добре бачили в темряві, пересувалися на чотирьох кінцівках, а запах м'яса відчували на відстані 70 метрів. Проживши кілька років у людському середовищі, діти засвоїли тільки елементарні людські

навички – старша дівчинка вивчила близько 30 слів.

Про що свідчить доля таких дітей, які опинилися в ізоляції та зуміли вижити? Що істотно важливе для розуміння соціалізації на прикладі цих дітей? Як співвідносяться поняття «людина» і «особистість»? Що надається людині від природи, а що – від соціуму?

Завдання 7.

У соціології прийнято виділяти два основних типи виховання дітей – репресивний і товариський. У таблиці наведено їхні основні характеристики.

Репресивний тип	Товариський тип
Покарання за невідповідну поведінку	Винагорода за хорошу поведінку
Матеріальні покарання та винагороди	Заохочування словами
Підкорення дитини, суцільний контроль над нею	Автономія, довіра дитині
Накази дитині	Взаємодія з дитиною
Дорослоцентрована родина	Дитиноцентрована родина
Діти виконують бажання дорослих	Доросли враховують бажання дитини

Згідно із зазначеними у наведеній таблиці ознаками визначте:

1. До якого типу виховання відноситься процес формування особистостей таких персонажів: Попелюшки, Тома Соєра, Гарі Потера, Дяді Федора («Трое з Простоквашино»), Малюка («Малюк і Карлсон, що мешкає на даху»), Шелдона («Дитинство Шелдона»)?
2. Який тип виховання та чому найбільше сприяє формування лідерських якостей, який – виконавців і чому? Відповідь обґрунтуйте.
3. Який тип виховання характерний для представників вищого класу, середнього класу, нижчого класу і чому?
4. До якого типу дитячої соціалізації Ви б віднесли виховання у більшості українських сімей?

Завдання 8.

Заповніть таблицю, використовуючи досвід власного життя. Визначте етапи власної соціалізації: до яких соціальних груп та інститутів Ви належите, які статуси маєте, які соціальні ролі виконуєте.

Назва соціальної групи	Тип соціальної групи	Соціальний інститут	Соціальні статуси	Вид статусів	Соціальні ролі

Завдання 9.

Між двома співробітниками не склалися стосунки.

У розмові між собою один вжив якись невдалі слова.

Другий образився, грюкнув дверима та написав скаргу на першого.

Вищий керівник викликав кривдника та змусив його вибачитися.

«Інцидент вичерпано», – заявив керівник задоволено, маючи на увазі, що конфлікт вирішений.

Проаналізуйте цю ситуацію з точки зору соціології особистості за

такими критеріями:

- Статусні позиції усіх учасників події;
- Інцидент було вичерпано?
- Фахівці з яких наук також можуть вивчати цю подію?;
- У якій галузі соціальної структури суспільства може скластися наведена ситуація?

Надайте свій варіант розв'язання цього конфлікту.

Завдання 10.

Проаналізуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Наслідки виховання» за планом.

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?
4. Які біологічні явища Ви бачите?
5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

ТЕМА № 5.

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ І ДЕВІАЦІЯ

Семінарське заняття. Загальна характеристика соціальних відхилень

Навчальна мета заняття: проаналізувати поняття «девіантна поведінка», «соціальний контроль»; охарактеризувати основні форми девіації; теорії пояснення девіантної поведінки; типи соціального контролю.

Навчальні питання:

1. Девіантна поведінка: сутність, типи, форми.
2. Концепції пояснення девіантної поведінки.
3. Соціальний контроль і санкції.

Питання для самоконтролю:

1. Основні різновиди девіантної поведінки.
2. Основні компоненти девіації.
3. Порівняльна характеристика правових і моральних норм.
4. Основні інструменти соціального контролю.
5. Злочинність як соціальний феномен і завдання її профілактики.

Теми рефератів:

1. Наркоманія як форма девіантної поведінки.
2. Жіноча злочинність: сучасний стан проблеми.
3. Субкультура сучасної молоді.
4. Роль Інтернету у дозвіллі школярів.
5. Антиалкогольні кампанії: переваги та недоліки.
6. Особливості молодіжної суїцидальної поведінки: соціологічний аналіз.
7. Роль комп'ютерних ігор у житті сучасних дітлахів.
8. Толерантність студентства до сексуальних відхилень: гендерний аспект проблеми.
9. Злочинність як об'єкт соціологічного дослідження.
10. Кіберзлочинність як форма девіації.
11. Соціальний порядок і насильство.
12. Віктимність як прояв девіантної поведінки.
13. Девіантна поведінка як комплексна проблема.
14. Девіантна поведінка дитини як результат сімейного насильства.
15. Особливості девіантної поведінки в гендерних відносинах.
16. Девіантна поведінка в організаціях.
17. Роль громадських і релігійних організацій у процесі ресоціалізації неповнолітніх злочинців.
18. Кібербулінг в Україні: гендерний аспект.

Тестові завдання

Варіант 1

1. До якого типу санкцій належить санкція на арешт?
- А. Формально негативна;
 - Б. Формально позитивна;

- В. Неформально позитивна;
 - Г. Неформально негативна;
 - Д. Кримінальна.
2. *Екстравертними девіантними вчинками називають:*
- А. Відхилення, що спрямовані на зовнішнє середовище;
 - Б. Протиправну поведінку, що не засуджується мораллю;
 - В. Відхилену поведінку, що спричиняє шкоду самому суб'єкту;
 - Г. Пропуск уроків у школі;
 - Д. Наукові відкриття.
3. *Що є інтровертним девіантним вчинком?*
- А. Крадіжка;
 - Б. Порушення правил дорожнього руху;
 - В. Куріння марихуани;
 - Г. Згвалтування;
 - Д. Терористичний акт.
4. *Норма вітатися при зустрічі із знайомими є прикладом...:*
- А. Норм кримінального права;
 - Б. Естетичних норм;
 - В. Моральних норм;
 - Г. Релігійних норм;
 - Д. Норм цивільного права.
5. *Що є оперативним засобом соціального контролю?*
- А. Соціальні норми;
 - Б. Соціальні інтереси;
 - В. Соціальні санкції;
 - Г. Соціальні можливості;
 - Д. Соціальні цінності.
6. *Що не є характерним для девіацій у підлітковому віці?*
- А. Агресивність;
 - Б. Бродяжництво, втечі з дому;
 - В. Токсикоманія;
 - Г. Делінквентна поведінка;
 - Д. Корупційні злочини.
7. *До якого типу санкцій відноситься звільнення з посади за ініціативою адміністрації?*
- А. Формально позитивна;
 - Б. Неформально позитивна;
 - В. Формально негативна;
 - Г. Неформально негативна;
 - Д. Кримінальне покарання.
8. *Назвіть фактор, який впливає на статус підлітка в кримінальній групі:*
- А. Індивідуально-особистісний;
 - Б. Кримінологічний;
 - В. Соціально-демографічний;
 - Г. Правильні перший і другий варіант;

Д. Правильні перший, другий і третій варіанти.

9. *Що не є різновидом девіації?*

А. Злочин;

Б. Суїцид;

В. Участь у виборах;

Г. Аморальний вчинок;

Д. Руйнація цвинтаря.

10. *Девіантна поведінка – це...*

А. Спадкові генетичні хвороби, що проявляться у дорослому віці як «неправильна» поведінка;

Б. Масові вибіркові форми поведінки, що відхиляються від соціальної норми;

В. Так звані соціопатії, тобто стан масової дезорганізації населення під впливом різних зовнішніх чинників;

Г. Злочинні дії, які завдають суспільству значної шкоди;

Д. Прояви таланту, обдарованості, які є не зрозумілими пересічним громадянам.

Варіант 2

1. *Який фактор розвитку девіації не можна класифікувати як «біологічний»?*

А. Специфічна конституція (будова) тіла за Шелдоном;

Б. Зайва хромосома в генетичному коді чоловіків;

В. Перевищення норми тестостерону у складі крові;

Г. Неблагополучна сім'я;

Д. Прояви так званої «злочинної людини» за теорією Ломброзо.

2. *Що не є формою індивідуального пристосування, згідно з теорією Мертона?*

А. Конформізм;

Б. Делінквентність;

В. Інновація;

Г. Ретризм;

Д. Бунт.

3. *Еміль Дюркгайм пояснював коливання рівня самогубств...*

А. Міцністю соціальних відносин і рівнем аномії;

Б. Геофізичними факторами, зокрема фазами місяця;

В. Порами року;

Г. Циклічними фазами масової психіки;

Д. Ефектом натовпу.

4. *Що є оперативним засобом соціального контролю?*

А. Соціальні норми;

Б. Соціальні інтереси;

В. Соціальні санкції;

Г. Соціальні можливості;

Д. Соціальні цінності.

5. *Чи змінюються види девіації в залежності від типу країни, фази розвитку, особливості культури?*

А. Так, це загальна закономірність;

- Б. Так, але це було в стародавні часи;
 - В. Ні;
 - Г. Частково;
 - Д. Немає варіанта відповіді.
- 6. Суїцидальна поведінка – це:*
- А. Прагнення завдати собі шкоди;
 - Б. Прагнення завдати болю іншим;
 - В. Прагнення бути ізольованим від світу;
 - Г. Прагнення довести іншим;
 - Д. Прагнення до вживання психостимуляторів.
- 7. Деліквенти – це:*
- А. Правопорушники;
 - Б. Важковиховувані діти;
 - В. Недисципліновані;
 - Г. Агресивні діти;
 - Д. Усі варіанти вірні.
- 8. Засновником теорії аномії є:*
- А. Ч. Ломброзо;
 - Б. М. Вебер;
 - В. З. Фрейд;
 - Г. Е. Дюркгейм;
 - Д. О. Конт.
- 9. Назва соціологічної теорії, яка пояснює навішування соціальних ярликів, соціального клеймування, соцістальної реакції:*
- А. Теорія стигматизації;
 - Б. Теорія аномії;
 - В. Теорія конфлікту;
 - Г. Культурологічна теорія;
 - Д. Теорія символічного інтеракціонізму.
- 10. Культурологічна теорія пояснює девіантну поведінку як:*
- А. Сукупність соціально-культурних факторів, що спонукають людину до девіантної поведінки;
 - Б. Порушення правил, які встановлюють одні групи людей для інших;
 - В. Поведінку психічно хворих осіб;
 - Г. Приписування певних особливостей, зазвичай, негативних, індивіду чи групі людей;
 - Д. Стан масової дезорганізації.

Варіант 3

- 1. Девіації – це:*
- А. Недотримання або порушення особою норм і правил поведінки, визнаних у цьому суспільстві;
 - Б. Прояви негативного ставлення до певної категорії осіб;
 - В. Психічне захворювання;
 - Г. Медичний діагноз;

Д. Вимушені дії особи у конкретних несприятливих умовах із метою самозахисту.

2. *Девіантна поведінка – це:*

А. Невихованість, відсутність бажання вчитися, недотримання гігієнічних норм;

Б. Агресивність, вороже ставлення до оточуючих, брехливість;

В. Злочинність, алкоголізм, наркоманія, суїцидальні нахили, проституція;

Г. Захворювання на COVID – 19, туберкульоз, венеричні хвороби, СНІД;

Д. Заздрість, лінощі, намагання позбутися відповідальності за власні вчинки.

3. *Підлітковим субкультурам притаманно:*

А. Автономність, відстороненість від формальних соціальних груп;

Б. Максималізм, нігілізм, заперечення позитивного досвіду минулих поколінь;

В. Намагання привернути до себе увагу;

Г. Перевага ігрових, демонстративних стратегій поведінки;

Д. Усі відповіді правильні.

4. *Моральні цінності – це:*

А. Переконавання щодо вірності цілей, яких індивід прагне досягти, та засобів їх досягнення;

Б. Потреба у захисті та самозбереженні;

В. Норми поведінки індивіда у конкретних соціальних умовах;

Г. Мрії та ідеали, на досягнення яких спонукає суспільство;

Д. Усі відповіді правильні.

5. *Соціологія злочинності – галузь новітньої вітчизняної соціології, започаткована українським соціологом І. П. Руценком у:*

А. 1901 р.;

Б. 1931 р.;

В. 1981 р.;

Г. 2001 р.;

Д. 2014 р.

6. *Типи кримінальних груп, які скоюють злочини з корисних мотивів:*

А. Соціальні групи, що балансують на межі законослухняної та злочинної поведінки;

Б. Групові злочини, які сковують випадково;

В. Соціальні групи, орієнтовані на порушення правових норм;

Г. Соціальні групи, спеціально створені для скоєння злочинів;

Д. Усі відповіді правильні.

7. *Алкоголізм – це:*

А. Захоплення смаком алкогольних напоїв;

Б. Психологічна залежність від алкоголю;

В. Фізична залежність від алкоголю;

Г. Важка хвороба, яка потребує серйозного лікування;

Д. Невід’ємна складова дружньої вечірки.

8. *Основними причинами, які сприяють зростанню самогубств у сучасному суспільстві:*

- А. Послаблення соціальних зв'язків;
- Б. Послаблення впливу релігійних переконань;
- В. Зростання кількості побутових стресів;
- Г. Не усвідомлення цінності й унікальності життя;
- Д. Усі відповіді правильні.

9. *Завдання та принципи соціальної профілактики девіантної поведінки:*

- А. Проведення систематичних і комплексних заходів із профілактики негативних явищ у суспільстві;
- Б. Використання інноваційних форм соціальної роботи, які здатні ефективно впливати на ціннісні пріоритети підлітків і молоді;
- В. Формування позитивної мотивації вчинків, підвищення рівня інформованості молодих людей, їхніх батьків і найближчого оточення;
- Г. Збільшення фінансування системи освіти в державі, сприяння працевлаштуванню молоді;
- Д. Усі відповіді правильні.

10. *Профілактика суїцидальної поведінки має вирішити такі завдання:*

- А. Контроль і обмеження доступу до різноманітних засобів аутоагресії;
- Б. Контроль за соціальними мережами, ЗМІ, обмеження доступу особам із груп ризику до мережі «Інтернет»;
- В. Здійснення медико-психологічної допомоги конкретній особистості;
- Г. Примусова психіатрична допомога особам із груп ризику;
- Д. Усі відповіді правильні.

Варіант 4

1. *Девіант – це особа, яка:*

- А. Агресивно ставиться до всіх без винятку членів суспільства;
- Б. Не дотримується визнаних норм і правил поведінки в релігійному середовищі;
- В. Не дотримується визнаних норм і правил поведінки у певній субкультурі;
- Г. Не дотримується визнаних у цьому суспільстві норм і правил поведінки;
- Д. Заперечує існування суспільних авторитетів.

2. *Соціальні норми – це:*

- А. Певні вимоги до побудови нового суспільства;
- Б. Приписи, вимоги, очікування відповідної поведінки, які можуть існувати на двох рівнях;
- В. Вимоги до певних верств населення;
- Г. Одиниця виміру наявності чогось у суспільстві;
- Д. Соціальні ідеали, переконання, які насаджуються старшим поколінням – молодшим.

3. *Інцидент – це:*

- А. Спосіб вирішення конфлікту завдяки застосуванню насильства;
- Б. Крайня точка конфлікту, коли напруження досягає свого піку;
- В. Перша сутичка, зіткнення протилежних сторін у конфлікті;
- Г. Намагання відстояти свою позицію у конфлікті за будь-яку ціну;
- Д. Наслідок конфліктної поведінки з боку однієї із сторін конфлікту.

4. Соціальний контроль – це:

- А. Суспільний регулятор людської поведінки;
- Б. Механізм регуляції поведінки та підтримання суспільного порядку, який дає можливість зберегти традиції, звичаї, норми моралі, відтворити соціальні відносини в межах нормативної системи, прийнятої у суспільстві;
- В. Механізм застосування санкцій до порушників загальноприйнятих норм, традицій, звичаїв, правил;
- Г. Засоби дотримання суспільних норм
- Д. Усі відповіді правильні.

5. Злочин – це:

- А. Суспільно небезпечна дія, яка скоюється або навмисно, або ненавмисно, за що законом передбачена кримінальна відповідальність;
- Б. Суспільно небезпечна дія, яка скоюється ненавмисно, за що законом передбачена кримінальна відповідальність;
- В. Суспільно небезпечна дія, яка скоюється ненавмисно, за що законом передбачена кримінальна відповідальність, і особа потрапляє до в'язниці;
- Г. Суспільно небезпечна дія, яка засуджується громадською думкою;
- Д. Усі відповіді правильні.

6. Критеріями відмежування злочинів від правопорушень є:

- А. Суспільна небезпека;
- Б. Суб'єкт правопорушення;
- В. Винність, кримінальна відповідальність;
- Г. Порушення норм кодифікованого права;
- Д. Усі відповіді правильні.

7. Причини заняття проституцією:

- А. Неблагополучні сім'ї, відсутність сім'ї;
- Б. Пристрасть до алкоголю, наркотичних і токсичних речовин, насильство в сім'ї тощо, сексуальні домагання у дитячому віці з боку дорослих членів сім'ї, бажання стати матеріально незалежними від сім'ї;
- В. Сексуальна активність індивіда, який не має матеріальної та сімейної підтримки;
- Г. Недостатня поінформованість у підлітковому віці про статеві стосунки;
- Д. Безконтрольність і байдужість освітянських установ і органів місцевої адміністрації до позашкільних занять дітей, підлітків і молоді.

8. Аномія – це:

- А. Стан, коли людина втрачає бажання жити, спостерігається втрата ідеалів і духовних цінностей;
- Б. Втрата духовних і фізичних сил людиною;
- В. Намагання індивіда звільнитися від нав'язливих думок про самогубство;
- Г. Агресивний психологічний стан людини;
- Д. Невихованість, лінощі.

9. Профілактика злочинності базується на принципах:

- А. Добропорядності, активності, відвертості;
- Б. Організованості, цілеспрямованості, допитливості;
- В. Законності, гуманізму;

- Г. Індивідуального підходу, комплексності, своєчасності;
 Д. Усі відповіді правильні.
 10. Програма профілактики суїцидів реалізується у формах:
 А. Індивідуальної, групової;
 Б. Сімейної психотерапії;
 В. Колективної, приватної, парної психотерапії;
 Г. Бесіди, анкетування, аналізу;
 Д. Усі відповіді правильні.

Індивідуальні завдання з теми № 5.

Завдання 1.

Розробіть план групової бесіди для учнів старшої школи за темою: «Формування здорового способу життя».

Завдання 2.

Підготуйте презентацію за темою: «Стоп – наркотик!».

Завдання 3.

Складіть план-конспект і проведіть інформаційно-просвітницьку кампанію серед однокурсників «За здоровий спосіб життя».

Завдання 4.

Підготуйте інформаційні матеріали на тему: «Особливості функціонування груп смерті в Інтернет-мережі» – переосмислення отриманої інформації та розроблення профілактичних заходів.

Завдання 5.

Складіть кросворд (10 питань по вертикалі, 10 питань по горизонталі) з основних категорій, які використовують в соціології девіантної поведінки та зашифруйте їх у кросворд.

Завдання 6.

Розкрийте специфіку видів соціального контролю: а) соціального контролю через соціалізацію; б) соціального контролю через груповий тиск; в) соціального контролю через примус. Наведіть приклади.

Завдання 7.

У таблиці надані визначення понять. Оберіть правильну відповідь. (поставте потрібну цифру).

№	Поняття	№	Визначення
1	Суїцид		Порушення соціальних норм, які характеризуються масовістю, стійкістю та поширеністю, наприклад, злочинність і пияцтво.
2	Соціальні відхилення		Стійкі уявлення щодо меж припустимого (забороненого, дозволеного, необхідного чи схвалюваного), які історично склалися в кожному суспільстві.
3	Девіація		Система засобів взаємовпливу суспільства та соціальних груп на особистість із метою регуляції

			її поведінки та приведення її у відповідність із загальноприйнятими у цьому суспільстві нормами.
4	Злочинність		Переконавання щодо цілей, до яких індивід прагне, та основні засоби їх досягнення.
5	Соціальні норми		Свідомий, умисний і швидкий намір позбавити себе життя.
6	Конфлікт соціальний		Вплив на особу, соціальну групу, суспільство з метою попередження небажаного явища.
7	Наркоманія		Система соціальних, медичних та інших заходів, спрямованих на запобігання, відвернення розвитку соціальних проблем або захворювання.
8	Алкоголізм		Хронічне захворювання, яке викликається зловживанням лікарськими або нелікарськими засобами, викликають у малих дозах ейфорію, у великих – порушення фізичних і психологічних функцій.
9	Деліквентна поведінка		Принципи, які формують поведінку в тій чи іншій культурі, яку поділяють члени цього суспільства, механізмом, який утримує суспільну систему в стані життєздатної рівноваги в умовах невідворотних змін.
10	Профілактика		Соціальне явище, форма поведінки, що відхиляється, яка являє собою суспільну небезпеку.
11	Соціальний контроль		Зіткнення сторін, думок, сил; вища стадія розвитку протиріч у системі відносин людей і соціальних інститутів.
12	Норми		Відхилення від норми.
13	Цінності		Дії конкретної особистості, які відхиляються від установлених у цьому суспільстві та у цей час правових норм, що загрожують суспільному порядку.
14	Аномія		Хронічне захворювання, проявляється у вигляді фізіологічної і психологічної залежності від алкоголю, психологічною і соціальною деградацією, патологією внутрішніх органів, обміну речовин, нервової системи тощо.
15	Превенція		Стан суспільства, у якому більша частина його членів негативно або нейтрально ставиться до існуючих норм і цінностей.

Завдання 8.

Зазвичай курці виходять палити на балкон. Один із них, що мешкає на 7-му поверсі, палив і періодично плював униз. Він допалив, сплюнув востаннє і пішов.

Плювок потрапив у сусіда, який мешкає на 6-му поверсі. Він підняв голову, але нікого не побачив. Вирішив, що це може бути тільки Олексій з 8-го поверху, він піднявся і подзвонив у двері квартири Олексія.

Двері відчинив Олексій, який щойно вийшов з ванної кімнати. Сусід накинувся на нього з лайкою, той нічого не зміг зрозуміти. Однак розсердився, відповів йому тим самим. Зав'язалася сварка, яка закінчилася бійкою.

Охарактеризуйте наведену ситуацію з точки зору девіантної поведінки усіх учасників події. Які соціальні норми і ким були порушені? Що можна сказати про загальний культурний та інтелектуальний рівень героїв наведеної ситуації? Чому в інциденті був звинувачений саме Олексій? Наведіть відомі Вам приклади переростання девіантної поведінки в злочинну.

Завдання 9.

Австрійський психолог З. Фройд (1856 – 1939) уважав, що девіацію спричиняє конфліктність, притаманна особистості.

Італійський кримінолог Ч. Ломброзо (1835 – 1909) відстоював ідею, що фізичні особливості людини є головною причиною девіантної поведінки.

Розробник концепції соціальної аномії Е. Дюркгейм (1858 – 1917) уважав, що девіації вкрай необхідні для розвитку суспільства. Стан аномії виникає в умовах соціальної дезорганізації суспільства, а відсутність суспільних норм сприяє наявності суїциду як негативного суспільного явища.

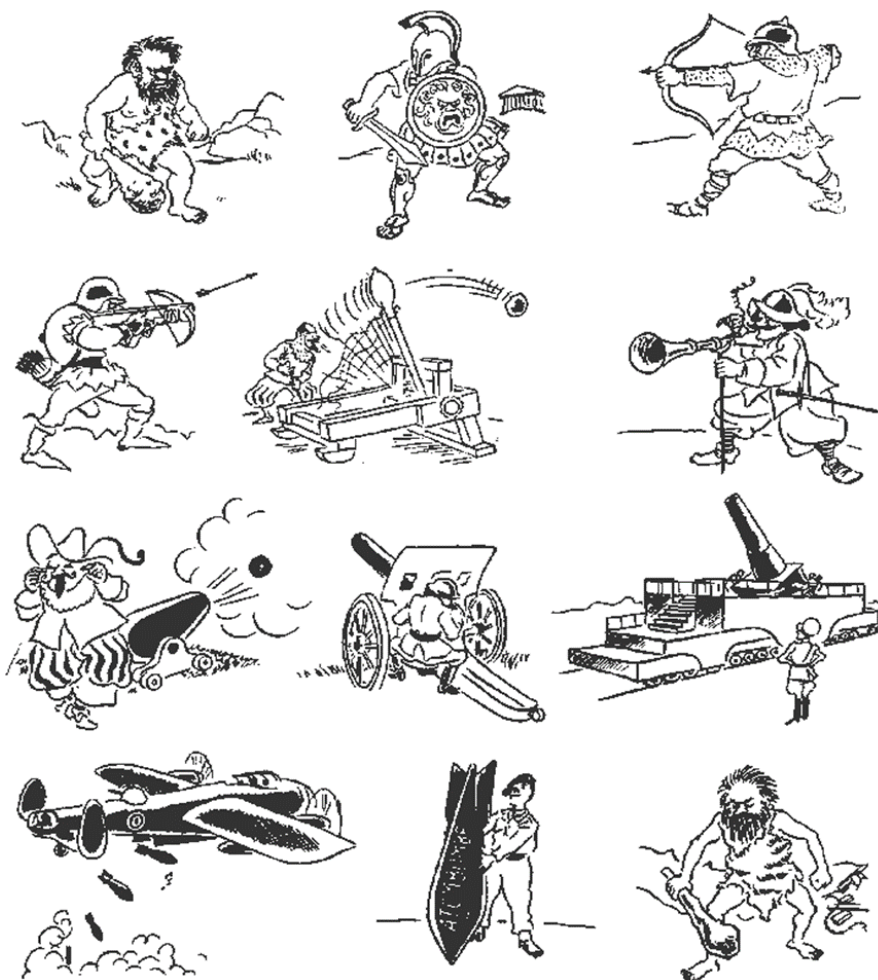
Американський соціолог Р. Мертон (1910 – 2003) уважав, що девіація відбувається, коли існує розрив між цілями суспільства та схвалюваними засобами їх досягнення.

На Вашу думку, у чому полягає причина девіації в суспільстві і в поведінці індивіда? Відповідь обґрунтуйте. Наведіть приклади з життя, літератури, кіно, які б підкріплювали Ваші аргументи.

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Замкнуте коло» за планом.

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?
4. Які біологічні явища Ви бачите?
5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

ТЕМА № 6. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Семінарське заняття. Проведення соціологічного дослідження: загальна характеристика

Навчальна мета заняття: ознайомити здобувачів вищої освіти з методико-методологічними, організаційно-технічними та процедурними аспектами соціологічного дослідження; кількісними та якісними методами соціологічних досліджень; порядком проведення соціологічного дослідження; аналізом даних соціологічного дослідження; написанням підсумкового документу соціологічного дослідження.

Навчальні питання:

1. Соціологічне дослідження: види, етапи.
2. Структура програми соціологічного дослідження.
3. Методи збору соціологічної інформації.

Питання для самоконтролю:

1. Переваги та недоліки опитування як методу збору соціологічної інформації.
2. Порівняння різних типів опитувань.
3. Які теми досліджень підходять для застосування поштового та

телефонного опитування.

4. Визначте одиниці аналізу, об'єкт та предмет, цілі та завдання для запропонованої теми дослідження.

5. Наведіть приклади досліджень, які мають різні одиниці аналізу.

6. Визначте актуальність запропонованих тем досліджень.

7. У чому сутність спостереження.

8. Які бувають ролі спостерігача? Чим вони обумовлені?

9. Розробіть інструментарій спостереження на задану тему.

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Проблеми алкоголізму в сучасній Україні.

2. Самогубство як вид девіантної поведінки.

3. Наркоманія як вид девіантної поведінки.

4. Соціологічний підхід до аналізу права.

5. Соціальна зумовленість розвитку права.

6. Соціальний механізм дії права.

7. Соціальні умови забезпечення ефективності дії норм права.

8. Критерії та показники соціальної ефективності правових норм.

9. Правова соціалізація особистості.

10. Соціальний механізм правової соціалізації.

11. Толерантність молоді до сексуальних відхилень: гендерний аспект проблеми.

12. Клієнти туристичних агенцій: соціальний портрет.

13. Соціальний статус викладача вищого навчального закладу.

Тестові завдання

Варіант 1

1. *Соціологічне дослідження – це:*

А. Комплексна програма взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розвиток соціальних процесів у трудових колективах, регіонах;

Б. Практичні соціологічні рекомендації;

В. Система послідовних методологічних, методичних, організаційно-технічних процедур для отримання достовірного знання на основі фактичних даних;

Г. Дискусія в групах, яка проводиться за розробленим сценарієм;

Д. Багатосторонній аналіз повсякденної практики певної спільноти.

2. *Програма соціологічного дослідження – це:*

А. Теоретичні схеми, моделі, диспозиції та інші пізнавальні засоби;

Б. Науковий документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення конкретного дослідження;

В. Система регулярного вимірювання змін, що відбуваються в суспільстві або в групах, за умови регулярного застосування принципів вибірки та інструментарію для збору інформації;

Г. Система послідовних методологічних, методичних, організаційно-технічних процедур для отримання достовірного знання на основі фактичних

даних;

Д. Комплексне, інтегральне дослідження, яке допомагає фіксувати, зберігати та первинно аналізувати дані за динамікою соціальних процесів у районах, регіоні, країні.

3. *Соціологічна інформація – це:*

А. Будь-які документовані відомості про об'єкти соціологічного дослідження (людей, події, явища, процеси, факти тощо);

Б. Документ, у якому містяться методологічні, методичні та процедурні основи дослідження соціального об'єкта;

В. Система регулярного вимірювання змін, що відбуваються в суспільстві або в групах, за умови регулярного застосування принципів вибірки та інструментарію для збору інформації;

Г. Певна соціальна реальність, яка потребує цілеспрямованого вивчення;

Д. Реконструювання, тлумачення, уточнення змісту понять, які становлять концептуальну схему дослідження.

4. *Опитування – це:*

А. Письмова форма опитування, яка здійснюється, зазвичай, без прямого і безпосереднього контакту інтерв'юера з респондентом;

Б. Реконструювання, тлумачення, уточнення змісту понять, які становлять концептуальну схему дослідження;

В. Метод збору соціальної інформації про об'єкт дослідження під час безпосереднього або опосередкованого соціально-психологічного спілкування соціолога з респондентом завдяки реєстрації відповідей респондентів на опитувальники;

Г. Сукупність операцій, за допомогою яких може бути проведено замірювання емпіричних ознак;

Д. Метод отримання соціологічної інформації за допомогою анкети.

5. *Явище або процес, що перебуває в межах об'єкта та розглядається як елемент, частина об'єкта дослідження, – це:*

А. Об'єкт дослідження;

Б. Предмет дослідження;

В. Мета дослідження;

Г. Завдання дослідження;

Д. Гіпотеза.

6. *Який метод не можна віднести до соціологічних методів?*

А. Телефонне опитування;

Б. Поглиблене інтерв'ю;

В. Вторинне оброблення службових документів;

Г. Метод індукції;

Д. Анкетування.

7. *Першим науковим методом соціологічного дослідження є:*

А. Метод аналізу документів;

Б. Метод поштового опитування;

В. Метод опитування;

Г. Метод спостереження;

Д. Метод статистичний.

8. *Мета дослідження – це:*

А. Кінцевий результат, на досягнення якого спрямоване дослідження;

Б. Процес, що породжує проблемну ситуацію та обирається для вивчення;

В. Явище або процес, що перебуває в межах об'єкта та розглядається як елемент, частина об'єкта дослідження;

Г. Основні етапи наукового дослідження;

Д. Документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення конкретного дослідження.

9. *До документів належать:*

А. Поштові марки;

Б. Законодавчі акти;

В. Статистичні дані;

Г. Наукові публікації;

Д. Усе вищезазначене.

10. *Спостереження, аналіз документів, опитування – це:*

А. Кількісні методи збору соціологічної інформації;

Б. Якісні методи збору соціологічної інформації;

В. Методи аналізу соціологічної інформації;

Г. Загальнонаукові методи;

Д. Спеціальні методи.

Варіант 2

1. *Пілотне соціологічне дослідження – це дослідження:*

А. Описове;

Б. Аналітичне;

В. Панельне;

Г. Розвідувальне;

Д. Статистичне.

2. *Система загальних принципів і способів організації теоретичної та практичної діяльності – це:*

А. Методологія;

Б. Методика;

В. Методи;

Г. Наукове дослідження;

Д. Гіпотеза.

3. *Визначте, до якого типу соціологічних досліджень належить «проблемне дослідження, що має за мету перевірити характеристики обраного інструментарію»:*

А. Панельне дослідження;

Б. Лонгitudне дослідження;

В. Соціальний моніторинг;

Г. Аналітичне дослідження;

Д. Пілотажне дослідження.

4. *Реальна життєва ситуація, яка містить соціальне протиріччя та*

потребує цілеспрямованих дій для її вирішення, – це:

- А. Мета дослідження;
- Б. Проблемна ситуація;
- В. Завдання дослідження;
- Г. Гіпотеза;
- Д. Предмет дослідження.

5. Визначте, до якого методу соціологічних досліджень відноситься «бесіда, яка відбувається за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юера з респондентом з обов'язковою фіксацією відповідей»:

- А. Метод аналізу документів;
- Б. Метод поштового опитування;
- В. Метод інтерв'ю;
- Г. Метод спостереження;
- Д. Метод статистичний.

6. Метод вивчення особистості, за допомогою якого досліджують індивідуально-психологічні й професійно-ділові якості людини, наявність чи відсутність певних навичок, умінь, здібностей, – це:

- А. Метод спостереження;
- Б. Метод статистичний;
- В. Метод тестів;
- Г. Бібліографічний метод;
- Д. Метод групового оцінювання особистості.

7. Сукупність соціальних об'єктів, на яку поширюються висновки дослідження, називають:

- А. Експериментальною групою;
- Б. Генеральною сукупністю;
- В. Референтною групою;
- Г. Неформальною групою;
- Д. Вибірковою сукупністю.

8. Визначте, до якого методу соціологічних досліджень належить збір соціальної інформації, за яким спілкування між дослідником та респондентом відбувається через анкету:

- А. Метод спостереження;
- Б. Метод статистичний;
- В. Метод опитування (анкетне опитування);
- Г. Бібліографічний метод;
- Д. Метод групового оцінювання особистості.

9. Сукупність соціальних об'єктів, які підлягають вивченню, – це:

- А. Генеральна сукупність;
- Б. Вибіркова сукупність;
- В. Одиниця спостереження;
- Г. Тип вибірки;
- Д. Репрезентативність.

10. Сукупність методико-технічних процедур та прийомів для отримання емпіричної інформації, отриманої з документальних джерел, – це:

- А. Метод тестів;
- Б. Бібліографічний метод;
- В. Метод групового оцінювання особистості;
- Г. Аналіз документів;
- Д. Метод експертних оцінок.

Варіант 3

1. Найбільш поширений метод отримання соціологічної інформації:

- А. Анкетне опитування;
- Б. Аналіз різноманітних документів;
- В. Спостереження;
- Г. Експеримент;
- Д. Експертиза.

2. Суб'єктивні недоліки спостереження як методу збору соціологічної інформації:

- А. Обмеженість висновків щодо досліджуваної соціальної ситуації;
- Б. Неможливість повторно зареєструвати потрібний стан досліджуваного соціального об'єкта;
- В. Соціальний статус спостерігача;
- Г. Намагання референтної групи виглядати краще;
- Д. Різні соціальні статуси і ролі учасників дослідження.

3. Спостереження як метод соціологічного дослідження – це:

- А. Метод збору інформації, який полягає у вивченні та тлумаченні відповідно до мети дослідження даних, що містяться у засобах масової інформації, листах, зверненнях, наукових публікаціях, письмових історичних пам'ятках, художній літературі тощо;
- Б. Метод збору первинної інформації про об'єкт дослідження шляхом безпосереднього сприйняття та реєстрації фактів стосовно цього об'єкта, котрі мають значення для досягнення мети дослідження;
- В. Метод збору первинної інформації про об'єкт дослідження шляхом звернення дослідника до людей із запитаннями, що стосуються теми дослідження;
- Г. Метод збору інформації, який полягає у пошуку та фіксації кількісних ознак і властивостей тексту, котрі відображають значимі для дослідження аспекти змісту цього тексту;
- Д. Метод дослідження, при якому спілкування між дослідником і опитуваним здійснюється опосередковано через опитувальник який надрукований.

4. Метод дослідження, при якому спілкування між дослідником і опитуваним відбувається опосередковано через опитувальник, який надрукований?

- А. Анкетування;
- Б. Аналіз документів;
- В. Опитування;
- Г. Контент-аналіз;
- Д. Експеримент;
- Е. Інтерв'ю.

5. *Емпірична соціологія – це:*

- А. Складання анкет, їх сортування та подальше статистичне оброблення;
- Б. Вивчення й опис методів збору первинної соціологічної інформації, її оброблення й аналіз;
- В. Надання практичних рекомендацій щодо прийняття оптимальних управлінських рішень;
- Г. Підготовка фахівців зі збору первинної соціологічної інформації;
- Д. Соціологічні висновки з конкретної проблематики.

6. *Що відображає соціальна закономірність?*

- А. Певну тенденцію, яка проявляється у масовій поведінці людей і доводиться, передусім, даними статистики;
- Б. Події, які відбуваються у соціальній сфері суспільства;
- В. Зв'язок між причинами та наслідками згідно з принципом: є причина – обов'язково відбудеться певна подія;
- Г. Відносини нерівності між людьми та соціальними групами;
- Д. Процес реалізації законодавчих і державних актів.

7. *Аналіз документів – це:*

- А. Метод збору інформації, який полягає у вивченні та тлумаченні відповідно до мети дослідження даних, що містяться у засобах масової інформації, листах, зверненнях, наукових публікаціях, письмових історичних пам'ятках, художній літературі тощо;
- Б. Метод збору первинної інформації про об'єкт дослідження шляхом безпосереднього сприйняття та реєстрації фактів стосовно цього об'єкта, котрі мають значення для досягнення мети дослідження;
- В. Метод збору первинної інформації про об'єкт дослідження шляхом звернення дослідника до людей із запитаннями, що стосуються теми дослідження;
- Г. Метод збору інформації, який полягає у пошуку та фіксації кількісних ознак і властивостей тексту, котрі відображають значущі для дослідження аспекти змісту цього тексту;
- Д. Метод дослідження, при якому спілкування між дослідником і опитуваним здійснюється опосередковано через опитувальник, який надрукований.

8. *Як називається цілеспрямована бесіда між дослідником і опитуваним щодо проблем, які стосуються предмету дослідження?*

- А. Анкетування;
- Б. Аналіз документів;
- В. Опитування;
- Г. Експеримент;
- Д. Інтерв'ю.

9. *Соціологічний експеримент є різновидом соціологічного дослідження:*

- А. Описового;
- Б. Розвідувального;
- В. Аналітичного;
- Г. Польового;
- Д. Емпіричного.

10. Надійність інформації в соціологічному дослідженні передбачає:

- А. Здатність вибіркової сукупності відтворювати основні характеристики генеральної сукупності;
- Б. Адекватність одержаних результатів дослідження соціальної ситуації;
- В. Відповідність результатів саме тим явищам і процесам, які передбачено дослідити;
- Г. Соціологам притаманно ставитися з недовірою до джерел інформації;
- Д. Якщо результати досліджень збігаються після неодноразових повторень.

Варіант 4

1. Який соціологічний метод використовують для вивчення рівня довіри населення до органів влади?

- А. Спостереження;
- Б. Аналіз документів;
- В. Опитування;
- Г. Експеримент;
- Д. Інтерв'ю.

2. Слово «метод» у перекладі з грецької означає:

- А. Шлях до мети;
- Б. Сприятливі обставини;
- В. Освічена людина;
- Г. Уміння щось робити;
- Д. Сукупність знань.

3. Оберіть вимоги до запитань в анкетах:

- А. Задіяність широкого тематичного спектру;
- Б. Простота та доступність для розуміння респондента;
- В. Гуманізм;
- Г. Тактовність;
- Д. Демократизм.

4. Метод збору соціологічної інформації, який полягає у систематичному, безпосередньому візуальному та слуховому сприйнятті та реєстрації соціальних процесів, явищ, ситуацій, фактів, що піддаються перевірці та контролю:

- А. Спостереження;
- Б. Аналіз документів;
- В. Анкетування;
- Г. Інтерв'ю;
- Д. Контент-аналіз.

5. Що не можна віднести до понятійно-категоріального апарату соціології?

- А. Соціальний клас;
- Б. Соціальний статус;
- В. Соціальний інститут;
- Г. Жива істота;
- Д. Соціальна стратифікація.

6. У ході соціологічного опитування виявляються:

- А. Соціально-демографічні дані структури вибіркової сукупності;
- Б. Об'єктивні розподіли норм і цінностей в обраній популяції;
- В. Задokumentовані факти соціальної реальності;
- Г. Суб'єктивні думки респондентів;
- Д. Ставлення респондентів до конкретної проблеми.

7. Чим відрізняється соціальна закономірність від соціального закону?

- А. Соціальні закони описують соціологи, а соціальні закономірності – вчені, які вивчають інші науки;
- Б. Соціальні закони є більш узагальненими твердженнями порівняно із закономірностями;
- В. Соціальні закономірності відображають лише тенденцію, яку можна перевірити багатьма випадками і спостереженнями, вони не мають абсолютної сили по відношенню до окремих індивідів як, наприклад, діють закони фізики;
- Г. Соціальні закони сформульовані законодавцями, а соціальні закономірності породжує життя;
- Д. Соціальні закони діють у теоретичній соціології, а соціальні закономірності – в емпіричній.

9. Як називається експеримент, який проводиться у природних (не штучних) умовах?

- А. Польовий;
- Б. Лабораторний;
- В. Однофакторний;
- Г. Багатофакторний;
- Д. Контрольований.

10. Формування нових підходів у вивченні соціальної дійсності слугує виразом функції соціологічного дослідження:

- А. Інформаційної;
- Б. Методологічної;
- В. Практичної;
- Г. Пізнавальної;
- Д. Теоретичної.

Індивідуальні завдання до теми № 6

Завдання 1.

Заповніть таблицю «Класифікація методів збору соціологічної інформації»

Назва методу	Різновиди методу	Галузь застосування
Опитування		
Аналіз документів		
Спостереження		
Експеримент		

Завдання 2.

Проведіть опитування членів Вашої родини щодо системи цінностей, яка притаманна кожному з них. Для цього необхідно відзначити в таблиці важливі (на їх погляд) цінності, розташувавши їх у порядку значущості (відзначте цифрами в таблиці від 1 до 23). У таблиці вкажіть ім'я і статус («батько», «мати» і т. ін.) опитуваних.

Порівняйте результати. Визначте загальні сімейні цінності Вашої родини.

№	Цінності	«.....»	«.....»	«.....»	«.....»	«.....»
1	Творчість					
2	Здоров'я					
3	Влада					
4	Бажана робота					
5	Любов					
6	Великі статки					
7	Природа					
8	Закон і порядок					
9	Соціальна справедливість					
10	Свобода					
11	Сім'я					
12	Кар'єра					
13	Дружні стосунки					
14	Мудрощі					
15	Мода					
16	Привабливість					
17	Розваги					
18	Суспільне визнання, слава					
19	Діти					
20	Власний бізнес					
21	Хобі					
22	Мир у державі і світі					
23	Стабільність					

Завдання 3.

Одним із чинників благополуччя індивіда, родини та суспільства загалом має стати здоров'я як фундаментальна цінність буття. У наш час категорія здоров'я набула особливої актуальності, трансформувавшись у глобальну проблему існування людської цивілізації, зумовивши перегляд ставлення населення до власного здоров'я та впровадження у життя оздоровчої ідеології. Основа таких змін – у формуванні природовідповідних життєвих позицій людини щодо світу, самої себе і власного здоров'я.

Сьогодні проблема загрози здоров'ю розглядається світовою спільнотою як сьома, додаткова до шести раніше відзначених загроз планетарного масштабу.

Проведіть соціологічне дослідження, мета якого – з'ясувати, як ставляться громадяни різної вікової категорії до здоров'я, на основі отриманих результатів розробити практичні рекомендації щодо можливих шляхів вирішення проблеми.

Проведіть опитування 15 – 20 осіб за допомогою наданої нижче анкети. Дані опитування необхідно занести до кодувального листка – таблиці, де фіксуються варіанти відповідей респондентів за кожним питанням анкети. Підрахуйте кількість ідентичних й унікальних відповідей на кожне питання анкети і визначте середні величини.

Надати отримані результати опитування можна графічно або у таблиці.

АНКЕТА

Вам пропонується взяти участь у соціологічному дослідженні на тему: «Ставлення людини до власного здоров'я».

Ваші відверті відповіді дадуть можливість проаналізувати ставлення людей до проблеми здоров'я.

В анкеті Вам запропоновані питання та декілька варіантів відповідей на них. Оберіть той варіант, який найбільш відображає Вашу думку, і обведіть його варіант ручкою або олівцем.

Анонімність гарантується. Ваші відповіді в жодному разі не вплинуть негативно на Вас.

Щиро дякуємо за Ваші відверті відповіді.

1. Як Ви вважаєте, наскільки проблема здоров'я є актуальною?

А. Min;

Б. Max.

2. Який стан Вашого здоров'я?

А. Завжди добрий;

Б. Були хвороби, травми;

В. Останнім часом гірший.

3. Чи звертаєтеся Ви до лікарів із проблемами власного здоров'я?

А. Ніколи;

Б. Іноколи;

В. Завжди

4. Як часто Ви пропускаєте заняття в університеті через хворобу?

А. Частіше одного разу на місяць;

Б. Один раз на місяць;

В. Один раз на три місяці;

Г. Рідше одного разу на три місяці.

5. Чи бувають у Вас головні болі під час занять?

А. Ні, голова в мене на заняттях ніколи не болить;

Б. Часом справді заболить голова, але це буває рідко і біль швидко минає;

В. Так, періодично у мене болить голова;

Г) інша відповідь _____

6. Чи можете Ви контролювати себе, коли дуже схвильовані?

- А. Так, завжди;
- Б. У більшості випадків, так;
- В. Інколи вдається контролювати;
- Г. Ні, не можу.

7. Яке в Вашій родині ставлення до здорового способу життя?

- А. Поважливе;
- Б. Байдуже;
- В. Інша відповідь _____

8. Які методи формування у Вас здорового способу життя використовують Ваші батьки?

- А. Особистий приклад;
- Б. Переконавання;
- В. Заохочення;
- Г. Покарання.

9. Чи вважаєте Ви себе людиною, обізнаною в питаннях ведення здорового способу життя?

- А. Так;
- Б. Частково;
- В. Ні

10. Який із перерахованих факторів, на ваш погляд, є найважливішим у збереженні здоров'я?

- А. Спосіб життя;
- Б. Спадковість;
- В. Рівень медицини;
- Г. Екологічний стан довкілля;

11. Що означає для Вас поняття «здоровий спосіб життя»?

- А. Займатися спортом;
- Б. Повноцінно та правильно харчуватися;
- В. Не палити, не вживати алкоголь, наркотики;
- Г. Жити повноцінним духовним життям
- Д. Усі варіанти вірні

12. Чи дотримуєтеся Ви принципів здорового способу життя?

- А. Так, завжди;
- Б. Час від часу;
- В. Ця проблема поки що мене не турбує.

13. Чому, на Вашу думку, люди вдаються до звичок, які шкодять здоров'ю?

- А. Щоб бути сучасним, «крутим»;
- Б. Під впливом друзів, знайомих;
- В. Через особисті проблеми;
- Г. Через байдужість до власного життя;
- Д. Не знають про шкідливість негативних звичок.

14. Інформація з яких джерел надає Вам найповніше уявлення про ведення здорового способу життя?

- А. Отримана у школі, закладі вищої освіти;

- Б. Спілкування та поради батьків;
 В. Отримана із засобів масової інформації;
 Г. Отримана від товаришів.

15. Як ви ставитесь до таких соціологічних опитувань?

- А. Позитивно;
 Б. Негативно;
 В. Мені байдуже.

16. Якої ви статі?

- А. Чоловічої;
 Б. Жіночної.

17. Скільки вам років? _____

18. Ваше місце проживання? _____

19. Освіта? _____

Дякую за участь у соціологічному дослідженні!

Завдання 4.

У таблиці надані визначення понять. Оберіть правильну відповідь. (поставте потрібну цифру).

№	Поняття	№	Визначення
1	Вибіркове соціологічне дослідження		Частина генеральної сукупності, об'єкти якої виступають основними об'єктами спостереження.
2	Генеральна сукупність		Метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків
3	Вибіркова сукупність		Учасник соціологічного опитування або психологічних тестів. Людина, яка виступає в ролі джерела первинної інформації про явища і процеси, котрі досліджуються.
4	Анкетування		Метод наукового дослідження, що полягає в активному (систематичному, цілеспрямованому, планомірному) та навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого здобувається знання про зовнішні сторони, властивості та відносини досліджуваного об'єкта.
5	Опитування		Сукупність дослідів, об'єднаних однією системою їх постановки, взаємозв'язком результатів і способом їхнього оброблення.
6	Респондент		Якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає в обробленні тексту з подальшою інтерпретацією результатів.
7	Спостереження		Теоретико-експериментальний підхід, що

			дозволяє шляхом вивчення мовлення виявити недоступний при використанні інших видів аналізу прихований сенс виступів, намірів і цілей, які впливають на дискурс.
8	Експеримент		Метод збору соціологічної інформації про досліджуваний об'єкт під час безпосереднього або опосередкованого спілкування того, хто опитує з респондентом.
9	Контент-аналіз		Соціологічне дослідження, яке проводиться для вибіркової сукупності за допомогою вибіркового методу.
10	Інтент-аналіз		Множина елементів, що мають якусь спільну характеристику, яка вказує на їх приналежність до системи.

Завдання 5.

У соціології застосовуються такі методи збору емпіричного матеріалу:

- А. Опитування;
- Б. Спостереження;
- В. Аналіз документів;
- Г. Експеримент.

У деяких випадках досить одного з них, в інших – для отримання достовірної й повної інформації необхідно використати декілька методів паралельно. Які методи дослідження будуть потрібні, для того щоб визначити:

- 1) чисельність і основні демографічні характеристики (стать, вік, сімейний стан) населення України;
- 2) готовність людей голосувати на майбутніх виборах президента країни (підуть вони або не підуть на виборчу дільницю);
- 3) співвідношення попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці в Харківській області;
- 4) особливості поведінки та способи взаємодії шахтарів під час страйку;
- 5) швидкість і канали поширення чуток в організації (наприклад, трудовому або навчальному колективі).

Завдання 6.

Охарактеризуйте поняття вибірки в соціологічному дослідженні. Надайте його основні характеристики.

Завдання 7.

Соціологічне дослідження починається з правильно сформульованих питань. Із питань загалом починається будь-який пошук.

Соціологія теж ставить питання, причому такі, які ніколи не поставив би математик або фізик, наприклад:

– Чому представники родової знаті укладали шлюби в межах свого соціального прошарку?

– Чому одні люди вважають систематично порушують правила поведінки, а інші – дотримуються їх?

– Чому усталене життя представників одного класу відрізняється від способу життя іншого класу?

– Чому одні люди багатіють, а інші бідніють?

– З яких причин одна група людей конфліктує з іншою?

– Чому індивід саме у складі групи частіше досягає того, чого не міг досягти самотужки?

Вам надається можливість побути в ролі соціолога, поглянути на світ його очима і сформулювати соціологічні питання. Які соціологічні питання Ви би поставили:

– представникам формальної соціальної групи;

– представникам неформальної соціальної групи;

– трудовим мігрантам;

– начальним мігрантам;

– людині, яка обіймає високу посаду на роботі;

– безробітному;

– людині, яка потерпає від домашнього насильства тощо.

Завдання 8.

Сьогодні традиційна сім'я перебуває у стані трансформації, переходу до нових форм. У суспільстві закріплюється думка, що розлучення не підриває основи інституту шлюбу. Розлучення – це новий етап у житті людини, якому передують певний тип відносин у шлюбі, які побудовані на нелюбові подружжя, авторитарному типу стосунків, приниженні людської гідності та гендерної нерівності. Розлучення здійснюють певний вплив на життя суспільства.

Сформулюйте негативні та позитивні наслідки розлучення для суспільства загалом, для колишнього подружжя, їхніх дітей. Аргументуйте свою позицію, наведіть статистичні дані щодо розлучень в Україні і світі, результати соціологічних опитувань, особисті спостереження. Відповіді запишіть у таблиці.

Наслідки розлучень	Для суспільства	Для подружжя, що розлучається	Для дітей подружжя
Негативні: <ul style="list-style-type: none"> • економічні • психологічні; • соціальні; • побутові; • культурні; • інші 			
Позитивні; <ul style="list-style-type: none"> • економічні • психологічні; 			

<ul style="list-style-type: none"> • соціальні; • побутові; • культурні; • інші 			
---	--	--	--

Завдання 9.

Соціологи Харківського національного університету внутрішніх справ проводили ретроспективне дослідження серед мешканців міста, яким в 1959, 1969, 1979, 1989, 1999 роках виповнилося від 20 до 24 років, щодо до вживання наркотичних засобів.

Вживання наркотиків (в %)

	1959	1969	1979	1989	1999
Так	4,05	6,91	13,85	19,72	49,09
Ні	95,95	92,89	85,74	79,88	49,29
Важко відповісти	0,0	0,2	0,41	0,39	1,62

Джерело: Молодь і наркотики (Соціологія наркоманії) / Під ред. В. А. Соболева й І. П. Рущенко. – Харків: Торсінг, 2000 – 63 с.

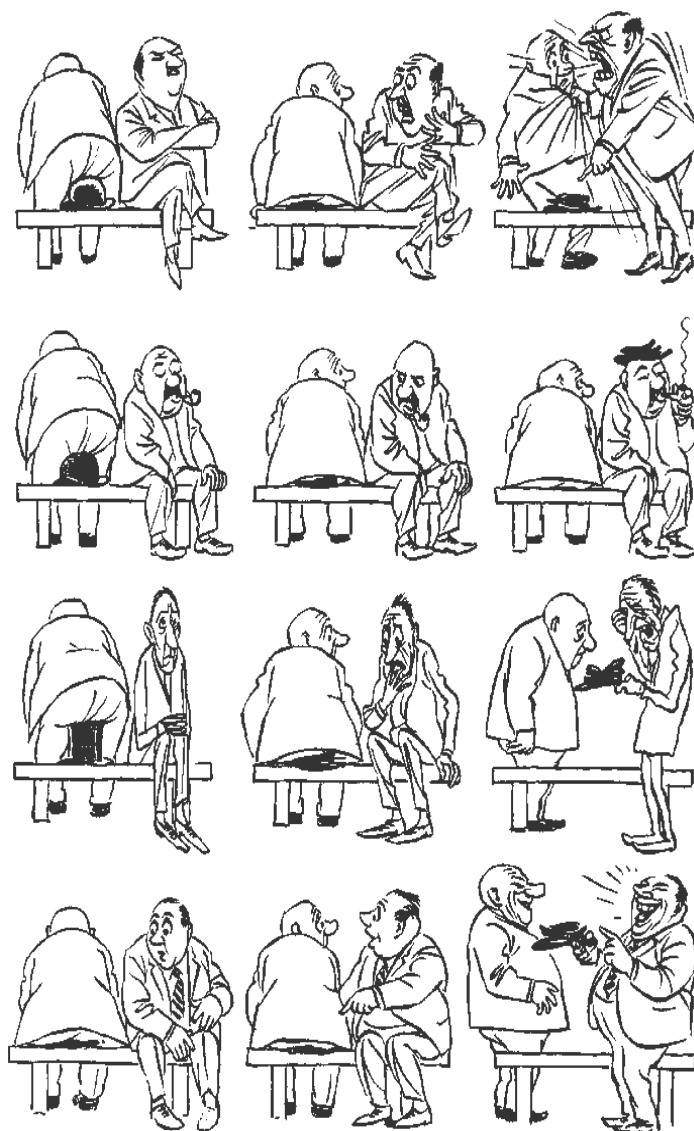
Чи доводилося Вам стикатися з випадками вживання наркотичних засобів? Які фактори спричиняють поширення наркоманії у молодіжному середовищі? Охарактеризуйте державну політику України щодо протидії поширення наркоманії серед молоді. Як Ви вважаєте, наркоманія – це соціальне явище чи наркомани самі винні у тому, що так себе поведуть?

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Чотири темпераменти» за планом:

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?
4. Які біологічні явища Ви бачите?

5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних

ТЕМА № 7. ГЕНДЕР ЯК СОЦІАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ

Семінарське заняття. Гендер як соціальний феномен

Навчальна мета заняття: проаналізувати поняття гендер; визначити співвідношення між поняттями «стать» та «гендер»; проаналізувати поняття «стереотип», «гендерний стереотип»; охарактеризувати види гендерних стереотипів; схарактеризувати та проаналізувати форми гендерної девіації.

Навчальні питання:

1. Гендер як соціальна категорія.
2. Гендерні стереотипи. Види гендерних стереотипів.
3. Поняття гендерної соціалізації, її етапи. Поняття «стать», «роль», «ідентичність», «маскулінність» і «фемінність» як головні категорії соціалізації.
4. Гендерна девіація.

Питання для самоконтролю:

1. Чому виникла необхідність у розмежуванні понять «стать» і «гендер»?
2. Хто першим увів у соціологічне знання поняття «гендер»?
3. На прикладах продемонструвати наявність гендерних стереотипів у суспільстві.
4. Які основні типи гендерних стереотипів існують?
5. Чи змінюються гендерні стереотипи в суспільстві? Наведіть приклади цих змін.
6. Чому гендерні ролі в більшості традиційних суспільств подібні?
7. Які соціальні інститути впливають на формування гендерних ролей у суспільстві?
8. Які гендерні стереотипи найчастіше зустрічаються у фольклорі (прислів'я, приказки, анекдоти тощо)?
9. Поясніть взаємозв'язок соціології гендеру з галузевими соціологічними теоріями.
10. Опишіть міждисциплінарні зв'язки гендерної соціології.
11. У чому полягає специфіка соціологічного підходу до аналізу гендерної проблематики?
12. Надайте характеристику гендеру як соціальному інституту (укажіть його ознаки, функції та складові компоненти).
13. Опишіть ключові елементи Вашої гендерної особистості.
14. Як гендерна соціалізація формує гендерні ролі?
15. Поясніть історичну динаміку маскулінності та фемінності.
16. Поясніть сутність маргінальних проявів маскулінності та фемінності.
17. Опишіть рівні прояву гендеру: ідентичність, інтеракції та соціальні інститути.
18. Які основні етапи проходить формування гендерної ідентичності?
19. Яким чином здійснюється гендерна презентація особистості в процесі соціальних інтеракцій?
20. Які особливості гендерної соціалізації в дитячому та дорослому віці?
21. Наведіть приклади виконання Вами гендерних ролей, що засвоєні в процесі соціалізації.
22. Поясніть вплив сім'ї, школи, ЗМІ на проходження гендерної соціалізації.
23. Які чинники впливають на формування гендерної соціалізації у сучасному українському суспільстві?

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Гендерна нерівність в освіті.
2. Ознаки гендерної нерівності в політиці.
3. Жінка в сучасній армії.
4. Жіночі та чоловічі образи в сучасній рекламі.
5. Жіночі та чоловічі образи в сучасному кінодискурсі.
6. Гендерні стереотипи в спорті.
7. Торгівля жінками в Україні: соціологічний аспект аналізу.
8. Гендерні особливості дружби.
9. Дискусія про окреме навчання хлопчиків та дівчаток.

10. Материнство для сучасної жінки: соціологічний аналіз.
11. Цінність батьківства для сучасного чоловіка: реалії сьогодення.
13. Жінка-підприємець: соціальний портрет.

Тестові завдання

Варіант 1

1. Термін «гендер» – це:

- А. Рух за права жінок;
- Б. Вікові групи чоловіків та жінок до досягнення повноліття;
- В. Нерівність у відносинах поміж чоловіками та жінками;
- Г. Соціальна категорія, що визначає характерні риси та можливості, які в суспільстві пов'язують із чоловіком та жінкою, а також відносинами між людьми залежно від статі;
- Д. Теорію, яка пояснює особливості соціалізації жінок.

2. Термін «ксенофобія» означає...

- А. Підозріле ставлення до переселенців;
- Б. Процес депортації національних меншин;
- В. Нав'язливий страх перед незнайомими особами, упереджене ставлення до інших етнічних груп;
- Г. Боязнь маргіналів, осіб, що перебувають на «соціальному дні»;
- Д. Манера поведінки аби уникнути представників інших релігій, расових та етнічних груп.

3. Гендерна роль – це:

- А. Система соціальних стандартів, вказівок, нормативів, очікувань, яким людина повинна відповідати, щоб її визнали як чоловіка чи жінку;
- Б. Норма, відповідно до якої соціальна цінність чоловіка визначається величиною його доходів і успішністю кар'єри;
- В. Засвоєння норм, цінностей, ролей, притаманних чоловікові та жінці;
- Г. Вік людей, який виходить за межі пересічного віку життя чоловіків або жінок в конкретній країні;
- Д. Пошук адекватних норм стосовно гендерної поведінки.

4. Гендерна соціалізація – це:

- А. Права та можливості для кожного гендерного статусу в сім'ї; статуси в системі спорідненості зменшують та посилюють престиж і владу, диференціюючи різні гендери;
- Б. Ідеологічний компонент державної політики та державного управління, що має чотири виміри, які покладено в основу напрямів розвитку державної гендерної політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства;
- В. Засвоєння людиною гендерних ролей, суспільних очікувань щодо цих ролей, а також гендерний розвиток особистості, тобто формування психологічних характеристик, які відповідають гендерним ролям й ідеалам суспільства;
- Г. Комбінації характерних рис особистості, модельованих гендерними нормами, які приписують певні почуття та поведінку носіям різних

гендерних статусів і відображають соціальні очікування інших у міжособистісній взаємодії;

Д. Нормативні зразки сексуального бажання та сексуальної поведінки, приписувані залежно від соціального статусу.

5. *Процес засвоєння гендерних ролей і відтворення типів поведінки, очікуваних суспільством від чоловіків та жінок, – це:*

А. Гендерна ідентичність;

Б. Гендерна стратифікація;

В. Гендерна соціалізація;

Г. Гендерна асиметрія;

Д. Усі відповіді правильні.

6. *Гендерні стереотипи – це:*

А. Ідеологічний компонент державної політики та державного управління, що має чотири виміри, які покладено в основу напрямів розвитку державної гендерної політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства;

Б. Права та можливості для кожного гендерного статусу в сім'ї; статуси в системі спорідненості зменшують і посилюють престиж і владу, диференціюючи різні гендери;

В. Сукупність загальноприйнятих уявлень, спрощених думок і суджень щодо ролі й місця жінок і чоловіків у суспільстві, норм їхньої поведінки, мотивів та потреб, що стають перепоною до змін стану справ у сфері гендерних відносин;

Г. Модель поведінки, що пропонується суспільством чоловікам, яка асоціюється з незалежністю, активністю, самовпевненістю, раціональністю, емоційною стриманістю;

Д. Модель поведінки, яку суспільство пропонує жінкам.

7. *Предметом гендерних досліджень є:*

А. Суто жіночі проблеми;

Б. Суто чоловічі проблеми;

В. Проблеми стосунків жінок і чоловіків;

Г. Ролі, норми, цінності, риси характеру, які приписує суспільство жінкам і чоловікам;

Д. Зразки поведінки чоловіків і жінок у певному суспільстві.

8. *Вертикальна професійна сегрегація – це:*

А. Систему стратифікації в межах однієї професійної групи;

Б. Нерівномірний розподіл чоловіків і жінок у різних професійних галузях;

В. Просування жінок по службі;

Г. Гендерна рольова ідеологія;

Д. Професійно-посадова структура.

9. *Що означає термін «гендерна чутливість»?*

А. Комбінацію характерних рис особистості, модельованих гендерними нормами, які приписують певні почуття і поведінку носіям різних гендерних статусів та відображають соціальні очікування інших у міжособистісній взаємодії;

Б. Існуюче становище жінок і чоловіків при плануванні певних дій, що

сприяють встановленню гендерного балансу, не погіршуючи становище жінок і чоловіків;

В. Соціальний статус, який визначає індивідуальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, сімейній ролі та репродуктивній поведінці;

Г. Модель поведінки, що пропонується суспільством чоловікам, яка асоціюється з незалежністю, активністю, самовпевненістю, раціональністю, емоційною стриманістю;

Д. Процес зміни норм індивідуальної поведінки в результаті «накопиченої» взаємодії між суб'єктами.

10. Гендерний баланс це:

А. Фактичний стан справ, за яким порівнюється соціальне, економічне, політичне становище чоловіків і жінок;

Б. Зіткнення протилежних інтересів, цінностей та прагнень навколо питань розподілу соціально-статевих ролей у суспільстві та пріоритетності сфер соціального буття;

В. Зразки моделей поведінки жінок і чоловіків, які пропонується суспільством, пов'язаних із їх статтю;

Г. Показники, які відображають становище жінок і чоловіків у країні в базових напрямках людського розвитку, таких, як рівень матеріального добробуту, доступність якісного медичного обслуговування, доступність освіти тощо;

Д. Державні заходи, безпосередньо спрямовані на покращення становища жінок у суспільстві.

Варіант 2

1. В якому році було прийнято «Загальну декларацію прав людини»?

А. 1952;

Б. 1949;

В. 1948;

Г. 1954;

Д. 1947.

2. Гендерна ідентичність – це:

А. Комбінації характерних рис особистості, модельованих гендерними нормами, які приписують певні почуття і поведінку носіям різних гендерних статусів та відображають соціальні очікування інших у міжособистісній взаємодії;

Б. Усвідомлення своєї належності до певної статі та готовність дотримуватись відповідних суспільних гендерних норм;

В. Соціальний статус, який визначає індивідуальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сексуальності, сімейній ролі та репродуктивній поведінці;

Г. Модель поведінки, що пропонується суспільством чоловікам, яка асоціюється з незалежністю, активністю, самовпевненістю, раціональністю, емоційною стриманістю;

Д. Процес зміни норм індивідуальної поведінки в результаті «накопиченої»

взаємодії між суб'єктами.

3. *Індивідуальний напрям виміру означає:*

А. Права і можливості для кожного гендерного статусу в сім'ї; статуси в системі спорідненості зменшують та посилюють престиж і владу, диференціюючи різні гендери;

Б. Гендерна ідентичність – співвідношення власної особистості з «жіночими» і «чоловічими» якостями (продовжується протягом всієї соціалізації);

В. Модель поведінки, що пропонується суспільством чоловікам, яка асоціюється з незалежністю, активністю, самовпевненістю, раціональністю, емоційною стриманістю;

Г. Нормативні зразки сексуального бажання та сексуальної поведінки, приписувані залежно від соціального статусу;

Д. Формальні та неформальні схвалення та винагороди конформної поведінки та покарання ганьбою, соціальною ізоляцією, презирством і медичним лікуванням неконформної поведінки.

4. *Виділіть поняття, яке є некоректним при характеристиці сім'ї на сучасному етапі:*

А. Неповна сім'я;

Б. Партнерський шлюб;

В. Мати-одиначка;

Г. Багатодітна сім'я;

Д. Гомосексуальна сім'я.

5. *Назвіть першу країну, в якій жінки отримали виборчі права:*

А. Великобританія;

Б. Німеччина;

В. Нова Зеландія;

Г. Фінляндія;

Д. Австралія.

6. *Збір та аналіз даних, розмежованих за ознакою статі з метою виявлення різниці впливу дій на жінок і чоловіків, наслідків гендерних ролей та обов'язків, а також якісний аналіз, який допомагає з'ясувати, як і чому виникли ці відмінні ролі, обов'язки та наслідки, – це:*

А. Гендерна експертиза;

Б. Гендерний аналіз;

В. Гендерна статистика;

Г. Гендерний моніторинг;

Д. Гендерна оцінка.

7. *Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок прийнята у:*

А. 1949 р.;

Б. 1951 р.;

В. 1969 р.;

Г. 1979 р.;

Д. 1990 р.;

8 *В якому році жінки Нової Зеландії отримали право голосу:*

- А. 1893 р.;
- Б. 1897 р.;
- В. 1900 р.;
- Г. 1901 р.;
- Д. 1905 р.

9. *Гендерні дослідження – це:*

- А. Дослідження на «жіночу тему»;
- Б. Дослідження феміністок за рівність прав;
- В. Міждисциплінарні дослідження, що використовують пізнавальні можливості теорії соціальної статі для аналізу суспільних явищ;
- Г. «Жіночі дослідження» у сучасному соціогуманітарному пізнанні;
- Д. «Чоловічі дослідження» у сучасному соціогуманітарному пізнанні.

10. *У чому полягає різниця між поняттями «гендер» і «стать»?*

- А. Стать є біологічно зумовлений розподіл людини на жінок і чоловіків, а гендер конструюється соціально та зумовлюється культурою суспільства в конкретний історичний період;
- Б. «Стать» та «гендер» поняття, що характеризують біологічно зумовлений розподіл людей на чоловіків та жінок;
- В. Поняття є продуктами соціалізації;
- Г. «Стать» відображає чоловічі та жіночі біологічні відмінності, а «гендер» – лише жіночі.
- Д. «Стать» відображає чоловічі та жіночі біологічні відмінності, а «гендер» – лише чоловічі.

Варіант 3

1. *Поняття «гендер» виникло у:*

- А. Наприкінці ХІХ ст.;
- Б. На початку ХХ ст.;
- В. Середини ХХ ст.;
- Г. На початку ХХІ ст.;
- Г. Існував завжди.

2. *Гендерні стереотипи – це:*

- А. Образи чоловіка та жінки у конкретної людини;
- Б. Поширені в суспільстві спрощені уявлення про сутність чоловіків і жінок, які базуються, передусім, на біологічних ознаках;
- В. Ідеальні типи жінки і чоловіка;
- Г. Приписані ролі для чоловіків і жінок у суспільстві;
- Д. Очікувана поведінка представників обох статей у певних обставинах.

4. *Гендерна рівність – це:*

- А. Рівність у правах усіх жінок;
- Б. Рівні права та можливості між жінками та чоловіками;
- В. Рівність у правах між чоловіками та жінками;
- Г. Рівність у виборчих правах між чоловіками та жінками;
- Д. Можливість для жінок обіймати традиційні «чоловічі» посади (президентка, директорка, генералка);

5. *Установіть відповідність між авторами творів з гендерної*

проблематики та назвами цих творів:

- А. «Підпорядкованість жінки»;
- Б. «Друга стаття»;
- В. «Лінзи гендеру. Трансформація поглядів на проблему нерівності статей»;
- Г. «Гендероване суспільство».

1. М. Кіммел;

2. Дж. Міль;

3. С. Бем;

4. С. де Бовуар.

6. Основними типами гендерної ідентичності є:

А. Патріархальний та егалітарний;

Б. Маскулінний, фемінінний, андрогенний, аморфний;

В. Чоловічий та жіночий;

Г. Пасивний та активний;

Д. Чоловіча стаття, жіноча стаття.

7. Країною, де жінки вперше отримали виборчі права, є:

А. США;

Б. Австралія;

В. Великобританія;

Г. Франція;

Д. Більшовицька Росія.

8. Який вид гендерних стереотипів пов'язаний з уявленнями про те, що жіноча праця повинна носити виконавський, обслуговуючий характер?

А. Маскулінності-фемінності;

Б. Стереотипи, що стосуються змісту праці чоловіків і жінок;

В. Стереотипи, які пов'язані із закріпленням сімейних і професійних ролей;

Г. Стереотипи, пов'язані з привабливістю;

Д. Стереотипи, пов'язані з економічними статками особи.

9. Відмінності в стилі керівництва між жінками і чоловіками вивчають у напрямі:

А. Дослідження поведінки лідера залежно від статі;

Б. Дослідження гендерної ідентичності лідера;

В. Ерос-культурні дослідження гендерних аспектів лідерства;

Г. Дослідження особистості лідерів різної статі;

Д. Дослідження психологічних перешкод для лідерства жінок.

10. Сегрегація – це:

А. Політика примусового поділу соціумів на краці та гірші;

Б. Політика примусового поділу фінансових ресурсів суспільства;

В. Політика примусового поділу земельних ресурсів у країні;

Г. Політика примусового поділу соціальних ролей за статевими ознаками;

Д. Політика примусового поділу соціальних ролей за етнічними ознаками.

Варіант 4

1. *Гендерні ролі – це:*

- А. Наукове визначення природного призначення жінки і чоловіка;
- Б. Ролі, які виконує жінка на вимогу чоловіка;
- В. Ролі, які повинні грати жінки і чоловіки відповідно до уявлень більшості сучасних людей;
- Г. Соціальні ролі чоловіка і жінки у суспільстві;
- Д. Визначення специфічних статевих функцій чоловіка та жінки.

2. *Що таке «маскулінність»?*

- А. Ознаки, які приписуються у суспільстві чоловікам;
- Б. Внутрішній стан чоловіка, викликаний нарощуванням м'язів;
- В. Ознаки, які приписуються у суспільстві жінкам;
- Г. Зовнішність кремезної жінки;
- Д. Зовнішність кремезного чоловіка.

3. *Основними напрямками боротьби першої хвилі фемінізму були:*

- А. Вихід жінок на ринок праці, гідна оплата праці, сплата за домашню працю, соціальна підтримка з боку держави тощо;
- Б. Право на власність, вищу освіту та професійну зайнятість;
- В. Питання повної емансипації людства;
- Г. Надання жінкам виборчих прав;
- Д. Право на оплачувану відпустку, створення закладів дошкільного виховання.

4. *Установіть відповідність між термінами та їхнім змістом:*

- А. Соціально-психологічне сприйняття людиною своєї статі та зовнішня демонстрація своєї статевої позиції в способі мислення, стилі поведінки й оціночних судженнях;
- Б. Сукупність сформованих суспільством особистісних якостей, очікуваних норм, стандартів, моделей і правил поведінки, властивих представнику певної статі;
- В. Схематизоване узагальнене представлення про соціальні ролі чоловіків і жінок в суспільстві як представника своєї статі;
- Г. Прийняті в суспільстві правила й норми мислення та поведінки чоловіків і жінок, зумовлені сталими традиціями та звичками.

- 1. Гендерний стереотип;
- 2. Гендерна ідентичність;
- 3. Статеві-рольові стереотипи;
- 4. Гендерна роль.

5. *Історично першим документом у світі про рівність жінок і чоловіків вважають:*

- А. «Декларація прав жінки та громадянки» (Олімпія де Гуж);
- Б. «Гендерний дисплей» (Е. Гоффман);
- В. «Підпорядкованість жінок» (Дж. Ст. Міль);
- Г. Гендерна концепція Аристотеля.
- Д. Біблія.

6. *Патріархальна стратегія кадрової політики передбачає:*

- А. упровадження чоловічих стереотипів до свідомості та поведінки співробітників організації, пріоритет чоловіків у кадровій політиці;
 - Б. Ефективно організовану спільну продуктивну професійну діяльність чоловіків і жінок;
 - В. Соціальну взаємодію чоловіків і жінок у виробничій діяльності;
 - Г. Гуманістичний підхід до особистісних, сімейно-побутових і професійних проблем жінок;
 - Д. Поважне ставлення до жінки, надання їй різноманітних пільг і привілеїв.
7. *Вид гендерних стереотипів, який пов'язаний з уявленнями про те, що жінка повинна бути покірною, залежною, емоційною?*
- А. Маскулінності-фемінності;
 - Б. Стереотипи, що стосуються змісту праці чоловіків і жінок;
 - В. Стереотипи, які пов'язані із закріпленням сімейних і професійних ролей;
 - Г. Стереотипи, які пов'язані з привабливістю;
 - Д. Стереотипи, які пов'язані з культурним розвитком суспільства.
8. *У яких релігійних конфесіях визнають право жінки на священнослужительство на рівні з чоловіком?*
- А. У деяких протестантських і деяких католицьких церквах;
 - Б. У православних церквах.
 - В. У деяких мусульманських общинах;
 - Г. У деяких іудейських громадах;
 - Д. У кришнаїтському середовищі.
9. *Гендерний конфлікт – це:*
- А. Протиріччя (зіткнення) між уявленнями про риси особистості чоловіків або жінок та неспроможністю або небажанням індивіду відповідати цим уявленням і вимогам;
 - Б. Протиріччя (зіткнення) між чоловіками та жінками;
 - В. Протиріччя (зіткнення) між необхідністю поєднувати водночас чоловічі і жіночі соціальні ролі;
 - Г. Невідповідність статусів чоловіків і жінок удома та на роботі;
 - Д. Заперечення власної статевої приналежності.
10. *Назвіть тенденції, які не властиві для сучасної сім'ї в Україні:*
- А. Зростання розлучень;
 - Б. Зростання кількості неповних сімей і дітей, народжених поза шлюбом;
 - В. Збільшення середньої тривалості шлюбу;
 - Г. Проживання подружніх пар без оформлення шлюбу;
 - Д. Збільшення кількості одиноких людей, які не беруть шлюб.

Індивідуальні завдання до теми № 7.

Завдання 1.

Наведіть прислів'я, афоризми, в яких трапляються прояви гендерних стереотипів. Опишіть вплив стереотипу на гендерні відносини.

Завдання 2.

Зробіть контент-аналіз реклами (Інтернет). Проаналізуйте особливості репрезентації гендерних стереотипів рекламної продукції. Підготуйте

комп'ютерну презентацію.

Завдання 3.

Проаналізуйте запропоновані стереотипи:

Чоловік-годувальник; чоловік-«мачо».

Жінка-берегиня; жінка-«барбі».

Відповіді занесіть до таблиці.

Для чоловіка		Для жінки	
Вигода	Втрати	Вигода	Втрати

Завдання 4.

Знайдіть помилку у визначенні поняття гендер: гендер – біологічний конструкт, який визначає характерні риси та можливості, які в суспільстві пов'язують із чоловіком та жінкою, стилю і способу життя та відносинами між людьми залежно від статі.

Завдання 5.

Завершіть визначення поняття гендерна роль – система соціальних стандартів, вказівок,

Завдання 6.

Отримайте відповідь від своїх друзів, одногрупників на запитання: «Уявіть, якщо Ви прокинулись у протилежній статі. Як Ви проживете цей день?» – отриману інформацію запишіть і проаналізуйте.

Завдання 7

Проаналізуйте зображену рекламу через призму гендерної проблематики.

Завдання 8.

Надайте визначення поняття «гендерний стереотип». Зробіть контент-аналіз зовнішньої реклами м. Харків. Знайдіть особливості репрезентації гендерних стереотипів у рекламних зображеннях.

Завдання 9.

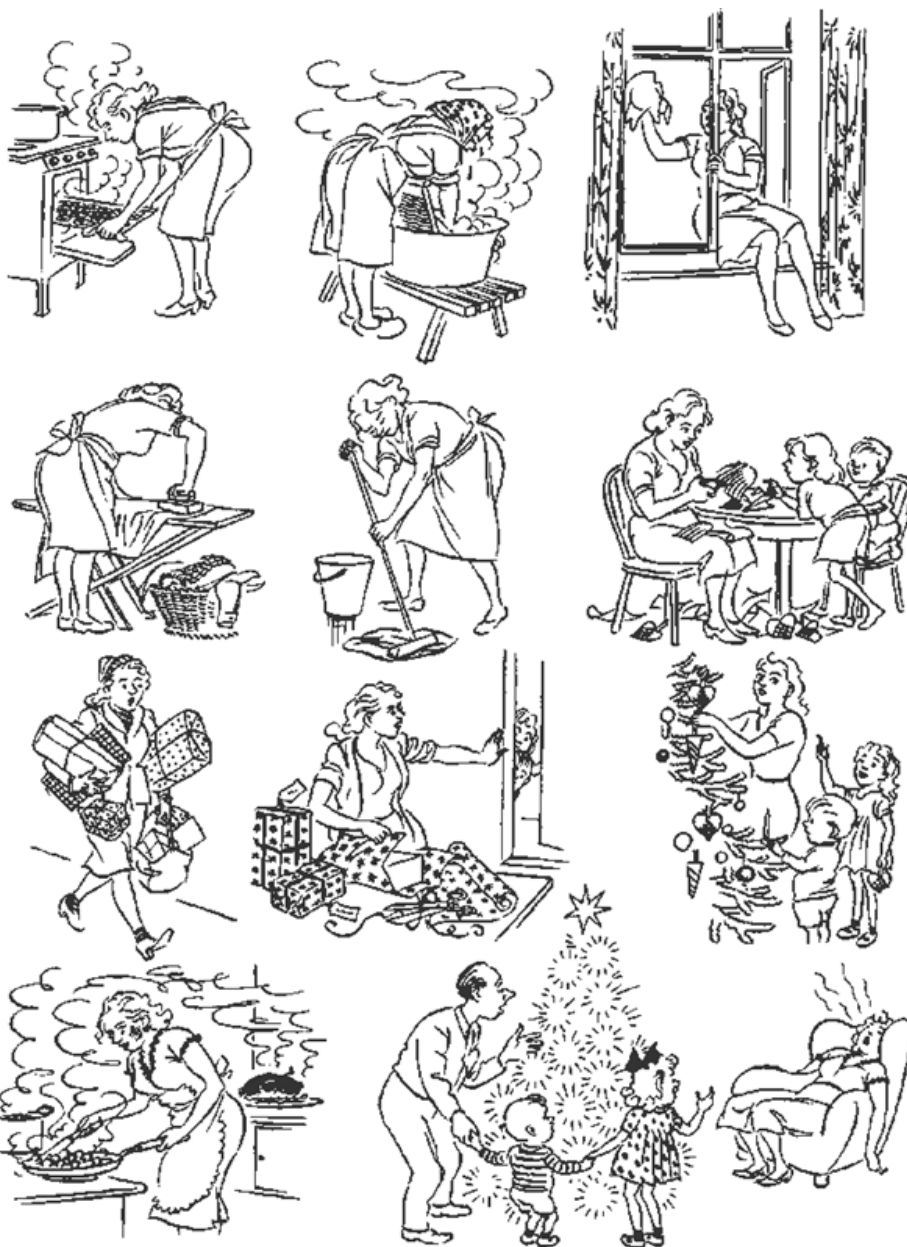
Ознайомтесь зі змістом статті Марценюк Т. О. Гендерні стереотипи зовнішньої реклами (на прикладі Подолі міста Києва) / Марценюк Т. О.,

Рождественська О. А. // Наукові записки НаУКМА. – 2009. – Т. 96 : Соціологічні науки. – С. 82 – 88. Підготуйтеся до її обговорення на семінарському занятті, для цього проаналізуйте рекламу місця, в якому Ви проживаєте, напишіть інформаційну довідку, враховуючи основні образи чоловіків та жінок, зображених через стереотипи маскулінності/фемінності.

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Свято» за планом:

1. Унікальність або типовість ситуацій.
2. Які соціальні явища Ви бачите?
3. Які психологічні явища Ви бачите?
4. Які біологічні явища Ви бачите?
5. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

Тема № 8. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ

Семінарське заняття. Нормативно-правове забезпечення управління гендерною політикою.

Навчальна мета заняття: розкрити поняття «гендерна політика», «гендерна рівність», ознайомити здобувачів вищої освіти з міжнародним та вітчизняним законодавством щодо забезпечення гендерної рівності.

Навчальні питання:

1. Міжнародне законодавство щодо забезпечення гендерної рівності.
2. Гендерна політика: загальна характеристика.
3. Вітчизняне законодавство щодо забезпечення гендерної рівності (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть міжнародно-правові акти у сфері забезпечення гендерної рівності.
2. Які нормативно-правові акти забезпечують управління гендерної політики в Україні?
3. В чому полягає сутність принципу «рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»?
4. Чи існує в українському суспільстві гендерна дискримінація? Якщо «так» наведіть приклади.
5. На які державні інституції покладені повноваження щодо попередження та протидія дискримінації?
6. Поясніть чому важливе гендерне інтегрування?
7. На вашу думку, в чому полягає сутність політики стосовно жінок?
8. Що означає поняття «позитивні дії»?
9. Які нормативно-правові акти визначають порядок проведення гендерно-правової експертизи?
10. Визначте поняття «гендерна рівність».
11. В чому полягає сутність гендерної політики в сучасному українському суспільстві?

Теми рефератів, доповідей, презентацій:

1. Гендерна нерівність в освіті.
2. Ознаки гендерної нерівності в політиці.
3. Жінка в сучасній поліції.
4. Жіночі та чоловічі образи в сучасному мас-медіа.
5. Жіночі та чоловічі образи в сучасному кінодискурсі.
6. Жінка-керівник: соціальні стереотипи й очікування.
7. Репродуктивні установки сучасної молоді.

Тестові завдання Варіант 1

1. *Гендерна рівність – це:*

- А. Рівний правовий статус жінок і чоловіків і рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
- Б. Комбінації характерних рис особистості, модельованих гендерними нормами, які приписують певні почуття та поведінку носіям різних гендерних статусів і відображають соціальні очікування інших у міжособистісній взаємодії;
- В. Нормативні зразки сексуального бажання та сексуальної поведінки, приписувані залежно від соціального статусу;
- Г. Права та можливості для кожного гендерного статусу в сім'ї; статуси в системі спорідненості зменшують і посилюють престиж і владу, диференціюючи різні гендери;
- Д. Розподіл виробничої і домашньої праці між членами суспільства, які мають різні гендерні статуси.

2. *В якому році був ухвалений Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»?*

- А. 1995;
- Б. 2002;
- В. 2004;
- Г. 2005;
- Д. 2010.

3. *Процес засвоєння гендерних ролей і відтворення типів поведінки, очікуваних суспільством від чоловіків та жінок, – це:*

- А. Гендерна ідентичність;
- Б. Гендерна стратифікація;
- В. Гендерна соціалізація;
- Г. Гендерна асиметрія;
- Д. Гендерний контракт.

4. *Що означає термін «Гендерна сліпота».*

- А. Ігнорування гендерних вимірів у процесі реалізації кадрової політики, під час розроблення політичних і соціальних програм, у проведенні наукових досліджень, підготовці інформаційних матеріалів;
- Б. Аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;
- В. Розрив у будь-якій галузі між жінками та чоловіками (зокрема й у державному управлінні) з точки зору їхньої участі, можливостей тощо;
- Г. Рівний правовий статус жінок і чоловіків і рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
- Д. Спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм

Конституцією та законами України.

5. *Відмінність, виокремлення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав – це:*

- А. Гендерна експертиза;
- Б. Гендерна чутливість;
- В. Гендерна дискримінація;
- Г. Гендерна соціалізація;
- Д. Гендерна ідентифікація.

6. *В якій країні дотепер статус жінки є нижчим за статус чоловіка (що зумовлено також релігійними традиціями)?*

- А. Україна;
- Б. США;
- В. Болгарія;
- Г. Іран;
- Д. Литва.

7. *Сексизм – це:*

- А. Соціальний статус і всезагальна участь у всіх сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистісних потреб та інтересів, подолання елементу ієрархічності;
- Б. Практика, забобони, ідеологія, дискримінація за ознакою статті;
- В. Система волевиявлення у громадянському суспільстві двох статей – жінок і чоловіків – як рівних у можливостях і правах, що законодавчо закріплені й реально забезпечені у політико-правових принципах, діях, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів, потреб.
- Г. Рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;
- Д. Комбінації характерних рис особистості, модельованих гендерними нормами, які приписують певні почуття та поведінку носіям різних гендерних статусів і відображають соціальні очікування інших у міжособистісній взаємодії.

8. *В якій країні проходила перша Всесвітня конференція з прав жінок?*

- А. Мехіко;
- Б. Копенгагені;
- В. Найробі;
- Г. Пекіні;
- Д. Україні.

9. *Позитивні дії – це:*

- А. Дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків;
- Б. Спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України;

- В. Права людини як універсальний стандарт політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав і свобод для жінок і чоловіків;
- Г. Ігнорування гендерних вимірів у процесі реалізації кадрової політики, під час розроблення політичних і соціальних програм, у проведенні наукових досліджень, підготовці інформаційних матеріалів;
- Д. Проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства; розробляє і реалізує державні цільові програми щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення гендерної рівності.

10. В якому році проходила Четверта Всесвітня Конференція зі становища жінок?

- А. 1975;
 Б. 1980;
 В. 1985;
 Г. 1990;
 Д. 1995.

Варіант 2

1. Визначте, до якого поняття відноситься це визначення «процес порівняння і оцінювання, відповідно до гендерних критеріїв, поточної ситуації та тенденцій з очікуваним розвитком у результаті запровадження запропонованої політики»:

- А. Гендерна експертиза;
 Б. Гендерна оцінка;
 В. Гендерна дискримінація;
 Г. Гендерна соціалізація;
 Д. Гендерна ідентифікація.

2. Яка стаття Конституції України проголошує рівність усіх громадян, зокрема незалежно від статі?

- А. Стаття 3;
 Б. Стаття 24;
 В. Стаття 49;
 Г. Стаття 51;
 Д. Стаття 53.

3. Який нормативно-правовий документ України наділяє Уповноваженого обов'язком здійснювати на постійній основі парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах його юрисдикції?

- А. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- Б. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- В. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»;
- Г. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації»;

Д. Конституція України.

4. *Яка стаття Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає основні напрями гендерної політики?*

- А. Стаття 1;
- Б. Стаття 2;
- В. Стаття 3;
- Г. Стаття 6;
- Д. Стаття 7.

5. *Яким нормативно-правовим документом встановлюється гендерна рівність:*

- А. Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;
- Б. Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- В. Законом України «Про попередження насильства в сім'ї»;
- Г. Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації»;
- Д. Конституцією України.

6. *Хто виступає гарантом дотримання прав і свобод людини і громадянина?*

- А. Верховна Рада України;
- Б. Президент України;
- В. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Г. Кабінет Міністрів України;
- Д. Міністерство соціальної політики України.

7. *Яку відповідальність несуть особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків?*

- А. Кримінальну та адміністративну відповідальність;
- Б. Адміністративну та цивільну відповідальність;
- В. Цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом;
- Г. Адміністративну та цивільно-правову відповідальність згідно із законом;
- Д. Адміністративну.

8. *Які органи, установи та організації не наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків?*

- А. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Б. Органи виконавчої влади;
- В. Орган судової влади;
- Г. Об'єднання громадян;
- Д. Органи місцевого самоврядування.

9. *Що таке «пряма дискримінація» згідно із Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»?*

- А. Небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери;

Б. Ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

В. Спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права та свободи, надані їм Конституцією та законами України;

Г. Ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

Д. Вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками.

10. Що заборонено роботодавцям задля забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці та одержанні винагороди за неї?

А. В оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі;

Б. В оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі;

В. Вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про плани щодо народження дітей;

Г. Вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя;

Д. Усі відповіді правильні.

Варіант 3

1. Термін фемінізм вперше використав:

А. Д. Міль;

Б. Ш. Фур'є;

В. О. де Гуж;

Г. С. де Бовуар;

Д. Ф. Енгельс.

2. Хто є автором теорії про гендер як стратифікаційну категорію суспільства:

А. Р. Столер;

Б. Г. Рабін;

В. Дж. Скотт;

Г. Р. Унгер;

Д. М. Вебер.

3. Державна політика, у межах якої здійснюється державний протекціонізм по відношенню до жінок, – це;

- А. Патерналістський тип політики;
- Б. Ліберальний тип політики;
- В. Патріархальний тип політики;
- Г. Марксистський тип політики;
- Д. Лібертаріанський тип політики.

4. Під категорією «гендер» розуміють:

- А. Фізичні, фізіологічні, біологічні відмінності між чоловіками та жінками;
- Б. Соціокультурні міжстатеві відмінності;
- В. Система норм рольової поведінки людини;
- Г. Розумові відмінності між чоловіками та жінками;
- Д. Місце чоловіка та жінки у стратифікаційній системі суспільства.

5. Центральне поняття в економічному аналізі гендерної нерівності:

- А. Дискримінація в зайнятості за статевою ознакою;
- Б. Неформальна економіка;
- В. Власність;
- Г. Відмінність поглядів;
- Д. Різниця у розмірах заробітної плати між чоловіками і жінками.

6. Гендерна система, в якій чоловіки мають владу над жінками, – це:

- А. Патріархат;
- Б. Патерналізм;
- В. Фідеїзм;
- Г. Соціалізм;
- Д. Тоталітаризм.

7. Синонімом терміна «Гендерна демократія» є:

- А. Ідентична демократія;
- Б. Андроґінна демократія;
- В. Паритетна демократія;
- Г. Статева демократія;
- Д. Виборча демократія.

8. Усталена думка про представників того чи іншого гендеру, що супроводжується їхньою дискримінацією називається:

- А. Гінофомія;
- Б. Емпатія;
- В. Сексизм;
- Г. Гетероцентризм;
- Д. Сегрегація.

9. Модель симетричних ролей:

- А. Чоловік і дружина роблять кар'єру та порівну розподіляють сімейні обов'язки;
- Б. Кожна людина повинна мати як чоловічі, так і жіночі якості;
- В. Чоловік і жінка існують відокремлено один від одного;
- Г. Чоловік і жінка по черзі беруть декретну відпустку;
- Д. Укладання шлюбного контракту з чітким визначенням прав і обов'язків

подружжя.

10. Концепція, відповідно до якої людина, незалежно від її біологічної статі, може мати як риси маскулінності, так і фемінності, поєднуючи в собі як традиційно жіночі, так і традиційно чоловічі якості, має назву:

- А. Концепція гендерного потоку;
- Б. Концепція інформаційного опрацювання;
- В. Концепція «природнього» взаємодоповнювання статей;
- Г. Концепція андрогінії;
- Д. Концепція природжених статусів.

Варіант 4

1. Термін «гендер» увів до наукового обігу:

- А. Ж.-Ж Руссо;
- Б. Р. Столлер;
- В. Т. Кампанелла;
- Г. Г. Рабін;
- Д. К. Маркс.

2. Суффражизм зародився у:

- А. Південній Америці;
- Б. Східній Європі;
- В. Північній Америці;
- Г. Західній Європі;
- Д. Японії.

3. Концепція суспільного устрою, яка базується на принципі рівності всіх людей у різних сферах суспільного життя, – це:

- А. Егалітаризм;
- Б. Фемінізм;
- В. Андрогінія;
- Г. Токенізм;
- Д. Марксизм.

4. Станом справ, за яким порівнюють соціальне, економічне, політичне становище чоловіків і жінок, називають:

- А. Гендерний розрив;
- Б. Гендерна стратифікація;
- В. Гендерний паритет;
- Г. Гендерна сегрегація;
- Д. Гендерна рівність.

5. В якій сфері сучасної соціальної політики необхідний гендерний підхід:

- А. В сфері економічних прав;
- Б. В сфері соціальних прав;
- Г. В сфері фізичного виховання;
- Д. В сфері родинних відносин.

6. Фактори, які заважають адекватному представництву жінок у сферах політики й управління:

- А. Конкуренція між жінками;

- Б. Соціокультурні стереотипи суспільства;
- В. Вплив глобалізації на суспільні відносини;
- Г. Відмінності між чоловіками та жінками у розумовому та фізичному розвитку;
- Д. Необхідність народжування та виховання дітей.

7. *Подвійна статева мораль – це:*

- А. Різне природне призначення жінки та чоловіка;
- Б. Різні соціальні очікування та різні вимоги щодо жінок і чоловіків;
- В. Виконання жінками та чоловіками різних соціальних ролей;
- Г. Використання статевої привабливості задля кар'єрного зростання;
- Д. Гендерні стереотипи у професійно-посадовій структурі суспільства.

8. *Принцип гендерної справедливості:*

- А. Виходить за межі принципу гендерної рівності;
- Б. Тотожний із принципом гендерної рівності;
- В. Протирічить соціальній стратифікації суспільства;
- Г. Неможливий на сучасному етапі розвитку суспільства;
- Д. Існує лише в теорії гендерної соціології.

9. *Гендерний підхід:*

- А. Ураховує інтереси жінок;
- Б. Ураховує інтереси чоловіків і жінок;
- В. Ігнорує інтереси чоловіків;
- Г. Акцентує увагу на проблемі трансгендерів;
- Д. Руйнує суспільство тим, що зменшує народжуваність і сприяє вилученню жінки із сім'ї.

10. *Автором вислову «соціальне становище жінки є мірилом суспільного прогресу» є:*

- А. К. Маркс;
- Б. Дж. Ст. Мілль;
- В. Ш. Фур'є;
- Г. К. Абрагам;
- Д. М. Тетчер.

Індивідуальні завдання з теми № 8.

Завдання 1.

Поміркуйте і проаналізуйте суспільство довкола вас, а також своє робоче середовище, громаду. Який приклад гендерної поляризації Вас найбільше бентежить і чому?

Завдання 2.

Чи можливо і як виховати дітей без нав'язування стереотипів, зокрема гендерних?

Завдання 3.

Дж. Галлагер стверджує, що 30-50% інтелектуальної продуктивності припадає на здібність до оволодіння абстрактною системою символів, 15 – 20%, на вплив однолітків. Ці усереднені показники наведені без урахування статево-вікових особливостей конформності. Водночас, відомо, що з раннього дитинства дівчин орієнтують на міжособистісні відносини, на

зв'язок з іншими людьми. Внаслідок підвищеної чутливості, обдаровані дівчатка рано інтеріоризують ці установки та демонструють високу соціальну адаптованість, яка часто змушує їх маскувати свої розумові здібності.

Чи можна припустити, що для дівчаток вплив однолітків є більш значущим і перевищує вищенаведений показник. Якщо так, то як можна використати це знання для підвищення інтелектуальної продуктивності дівчаток?

Завдання 4.

Розмова у крамниці:

Хлопчик: Мамо, купи мені, будь ласка, ляльку!

Мамо: Ляльку? Навіщо тобі лялька? У тебе вже багато іграшок. («Мама» говорить незадоволеним голосом, вона явно роздратована, їй неприємне бажання хлопчика).

Хлопчик: Я хочу грати «в сім'ю», а ляльки-пупса у мене немає.

Мамо: Ти ж хлопчик, майбутній чоловік, тільки дівчатка ляльками граються. Краще давай купимо робота. («Мама» говорить менторським тоном, не залишаючи дитині можливості змінити ситуацію, вона вважає свою позицію єдино правильною).

Надайте письмову відповідь на запитання. Який характер гендерного виховання дитини у сім'ї. Як би Ви відреагували на місці батьків хлопчика, який просить купити ляльку? Запропонуйте відповідь мами у егалітарній родині.

Завдання 5.

Проаналізувати образи чоловіків та жінок у мас-медіа. Написати інформаційну довідку. На семінарському занятті обговорити такі запитання:

1. Як у мас-медіа зображені жінки та чоловіки?
2. Яких зображених образів (чоловіків, жінок) більше у ЗМІ?
3. Як ЗМІ впливають на життя жінок і чоловіків?
4. Чи зустрічалися такі образи, які хотілося би скопіювати, навіть якщо вони не відповідають ідеям гендерної рівності?
5. Чи зустрічалися образи чоловіків і жінок, що не відповідають патріархальним стереотипам? Які це образи?

Завдання 6.

Прочитайте уривок із книги Тамари Марценюк «Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі» <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/heforshe/urivok-z-zahisniki-galaktiki-vlada-i-kriza-v-cholovichomu-sviti-tamari-martsenyuk-1341399.html> та поміркуйте над запитаннями: як авторка подала маскуліність у книзі? Чи відбувається криза маскуліності та які підходи до її пояснення? Чи змінилася роль чоловіків у сімейному житті XXI століття? Підготуйте виступ до семінарського заняття.

Завдання 7.

Проаналізуйте ситуацію. «Мати додому принесла один апельсин. Донька хоче, щоб апельсин мати віддала їй, син хоче, щоб йому, при цьому ніхто з них не каже, для чого він їм потрібен».

Запропонуйте власний варіант розв'язання цієї ситуації.

Завдання 8.

Розробіть сценарій соціальної реклами «Формування толерантного ставлення до людей, що живуть з ВІЛ серед населення». Сформувавши команди для презентації реклами, кожен з учасників команди має зіграти будь-яку роль в рекламі. Реклама показується в реальному часі. По закінченню – обговорення та аналіз.

Завдання 9.

Чоловік зайшов на кухню і випадково зачепив чашку, яка стояла на краю стола, і упустив її на підлогу.

Дружина: «Незграбний. Весь посуд у хаті перебив».

Чоловік: «Тому що все не на своєму місці. Взагалі в хаті бардак».

Дружина: «Якби від тебе була хоч якась допомога! Я цілий день на роботі, а тобі з твоєю матір'ю тільки б усіх повчати!»

Проаналізуйте цей конфлікт із точки зору гендерної рівності за такими критеріями:

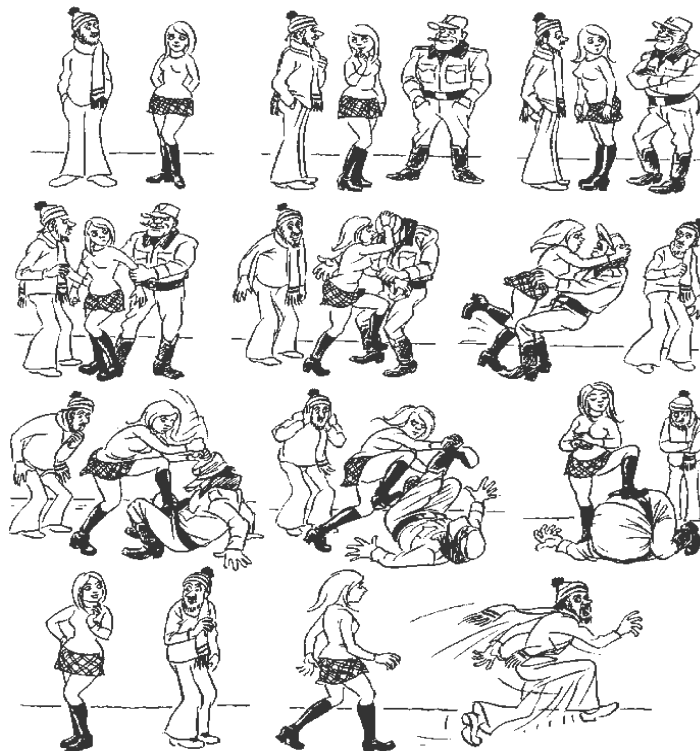
- типовість, унікальність ситуації;
- у якому типі суспільства відбулася розмова;
- соціальні умови конфлікту;
- психологічні умови конфлікту;
- біологічні умови конфлікту;
- шляхи розв'язання конфлікту.

Запропонуйте власний варіант розв'язання цієї ситуації з урахуванням принципів гендерної рівності.

Завдання 10.

Охарактеризуйте соціальний підтекст карикатури Х. Бідструпа «Прощання з Міжнародним роком жінки» за планом.

1. Які соціальні явища Ви бачите?
2. Які психологічні явища Ви бачите?
3. Окрім соціологів, фахівці з яких наук і як займаються дослідженням репрезентованих соціальних явищ?

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Гендер і державна політика: навч. посібник. – К. : Основи, 2004. – 394 с.
2. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки / Колектив авторок : Ковальчук Л. Г., канд. пед. н., Козуб Л. І., Левченко К. Б., докт. юрид. н., проф., Легенька М. М., Сулова О. І. – Київ, 2017. – 264 с. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://www.genderculturecentre.org/zhinkimir-bezpeka-informaciuno-navcha-4/>.
3. Гендерні студії: база тестових завдань з дисциплін спеціалізації. / За ред. І. В. Лупан. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. – 144 с.
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
5. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207>.
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відповідальність за скоєння гендерно-обумовленого насильства. [Електрон. ресурс]. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
6. Загальні рекомендації № 30 до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. [Електрон. ресурс]. Режим доступу // <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96-%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83-%D0%9E%D0%9E%D0%9D.pdf>.
7. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція). [Електрон. ресурс]. Режим доступу // <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251?an=12>.
8. Клецина И. С. Гендерная психология : практикум / И. С. Клецина. – 2-е изд., испр. и доп. - СПб. : Питер, 2009. – 496 с.
9. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. – К., 2006. – 124 с. [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. [Електрон. ресурс]. Режим доступу // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
11. Левченко К. Б. Гендерне тяжіння: виклики та рішення / Катерина Левченко. Харків: Фоліо, 2019. – 318 с.

12. Міжнародний протокол документування сексуального насильства. [Електрон. ресурс]. Режим доступу // <http://www.wicc.net.ua/post/m-zhnarodnii-protokol-z-dokumentuvannya-ta-rozsl-duvannya-seksual-nogo-nasil-stva-v-umovah-konfl-ktu>.

13. Марценюк Т. Шведська жіноча народна школа як приклад низового активізму в освіті та жіночому русі // Журнал соціальної критики «Спільне». – 2011. – № 3. – С. 118 – 121. [Електрон. ресурс]. Режим доступу // http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1464/Martsenyuk_Swedish%20education_Spilne%202011.pdf?sequence=1.

14. Марценюк Т. Інституційні засади регулювання гендерних відносин у Швеції // Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності. – К.: ПРООН, 2010. – С. 100 – 117. [Електрон. ресурс]. Режим доступу. // http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1393/marsenyuk_inst_zasady.pdf?sequence=1.

15. Марценюк Т. О. Відповідальне батьківство та гендерна рівність // Гендерний журнал «Я». – 2009. – Спец. вып. – С. 12 – 13. [Електрон. ресурс]. Режим доступу // https://genderindetail.org.ua/netcat_files/70/78/Marsenyuk_vidp_batkiv.pdf.

16. Мартиненко М. М. Гендерні аспекти в державному управлінні : навч. посіб. / М. М. Мартиненко. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2007. – 64 с.

17. Мінц М. О. Соціологія девіантної поведінки: Навчальний посібник / За ред. М. О. Мінца. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 244 с.

18. Нестуля О. О. Соціологія: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с. Практикум з соціології для студентів усіх спеціальностей [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://bibl.com.ua/biolog/1671/index.html>

19. Практикум з соціології для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / М. В. Бірюкова, В. О. Болотова, В. В. Бурега та ін.; під заг. ред. проф. Буреги В.В. – Х. : НТУ «ХПІ», 2015. – 172 с.

Рущенко І. П. Загальна соціологія: Підручник. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 524 с.

20. Соціологія : Українські підручники онлайн [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://pidruchniki.com/sotsiologiya/>

21. Соціологія. Підручники [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://libfree.com/sotsologiya/>.

22. Соціологія: збірник тестових завдань для самостійної роботи студентів усіх спеціальностей // Укладачі Н. Біла, А. Копитко. – Львів: Львівський національний аграрний університет, 2015. – 70 с.

23. Черниш Наталія. Соціологія : курс лекцій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://fc.vseosvita.ua/001rxm-1cda.pdf>.